

Besede in dejanja

Delajo naj tako, kakor govorijo

Neodgovorno je vsako govorjenje, češ da smo vrgli puško v koruzo in je zato konec reforme. Taka miselnost — je milo rečeno — kapitulantska.

Zdrava kritična misel nikakor ne more škodovati reformi, temveč ji lahko samo pomaga. Takšna kritika je povsem nekaj drugega kot pisanje v tako imenovanem lahkem tisku, ki res včasih spodbuja negatorstvo, nezadovoljstvo in vsesplošno nezaupanje. Zato soglašamo, da se morajo komunisti — časnikarji (tako kot komunisti — politični funkcionarji, komunisti — direktorji, komunisti — strokovnjaki, komunisti — znanstveniki, komunisti — poslanci in drugi) odločno spoprijeti z oportunizmom v lastnih vrstah, zavzeti se morajo za to, da bodo ljudje na vseh položajih delali in mislili tako, kakor govorijo.

Komunist — 31. VII. 1970

Po petih letih

Danes po petih letih, odkar je bila uveljavljena gospodarska reforma, pogosto resignirano ugotavljamo, da ni bil dosežen osnovni cilj reforme, da namreč neposredni proizvajalci še niso postali osnovni nosilci razširjene reprodukcije. Spričo nestabilnih gibanj in rastoče inflacije smo, nasprotno, priča obremenjevanju gospodarstva z višjimi in novimi dajatvami. Istočasno pa krepitev vpliva zvezne administracije, ki skuša z večidel kratkoročnimi in parcialnimi ukrepi ublažiti nestabilnost, nastalo zaradi prekomerne investicijske in splošne porabe.

Gospodarski vestnik — 4. VIII. 1970

Koliko prispevajo posamezne republike

Po podatkih službe družbenega knjigovodstva se je v vse proračunske blagajne lani nabralo 28,3 milijarde dinarjev, kar je za 4 milijarde več kot leta 1968. Od tega odpade na zvezni proračun 13 milijard din, k čemer je Srbija prispevala 37,8 odstotka, Hrvaška 27,1, Slovenija 20,2, BiH 8,9, Makedonija 4,9, Črna gora pa 1,3 odstotka zbrane vsote. Udeležba v dohodku federacije na enega zaposlenega za prvih šest mesecev lanskega leta znaša v Sloveniji 2,228 din, v Hrvaški 1,684, Srbiji 1,512, Makedoniji 1,125, Črni gori 1,049 v BiH pa 1,013 dinarjev. Slovenija je na 1. mestu tudi če gledamo, koliko kdo iz svojega družbenega proizvoda izloča v proračun federacije: Slovenija 12,9 odstotka, Hrvaška 9,9, Srbija 9,7, Makedonija 9,2, BiH 7,5, Črna gora pa 7,4 odstotka.

Delavska enotnost — 1. VIII. 1970

Deset odstotkov nočnin v tujini

Po doslej sklenjenih in v prejšnjem delu že izpolnjenih aranžmajih bodo letos domače agencije odpeljale na osemndnevno ali daljše turistično bivanje v tujino približno 37.000 Jugoslovancev, ki bodo tam »pustili« nad 500.000 nočnin, kar znaša kakih 10 odstotkov števila registriranih nočnin, domačih gostov ob našem morju v polni sezoni.

Ekonomska politika — 3. VIII. 1970

Cene tu in cene tam

Pravijo, da lahko pričakujemo padec cen svežih paradižnikov. Ne vemo sicer, ali velja to tudi za slovenska mesta, toda v Srbiji, na primer, so cene paradižnikov že začele padati. Najcenejši je v Nišu, kjer ga je na trgu mogoče kupiti tudi po en dinar kilogram.

Drugače pa so se te dni cene paradižnikov gibale po vsej Jugoslaviji približno na enaki višini: od 2 do 6 dinarjev. Najdražje so kupovali paradižnike v Splitu, na Reki in Osijeku, kjer so stali tudi 6 dinarjev. V Mariboru stanejo paradižniki okrog 4 dinarje in v Ljubljani podobno.

Večer — 4. VIII. 1970

Ogledalo varčevanja

Konec junija je bilo registriranih 7.167.000 hranilnih vlog. Število vlog in stanje varčevanja po republikah izgleda takole: Bosna in Hercegovina 854.000 vlog z 1,3 milijarde dinarjev, Črna gora 13.000 z 255 milijonov dinarjev, Hrvaška 1,6 milijona vlog s približno 3,8 milijarde dinarjev, Makedonija 565.000 s približno 1,5 milijarde dinarjev, Slovenija 1,1 milijona vlog z 2,8 milijarde dinarjev in Srbija s skoraj 2,9 milijona vlog in nad 5 milijardami dinarjev.

Politika — 5. VIII. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUŠTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
STEV. 33
12. VIII. 1970



GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE



VSAK DAN BUDNO NA STRAŽI. Naj bo zima ali poletje, sonce ali dež — zmeraj bedijo na naših mejah oči njihovih čuvarjev, naših graničarjev, ki jim ob njihovem tradicionalnem prazniku 15. avgustu izražamo najtoplejšje želje.

Pridite na slavlje pod Belo pečjo!

Združenje borcev NOV v Črni na Koroškem se je odločilo, da bo letos s podporo občinskega odbora ZZB — NOV Ravne na Koroškem proslavilo petindvajsetletnico svobode in zmage nad fašizmom. V ta namen je k sodelovanju pritegnilo gospodarske organizacije ter prebivalstvo zgornje Mežiške doline. Vsi vabljeni so se pozivu odzvali in so k uresničenju postavljenih nalog prispevali dolžni delež.

Uspeh prizadevanj bomo prikazali v okviru prireditev 14. koroškega turističnega tedna, ki ga prireja turistično društvo v Črni na Koroškem in bo od 16. do 23. avgusta letos. Dne 16. avgusta ob 10. uri bomo odkrili partizansko spominsko obeležje na Jezevem v Bistri.

Spomenik bo spominjal na 1. konferenco Okrožnega komiteja KPS za Koroško, ki se je vršila v zavetju gozdov Bele peči, dne 12. maja 1943. Udeležili so se je partizani — komunisti in politični delavci OF, ki so prižgali plamenico vstaje na Koroškem.

Takrat je zgornja Mežiška dolina postala mostišče, ki je povezovalo vse koroške Slovence in se je preko njega širilo narodno osvobodilno gibanje v Podjuno, Rož, Ziljo in za Dravo.

Spomenik bo odkril tovariš Matjaž — inž. Pavle Žaucer, takratni sekretar okrožnega komiteja, ki bo tudi slavnostni govornik.

Prebivalstvo Črne in občine Ravne na Koroškem si želi srečanja s svojimi nekdanjimi borci za svobodo. Vabimo vsa združenja borcev in občinske odbore ZZB NOV v koroški regiji, da se udeležijo praznovanja pod Belo pečjo. Dobrodošli gostje nam bodo preživelih udeleženci Konferenice in borci 1. Koroškega bataljona.

Prisrčno bomo stisnili roke vsem koroškim partizanom, ki bodo prišli k nam. Pozdravili bomo zamejske Slovence in skupno obujali spomine na minule, hude dni. Prevoz z osebnimi vozili iz Črne do Jezevega v Bistri je mogoč po novi kamionski cesti, ki povezuje Mežiško in Logarsko dolino. Parkiranje in usmerjanje prometa bo organizirano.

Obvestilo velja vsem koroškim partizanom, prijateljem Mežiške doline in vsej slovenski javnosti, kot posebno vabilo, ker osebnih vabil ne moremo pošiljati.

Krajevno združenje borcev NOV
Črna na Koroškem

Praznovanje z graničarji

Komisija za sodelovanje z JLA pri obč. konferenci ZMS Jesenice in vodstva aktivov ZMS v krajevnih skupnostih bodo v dogovoru z vodji karavel za dan graničarjev, 15. avgust, pripravili obiske pripadnikov JLA na sedmih karavlah jesiške občine. Poleg razgovorov bodo imeli športna tekmovanja v več disciplinah.

Predsedstvo občinske konference ZMS si neprestano prizadeva za čim boljše stike med mladino in pripadniki JLA, ki to služijo vojaški rok. Doslej so pripravili več predavanj in razgovorov. Za boljše povezavo pri tem delu so štirje vojaški člani občinske konference, njihov vodnik pa član predsedstva občinskega vodstva ZMS.

BRANKO BLENKUS

Odmevi s skupščin ZZB

V Vojvodini se je v večini organizacij ZZB opazno povečalo sodelovanje članov v družbeno političnem razvoju domačega območja. Ugotavljajo pa tudi prepočasno urejanje stanovanjskih zadev. Kritizirajo kruti cenzus v zakonskih določilih za dosego pravice do invalidskega dodatka. Zahtevajo učinkovitejše zdravstveno varstvo in hitrejša reševanja zahtevkov za priznanje posebne dobe. Poseben problem povzroča stanje ostarelih in oslabelelih borcev na vasi, ki ne morejo več obdelovati svojih polj.

O teh zadevah so zelo mnogo razpravljali na skupščinah občinskih odborov ZZB NOV Vojvodine, ki so se končale prejšnji mesec.

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likoarjeva—Tomišičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstrednik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«.

Memento Hirošime

Minuli teden, 6. avgusta, se je vse človeštvo pomnilo dogodku, ki mu je odprl vrata v novo, atomsko ero in ga surovo postavil pred vprašanje biti ali ne biti.

Pred četrto stoletja, 6. avgusta 1945 ob 9.15 dopoldne, je človek prvič v zgodovini zavestno uporabil atomsko energijo — ne za človeški blagor, temveč nasprotno, za uničevanje sočloveka. Atomsko bomba, ki je eksplodirala nad središčem japonskega mesta Hirošime, je dobesedno zravnala z zemljo območje dobrih deset kvadratnih kilometrov oziroma 60 odstotkov mesta. Koliko ljudi je tedaj izginilo v jupitrskem gromu in plamenu, se še zdaj ne ve natančno. Eni navajajo število 80.000, drugi nad 100.000, tretji celo 200.000.

Vse to strahotno delo je opravila ena sama atomska bomba, prvenec v atomski oborožitvi. In zdaj si zamislimo, kakšno bi bilo razdejanje, če bi padla na katerokoli človeško mravljino moderna bomba, ob kateri je tista prva toliko kot starinska puška proti sodobnemu mitraljezu. In kaj bi šle bilo, če bi se vnela splošna atomska vojna in če bi se znašla pod atomskim ognjem vsemesta, kot so New York, Moskva, Peking itd. To je strahoten memento, ki opominja človeštvo, naj vendar že naredi konec politiki sile ter krene dosledno po poti mirnega, tvornega sožitja narodov, držav in družbenih sistemov.

Kakor Demoklov meč visi nad človeštvom dejstvo, da v oboroževalni tekmi v klasičnem smislu sledi atomska oboroževalna tekma: z atomskim orožjem ne razpolagata več samo Amerika in Sovjetska zveza, temveč tudi Kitajska in Francija, za njimi pa težijo še druge. V atomskem orožju nakopičeno energijo zadržujeta ravnomerne sil in strah pred uničenjem — toda kaj bi bilo, če bi v kaki državi, ki ima atomsko orožje, prevladal ekstremističen sistem, kakršen je bil nemški nacionalsocializem s polblaznim Hitlerjem na čelu?

Hirošima je memento, ki z grozo smrtnega molka svojih žrtev govori svetu, naj kaj takega ne dovoli.

F. S.

Dogodki tedna

● Na veliki slovesnosti ob 30-letnici konference KPJ za Črno goro, Boko, Sandžak ter Kosovo in Metohijo je 7. avgusta na velikem ljudskem zborovanju v Zablaku, po govoru predsednika CK ZK Črne gore Veselina Djuranovića, spregovoril, viharno pozdravljan, predsednik republike Tito. Opozoril je na pomen sklepov 8. konference, poudaril kot najnujnejšo nalogo uresničitev gospodarske in družbene reforme, obljubil, da bo Črna gora dobila pomoč za dograditev žel. proge Beograd-Bar in za premostitev nekaterih gospodarskih težav, grajal je čezmerni in nepotrební uvoz, brezglavo zviševanje cen, ki nas sili sprejemati razne administrativne ukrepe, opozoril je na pojave ostankov nacionalne nestrpnosti in sovraštva med narodi, dediščine stare Jugoslavije, ki se morajo dokončno zatreti; ZKJ ima, je dejal tov. Tito, enako kakor je imela med vojno KPJ, nalogo, »da se idejno bojuje proti vsem pojavom, ki rahljajo notranjo povezanost naših narodov«. Naposled je tov. Tito, ko se je dotaknil vprašanja naših odnosov z Albanijo, izrazil željo Jugoslavije, da bi imela dobre odnose z Albanijo, in upanje, da ne bo albansko ljudstvo zavrnilo roke, ki mu jo ponujamo.

● Predsednik ZIS Mitja Ribičič se je vrnil z neuradnega obiska v Romuniji, kjer je bil gost predsednika ministrskega sveta Romunije Jona Georgea Maurerja. Ribičič je ob povratku dejal: »Z zadovoljstvom lahko povem, da skupni dogovor o sodelovanju uspešno uresničujemo«. Predsednika sta se pogovarjala predvsem o začetku novega obdobja gospodarskega sodelovanja med državama. Glede mednarodnih vprašanj pa je Ribičič povedal, da so razpravljali o razmerah v Evropi in na Balkanu.

● Zvezni izvršni svet je sprejel sklep, da bodo časopisno podjetjem odobraval iz zveznega proračuna regres 0,20 din za kilogram navadnega roto papirja domače izdelave, kupljenega in uporabljenega za politično informativni tisk od 1. aprila pa do 31. decembra 1970. Za informativni tisk velja časopisi in druge publikacije, ki obveščajo javnost o političnih, gospodarskih in družbenih vprašanjih in katerih ustanovitelji so družbenopolitične skupnosti ali organizacije. Regres bodo izplačevali do zneska 9.200.000 dinarjev.

● Katastrofalni potres, ki je zadnji dan julija zajel severovzhodni del Irana, je terjal najmanj 180 človeških življenj, poškodovanih pa je približno 450 ljudi. Predsednik vlade je izjavil, da bo število smrtnih žrtev najverjetneje večje, saj je štirideset vasi in naselij v bližini meje proti Sovjetski zvezi v ruševinah in zrušenih z zemljo. Predsednik republike Josip Broz Tito je izrekel iranskemu šahu Mohamedu Rezi Pahlaviju sožalje.

● Po dvotedenski stavki se je 47.000 britanskih pristaniških delavcev vrnilo na delo. Pred stavko so zahtevali, naj jim delodajalci povišajo mezde za 80 odstotkov, dosegli pa so samo 7-odstotno povišanje. Stavka je stala britansko gospodarstvo 576 milijonov funtov.

● Enomesečna kriza italijanske vlade se je končala z 32. povojno italijansko vlado, znova vlado levega centra — krščanskih demokratov, socialistov, socialnih demokratov in republikancev — ki ji predsednikuje krščanski demokrat, znani ekonomist 50-letni Emilio Colombo. Člani nove vlade, v glavnem osebnosti iz prejšnje Rumorjeve vlade, so že prišli pred predsednikom republike. Te dni bo vlada predložila parlamentu program o katerem so se koalirane stranke v bistvu že sporazumele. Colombova vlada ima zagotovljeno zaupnico poslancev in senatorjev, saj ima v obeh domovih solidno večino.

● Predsednik sovjetske vlade Aleksej Kosigin je ob 25-letnici podpisa potsdamskega sporazuma poslal spomenice ameriškemu predsedniku Nixonu, francoskemu predsedniku Pompidouju in predsedniku britanske vlade Edwardu Heathu. Potsdamski sklepi, ki med drugim rečejo v spomenicah, so prepričljivo pokazali, da lahko države z različnimi družbenimi sistemi sklenejo za vse sprejemljive sporazume tudi o največjih in najbolj zapletenih vprašanjih.

● Ministra za zunanje zadeve ZSSR in ZRN Gromiko in Scheel sta 7. avgusta v Moskvi parafirala Sporazum o odpravi sile med ZSSR in ZRN. Po neuradnih informacijah obsega sporazum poleg uvodnega dela še tale važnejša poglavja: splošna načela sodelovanja, odprava sile v medsebojnih odnosih, ozemeljska nedotakljivost evropskih držav v okviru sedanjih mej in soglasje, da ne sme ta sporazum nasprotovati drugim obveznostim, ki sta jih sprejeli obe državi. Sporazum pomeni nedvomno prelomnico v celotnem sklopu odnosov med Zahodno in Vzhodno Evropo ter utrditev miru v Evropi.

● Iz Kaira so sporočili, da so do nadaljnjega odložili konferenco zunanjih in obrambnih ministrov sedmih arabskih držav, ki bi se že morala začeti na pobudo Libije in Tripoliju. Očitno sta vplivala na odločitev dva dogodka: to je sklep Alžirije, da »v nobenem primeru« ne bo poslala svoje predstavnice na sestanek, na katerem naj bi razpravljali na podlagi načrta ZDA za rešitev srednjeevropske krize. Na podobni podlagi je sodelovanje v Tripoliju zavrnil tudi Irak.

● Minister ZDA za zunanje zadeve Rogers je sporočil, da je bil dosežen sporazum o prekinitvi ognja na egiptovsko-izraelski črti ob Sueškem prekopu. Egipt in Izrael sta dejansko ustavila vse sovražnosti 7. avgusta ob 23. uri po srednjeevropskem času. Ta ustavev naj bi trajala 90 dni. Sporazumu nasprotujejo Sirija in vodstvo palestinskih odporniških organizacij, Irak in Alžirija. Če bo sporazum v celoti uresničen, obstoji vsaj kanček upanja, da bo prišlo do miru s pogajanj, do miru, ki pa je po vsesplošni oceni še zelo daleč. Kljub vsemu, pot do miru je odprta, saj bodo že te dni sledili ustavitvi ognja pogovori v okviru obnovljenega poslanstva Gunnarja Jaringa, posebnega odposlanca generalnega tajnika OZN U Tanta.

● V Pariz je prišel novi šef ameriške delegacije na četvernih pogajanjih o Vietnamu David Bruce. Pred njim sta vodila ameriško delegacijo veleposlanika Averell Harriman in Cabot Lodge. Bruce je ugleden ameriški diplomat, edini med veleposlaniki ZDA, ki je zastopal svojo državo v Parizu, Bonnu in Londonu. Glede na njegov ugled je Nixon zadostil zahtevi Hanoja in FNO, toda v Washingtonu pravijo, da odhaja Bruce v Pariz brez »novih kart v žepu«.

● V Belfastu, mestu Severne Irske, so se znova začeli nemiri. Skupina protestantskih mladeničev je s kamenjem obmetavala pogrebni spreved katolika O'Hagena, ki so ga ubili britanski vojaki. Policija in britanske enote so preprečile spopad med protestanti in približno 5000 ljudmi, ki so bili v pogrebnem sprevedu.

Grobiščem več skrbi!

Morda bo kdo skomignil z rameni, češ o grobovih padlih borcev pišimo pred dnevom mrtvih. Ta pripomba bi bila vsekakor umestna, če bi bili vsi grobovi urejeni in bi šlo samo še za opozorilo, naj jih ob dnevu mrtvih očistimo in okrasimo. Toda ne gre za to, marveč za še ne povsem urejen problem grobišč, pokopališč in posameznih grobov borcev in žrtev fašističnega nasilja.

Organizacije borcev so že v prvih letih svojega obstoja začele skrbeti za urejanje skupnih in posameznih grobov pa tudi grobišč padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Toda že pred več kot dvajsetimi leti započeto delo še vedno ni povsem opravljeno. Mnogi grobovi in grobišča, ki so že bili enkrat urejeni, so ponovno zapuščeni, nekateri pa tudi pozabljeni.

Ilinden – praznik Makedonije

V nedeljo, 2. avgusta, je ljudstvo Makedonije proslavilo svoj veliki praznik Ilinden.

Na ta dan leta 1903, je vzplnela vseljudska vstaja, ki je vso Evropo opozorila, da je v središču Balkana narod, ki se je odločil za vedno odstraniti suženjske verige turškega absolutističnega režima.

Tega zgodovinskega dne je 30 tisoč oboroženih upornikov in vse makedonsko ljudstvo pod vodstvom VMRO (Vnutrašne makedonske revolucionarne organizacije) začelo oborožen boj proti turškim tlačiteljem.

Ilindenska vstaja, ki jo je nekaj let pripravljalo vodstvo VMRO je bila posledica nevzdržnega ekonomskega stanja v deželi na vse hujšega pritiska turških oblasti. Z mnogimi akcijami pred vstajo in pa z vstajo samo na vsem območju Makedonije je makedonsko ljudstvo dokazalo, da je obstoj makedonskega naroda zgodovinsko dejstvo, s katerim mora računati vsa svetovna javnost.

Vstaja je trajala okoli tri mesece. V tem času je bila ustanovljena Kruševska republika, a uporniki so se borili po vsej Makedoniji. Glavni boji so bili v Bitolskem in Solunskem vilajetu. Okoli trideset tisoč upornikov se je bojevalo proti desetkrat močnejšemu sovražniku, proti tristo tisoč do zob oboroženim turškim vojakom. Toda za tistimi trideset tisoči oboroženimi uporniki je stalo vse makedonsko ljudstvo.

Ilindenska vstaja je bila krvavo zadušena, toda kljub temu je ostala simbol borbe makedonskega ljudstva za lastno svobodo.

Letošnja osrednja proslava ilindenske vstaje je bila povezana s proslavo skupščine ASNOM (Antifašistično sobranje narodne osvoboditve Makedonije), ki je 2. avgusta 1944 razglasilo ustanovitev prve svobodne makedonske države — Demokratične Makedonije v okviru Titove Jugoslavije.

Osrednja proslava je bila v Kruševu, zelo praznično pa so Ilinden proslavili širom po vsej Makedoniji.

In to je tisto, kar da misliti! Že leta 1954 je bil sprejet zvezni zakon o pokopališčih borcev in žrtev fašističnega nasilja, po katerem morajo skrbeti za taka pokopališča tiste občine, na katerih območju se leta nahajajo.

Po prizadevanju republiških odborov ZZB NOV so bili v letih 1964/65 sprejeti republiški zakoni o pokopališčih borcev NOV. S temi zakoni so urejene tudi druge zadeve, ki so v zvezi z urejanjem pokopališč. Toda k izvajanjem predpisov teh zakonov bi se dalo pripomniti marsikaj. Marsikje izvajajo namreč določila teh zakonov le delno. Tudi to je opaziti, da nekatere občine določajo zelo skromna sredstva za urejanje grobišč padlih.

Sicer je res, da so ponekod prevzele patronat nad grobišči in grobovi padlih borcev fašističnega nasilja posamezne ustanove, šole ali mladinske organizacije, ki v večini primerov zelo lepo skrbijo za te grobove. Ampak ne povsod. V Sloveniji je namreč skrb za pokopališča borcev prepuščena v glavnem združenjem borcev in občinskim skupščinam. Tudi svet za negovanje tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV skrbi za urejanje grobov padlih in žrtev fašističnega nasilja, toda glavna skrb za to delo ostane vendarle na ramenih članov združenj, ki najbolj vedo za grobišča in posamezne grobove padlih in pobitih udeležencev NOB.

Po anketi, ki jo je lani izvedel Zavod za spomeniško varstvo je v Sloveniji registriranih 493 skupnih grobišč in štirinajst posameznih grobov. Žal pa te številke niso popolne, ker manjkajo podatki iz nekaterih občin. Seveda pri

tem ne gre prevzeti grobišč zunaj naših meja, kot v Gradcu v Avstriji in v Barletti v Italiji, kjer sta postavljena tudi dostojna spomenika. Sedaj pa urejajo še grobišča padlih borcev na Koroškem v Avstriji, kar bo verjetno končano že konec septembra letos. Za vse to skrbi republiški odbor ZZB NOV.

V Sloveniji so po zakonu o varstvu kulturnih spomenikov, partizanska grobišča in grobišča žrtev fašističnega nasilja uvrščena v najvišjo kategorijo spomenikov. Članom tistih združenj borcev, ki vse leto oskrbujejo skupna grobišča, posamezne grobove pa tudi spomenike in spominjska obeležja padlim in žrtvam fašističnega nasilja, pa gre vsekakor vse priznanje.

Toda kljub vsemu temu lahko najdemo grobove in grobišča, ki se jih spominjajo posamezniki le ob dnevu mrtvih ali pa niti takrat ne. Zato bi bilo prav sedaj, ko se je širom po Sloveniji že kar lepo razvilo negovanje tradicij NOB, potrebno, da bi bilo vsa, ko pokopališča ali grobišča, pa tudi vsak posamezen grob padlega borca ali žrtev fašističnega nasilja pod patronatom te ali one šole ali mladinske organizacije. Zapuščeni grobovi padlih in pobitih udeležencev NOB pa niso v čast okolici in zato tudi najmanj primerni za prenašanja revolucionarnih tradicij na mladi rod.

O vsem tem, pa tudi o stanju v drugih republikah so razpravljali na nedavni seji komisije za negovanje tradicij pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije v Beogradu.

V. M.

Obvestilo

V št. 29. TV—15 z dne 15. VII. 1970 smo objavili, da dobijo bivši interniranci taborišča Natzweiler—Struthof spominjske značke. Sedaj navajamo poimensko, za katere imamo te spominjske značke, in prosimo, da jih lastniki oziroma sorodniki ali občinski odbori, ZZB NOV dvignejo. Ker je izdelava značk vezana s stroški, stanejo le-te din 30,00. Dobite jih pri RO ZZB NOV Ljubljana, Beethovnova 10-I. soba 15 do 28. avgusta vsak dan (razen sobote in nedelje) od 9. do 12. ure.

Abram Dušan, Adleršič Arko, Bogomil Arko, Metod Avbelj.

Bahum Jože, Barbarevič Petar, Benčič Vinko, Berhomovič S., Bezeljak Janez, Bezljaj Janez, Bežan Miro, Bonča, Božič, Brence Franc, Brumen, Brunskele Matija, Buh Marjan.

Čič Franc, Colnar, Cundrič. Campa Jože, Černič Stane Demšar Ludvik, Demšar Rudolf, Dermota Milan, Deržak, Divjak Bogdan, Dolinar, Dolinšek Franc, Dugandžija

Fatur Drago, Filipič Anton, Fink Karel, Florjančič Luce, Fortuna Ivan, Gaberšek A., Gancner Franc, Gams Ivan, Garner Franc, Gerzinel Lev, Gliha Maks, Golob, Gostiša Alojz, Grčar Jože, Grčar Stane, Gregorin Alojz, Grželj

Hrovat, Helmihi Dušan, Hren Alojz, Hren Drago

Ivanov Mihael, Indihar Alojz Jakomin Franc, Jakšič Drago, Jam-

Sek Marjan, Jeraj Ciril, Jerančič Franc, Jeršin Tone, Jevc Andrej, Jevselnik

Kamšek Filip, Kastelic Pavel, Kavčič Zvone, Kenk Avgust, Kervišar Janez, Keršič Franc, Kink Franc, Korošec Jože, Korošec Tone, Košir Alojz, Košir Franc, Kovač Jože, Kovačič, Kovačič Miro, Kranje Marjan, Kranjc Mirko, Križnar Mirko, Kržan Adi, Kumše Anton

Leban Franc, Lebec Vinko, Ledinek Ivan, Lemut Alojz, Levec Janez, Loger Franc, Lužina A.

Maček Lojze, Majcen, Mali Ludvik, Marčec, Marinšel Franc, Maver Franc, Medved Ludvik, Medved Milan, Meštnšek Franc, Modrijan Lojze, Miklavčič Evgen, Mršek Ivan, Murgelj Zivko, Nabergoj Danilo, Nazicija J. M., Novak Tone

Oblak Drago, Očepek Jože, Osretkar Ciril, Oršič dr. Jerko, Oven Miro, Ovin Milan

Parkelj Ludvik, Pavišar, Pavšič Boris, Pavšič Miloš, Perdan Viktor, Perhart Josip, Perko Bogomir, Petrovič Veljko, Pintar, Pipp, Piš Dušan, Podboj Ludvik, Podboj Pavel, Poznik Lojze, Prelec Boris, Pudgar Franc

Rak Avgust, Ravbar, Rebernik Franc, Rebersčak Franc, Rihar Leopold, Rupnik Srečko

Samotračan Franc, Samsa, Savenc Franc, Savnik, Selan Jožef, Selan Rudolf, Slokan Avgust, Sotovski Stanko, Snoj Franc, Stanič, Stepančič, Sterle Stane, Stojkovič Janez, Strnad Janez, Strojanc Franc, Stržaj Stane, Stržek, Stržinar Jakob, Susman Alojz, Susman Ivan, Susman—Tone

Širok L., Skraba Franc, Skraba Peter, Skrlj Lojze, Skulj Franc, Stepančič Dušan, Stibrič Franc, Stok, Stukelj Karel, Stukelj Matija, Švigelj Albin, Šubert Tone, Štucin Franc

Tavčar Lojze, Tavčar, Triler Jože, Troha Avgust, Trtnik, Turšič Alojz, Turšič Drago

Urbanc Tine, Uršič, Uršič Stane, Usenik Anton, Usenik Jože

Valentič H., Velkavrh Anton, Vertle Marjan, Vidovič Jože, Vidrih Jože, Vinšek Ivan, Volf Anton, Volk Franc, Volk Lojze, Vrabec Ivan, Vrabec,

Zadnikar Janez, Zajc Janez, Zakošek Lojze, Zakrajšek Jože, Zalaznik, Zorman Janez, Zupanc Franc, Zupančič Avgust

Zagar Tone, Zeljan Jože, Zidan, Zivec, Znidaršič Stanko, Zužek Milan

Preberite tudi to!

Občinski odbor ZZB NOV Ravne na Koroškem bi rad pomagal Karlu Prušniku-Gašperju iz Celovca pri pripravi opisov partizanskih grobišč na zgornjem Koroškem. Zato so mu potrebni podatki s Svinjske planine. Na tej planini je mnogo grobov padlih partizanov iz vse Slovenije. Sam sicer vem za nekatere, a ne za vse. Zato prosim vse nekdanje borce, ki so se borili na Svinjski planini, ali pa njihove svojce, ki vedo za posamezne grobove ali grobišča, naj to sporoče občinskemu odboru ZZB Ravne na Koroškem.

V obvestilu navedite po možnosti poleg imena in priimka še partizansko ime in naslov bivanja padlega pred odhodom v partizane. Opisati pa je treba predvsem kdaj in kje je borec padel ter kje je pokopan.

Za vso pomoč se vam v naprej zahvaljujem.

Ignac Zdove
Črna 128 na Koroškem

Besede naših dopisnikov

Letna konferenca borcev za severno mejo Šoštanj — Velenje

V soboto, 25. julija 1970, je občinski odbor ZPBSM 1918—1919 Velenje s sedežem v Šoštanju imel svojo letno konferenco. Borci so se zbrali ob 9. uri v klubu DU Šoštanj in so od tam odkorali na šoštanjsko pokopališče, kjer so s komemoracijo počastili spomin na padle in umrle tovariše nad grobom dveh koroških borcev ter na grob položili lovorov venec.

Pevski zbor DU Šoštanj pod vodstvom soborca Naraločnik Ivana je zapel Malgajevo pesem in še dve domoljubni, predsednik Zveze Franjo Stanovšek pa je v komemorativnem govoru orisal in obudil spominska dejstva o boju za slovensko severno mejo.

Iz podanih poročil je bila razvidna velika aktivnost in prizadevanje odbora, kateremu sta nudili potrebno moralno in materialno pomoč Skupščina občine Velenje in Zveza združenj borcev NOV Velenje.

Na konferenci je skupščina glasno sprejela resolucijo:

»Zakon o borcih za severno mejo v letih 1918 in 1919 (objavljen v uradnem listu SR Slovenije št. 37 z dne 28.11.1968 in ki je začel veljati osmi dan po objavi v Uradnem listu SRS po katerem pa teče pravice od 1.1.1969 leta) pušča veliko število udeležencev teh bojev izven pravic. Le-te daje zakon le borcem, ki so vstopili v slovenske prostovoljske vojaške enote v času od 1. novembra 1918 do 1. februarja 1919 in ki so se borili za osvoboditev severnih krajev Slovenije.

Predlagatelji menimo, da je ta zakon nepravilen za vse druge

udeležence bojev za osvoboditev severnih krajev Slovenije, ki so se prostovoljno ali kot vpoklicani borili za osvoboditev teh naših krajev v letu 1919. Podpisniki tega predloga stavišmo za primer zakon o borcih NOV, ki si cer borce deli po letih vstopa, npr. tiste, ki so vstopili 1941 leta, zatem tiste iz leta 1942, borce pred 9.9.1943 in tiste, ki so prišli po tem datumu, kakor tudi borce iz 1944 leta ter končno tudi borce od 1945. Pri tem ni vprašanje, ali so ti borci vstopili v NOV prostovoljno ali pa so bili mobilizirani. Razlika je le v tem, da imajo v odstotkih različne pravice.

Za tiste, ki so vstopili v vojaške enote, ki so se borile na severni meji v času od 1. februarja do 1. maja 1919, naj bi se priznalo 75 odstotkov pravic po zakonu z dne 28.11.1968.

Borcem, ki so bili vpoklicani ali pa so prostovoljno vstopili od 1. maja 1919 in pozneje, ter so se borili na naši severni meji, pa naj bi se priznalo 50 odstotkov pravic iz zakona od 28.11.1968, seveda s tem pogojem, da so na severni meji ostali najmanj šest tednov.

Apeliramo na vse bratske zveze širom po Sloveniji, da to našo resolucijo z vsemi močmi podprejo, zlasti pa prosimo za pomoč najbližje zveze Mozirje, Slovenj Gradec in Ravne na Koroškem, s katerimi že dolgo tesno sodelujemo.

JOŽE ŠKRABER

Slavje v Gorenju nad Zrečami

Zveza združenj borcev NOV občine Slovenske Konjice in odbor III. brigade VDV sta organizirala proslavo dneva vstaje in obletnico ustanovitve 3. brigade VDV, imenovane tudi Štajerske, v prijazni vasi Gorenje nad Zrečami.

Na predvečer dneva vstaje so vaški mladinci na gričku v Gorenju zakurili velik kres in se malce povsneli, predstavnik brigade pa jim je v nabito polni šoli predvajal barvni film o ustanovitvi brigade, pohodu bataljonskih patrulj in proslavi 3. VDV brigade ter film o slovenskih narodno-zabavnih prireditvah.

Proslava na dan vstaje se je začela z odkritjem spomenika padlemu borcu Viliju Kranjcu in še dvema neznanima partizanima. Govor je imel predstavnik krajevne skupnosti, otroci so recitali Kajuhove pesmi, pevski zbor je zapel dve žalostinki, borci brigade VDV pa so položili k spomeniku venec.

Sledilo je strelsko tekmovanje mladincev, nato pa je bil zbor borcev 3. brigade VDV, na katerem so izvolili nov brigadni odbor in se dogovorili o vsebini njegovega dela in prihodnji proslavi. Številni borci so bili v partizanskih uniformah z odlikovanji na prsih.

Osrednjo slovesnost je začel predsednik brigadnega odbora Zdravko Gomezel-Janež ter pozdravil občane in izrekel dobrodošlico gostom, med katerimi so bili narodni heroji Franc Stadler-Pepe, poslanec Marko Forte, predsednik brigadne domobilne občine Trbovlje Jože Laznik, poveljnik vojaškega okrožja Maribor, polkovnik Dobričević in drugi. Slavnostni govor je imel tovariš Ban, predsednik občinske konference zveze komunistov Slov. Konjice, prvi namestnik komandanta 3. brigade VDV Jože Štok-Korotan pa je v svojem govoru opisal razvoj, delovanje in boje brigade. Sledile so recitacije partizanskih pesmi, ki so jih izvajali mladinci, nastop mladih harmonikarjev ter pevcev iz Slov. Konjice in godbe na pihala.

Po slavnostnem govoru je bilo partizansko rajanje, ki so ga popestrila mnoga srečanja bojnih tovarišev z domačini. Mnogi so se prvič po končani vojni sešli na Pohorju, ki je kar vriskalo v vselem odmevu godbe in ubranegetja partizanskih pesmi.

Primer proslave obletnice ustanovitve brigade VDV skupno s slavljenjem dneva vstaje občanov Slov. Konjice je pokazal, da so taka srečanja bolj živahna in čustveno doživeta, ko borci pokramljajo z domačini, ki so jih podpirali v štiriletnem boju, mladi pa se soočijo z nekdajnimi partizani, o katerih so jim pravili starši ali pa so o njih brali in slišali od drugih. Ob vsem tem — ob kramljanju pri kresu, ob filmu o brigadi, ob govorih o naši borbi za svobodo in neodvisnost ter izgradnjo socializma in vseh veselih srečanjih borcev z domačini — je bilo mnogim, zlasti pa mladini bolj razumljiva nujnost priprav na vsesplošni ljudski odpor proti morebitnemu napadalu na našo domovino in pridobitve ljudske revolucije.

Takih srečanj si borci in občani še želijo!

Izlet na Pokljuko

Združenje borcev Gameljne-Rašica je v počastitev petindvajsete obletnice osvoboditve, dneva borca in dneva vstaje organiziralo izlet na Pokljuko.

Na Pokljuki smo se najprej poklonili spomenu devetinsedemdesetih padlih borcev in pred spomenik položili cvetje. Obiskali smo tudi znanega borca Franca Jernejca-Milčeta in v njegovem gostišču »Ob tabornem ognju« — ob dobri kapljici, obujanju spominov in prepevanju partizanskih pesmi — preživeli prijeten dan. Domov smo se vrašali nadvse zadovoljni, saj smo se z obiskom Pokljuke oddolžili spomenu padlih, si ogledali prelepo Gorenjsko in ohranili lep spomin na srečanje z družino tovariša Milčeta.

BERTA KOS

Obiskali smo Doberdob

Meseca julija smo upokojenec iz Loške doline obiskali Doberdob in Trst. Bilo nas je 126 in iz Staroga trga pri Ložu smo se odpeljali v treh avtobusih. Pot nas je vodila mimo Postojne v Novo Gorico in prek Vipavske doline do Jugoslovanske-italijanske meje, kjer smo se ustavili. Po pregledu potnih listov smo nadaljevali pot proti Doberdobu, kjer smo obiskali pokopališče slovenskih fantov in mož iz prve svetovne vojne. Z zanimanjem smo si ogledali tudi Trst, saj je bilo za upokojence iz Loške doline to prvi izlet v tujino.

Izlet je pripravil odbor Društva upokojencev iz Loške doline; posebno zahvala za skrb in prizadevanje do delo za organiziranje le-tega pa gre tovarišici Miri Komel. Slišali smo, da namerava društvo v prihodnje organizirati še več podobnih izletov. Ker je med nami večina borcev in bork iz druge svetovne vojne, bi bilo prav, če bi obiskali tudi taborišče na Rabu in druge spominske kraje iz časa NOB.

MARIJA ZNIDARSIČ

Objave

»TV 15« je vaša tribuna, zato naj ne bo nihče brez njega. Kdor se ni nanj naročen, naj piše na našo upravo: Ljubljana, Beethovnova št. 10.

POIZVEDBA

Tovariš Vinko je bil mitraljezec 3. bataljona Vojkove brigade v prvi polovici septembra 1944. Kot drugi je potem prostovoljno odšel v Dolomite. Ranjen je bil med kraja Trije kralji in Luče. Zgubil je nogo. Prosim tistega, ki bi kaj vedel o njem — če pa je živ, naj to sam — javi na naslov: Franc Groznik — Miklavž Selce — Celje

Vabilo v Trebnje

Komisija za bivše vojne ujetnike, politične zapornike, internirance in deportirance pri Občinskem odboru Zveze združenj borcev NOV Trebnje bo v spomin na 25. letnico osvoboditve organizirala v nedeljo, 16. avgusta, 1970 ob 15. uri, pod miremskim gradom tovariško srečanje bivših vojnih ujetnikov, političnih zapornikov, internirancev in deportirancev. Na srečanju bo pozdravni govor, tovariški razgovor in prosta zabava. Želimo, da se srečanja udeležite v čimvečjem številu.

Obvestilo

Združenje borcev Zabukovje pri Sevnici priredi v počastitev 25. obletnice osvoboditve 16. avgusta letos srečanje vseh nekdajšnjih borcev in aktivistov Kozjanskega oddela na Mrzli planini, na kraju, kjer je padlo šest borcev s komisarjem oddela Džoržem. Za prijetno razpoloženje udeležencev je poskrbljeno. Na svidenje! Pripravljali odbor

Popravek

V prispevku »Dan borca je tudi dan mladih« je prišlo do ne-ljube pomote. Stavek, v katerem je govora o udeležencih proslave, se pravilno glasi takole: »Proslave na Bučki sta se udeležila predsednik občinske skupščine Sevnica Marjan Gabrič in sekretar občinskega komiteja ZK Sevnica Viktor Aurer« in ne »...udeleženci prvega partizanskega napada na Bučki Marjan Gabrič in tovariš Aurer.«



Na gornji sliki so tečajniki VII. tečaja II. partijske šole za Slovensko primorje, ki je bil od 1. marca 1945 do 23. marca 1945. Kdor želi imeti sliko za spomin, naj se obrne na naslov: Franc Berginc, Trst, Via Gattari 5-III. Hkrati prosimo vse partijske tečajnike, da preberejo »TV 15« št. 17 (22. april 1970) ter nam pošljejo svoje naslove. Delovni odbor za zgraditev šole v Cerknem

Ob tabornem ognju

V rubriki »Ob tabornem ognju« ste 29. julija letos objavili prispevek, v katerem je opisan primer tovariša Alberta Krapeža, predsednika ZB Ptujška gora. Ker podpisnik prispevka ni na tekočem glede možnosti za reševanje sličnih primerov, saj ni prisostvoval letni skupščini ZZZB NOV Ptuj, dodajamo:

Občinski odbor ZZZB NOV Ptuj je na svoji letni skupščini, ki je bila 14. marca 1970, med drugim sprejel sklep, da dobijo vsi člani naše organizacije, ki ne morejo priti do zdravljenja po redni poti zdravstvenega varovanja, denarno pomoč iz sredstev dotacije iz občinskega proračuna. S tem so bili na letni skupščini seznanjeni vsi predstavniki ZB oziroma delegati teh organizacij, ki so bili dolžni ta sklep prenesti na svoje članstvo.

Na prvi redni seji OO ZZZB NOV Ptuj, ki je bila 9. 4. 1970, tovrstnih primerov še ni bilo na dnevnem redu, saj do tega dne ni prispela nobena prijava, vloga ali zahtevek. Na drugi redni seji, ki je bila 23. 7. 1970, pa smo že reševali dva primera. Eden izmed naših članov je vložil prošnjo za nujno pomoč, dokler ne dobi

stalne, drugi pa za nujno popravilo stanovanjskega prostora. V prvem primeru je odbor nakazal 500 ND enkratne pomoči, v drugem pa bodo stroški nanesli več kot 2.000 ND, v kolikor se pač ne najde ustrežnejša rešitev. Na seji je bil sprejet tudi sklep o imenovanju

ODGOVOR NA »RABIMO CELEGA ČLOVEKA«

Preveri in šele potem zapiši!

stalne zdravniške komisije pri ZZZB NOV Ptuj, ki naj bi reševala vsa vprašanja s področja zdravstvene zaščite borcev naših organizacij. (Z reorganizacijo občinskega odbora ZZZB NOV v letu 1970 smo namreč prišli do tistih prepotrebnih sredstev, s katerimi lahko rešimo

ali vsaj omilimo najbolj kritične zdravstvene oziroma socialne probleme, dokler se ne poiščejo ustrezne zakonske rešitve!)

Iz zapisanega je razvidno, da v primeru tovariša Alberta Krapeža ni potrebno nič drugega, kot da le-ta prijavi svoj primer, da njegovo zdravstveno stanje ocenijo zdravniška komisija in predlaga ustrezno zdravljenje; vse drugo pa je skrb našega odbora. Tako je bilo sklenjeno in tako se bo pri nas reševalo tudi vnaprej.

Imenovani članek, objavljen v »TV 15« nam je dal tudi pobudo, da poblastimo iz naših vrst posebnega poročevalca, ki bo vašemu uredništvu občasno pošiljal obvestila o sklepih naše organizacije in o uresničevanju le-teh. Smo za vsestransko sodelovanje, kadar gre za pravilno seznanjanje javnosti. Tudi do opisanega nesporazuma bi ne prišlo, če bi podpisnik članka »Rabimo cellega človeka« stopil k nam (stanuje nedaleč od Ptujja), se pozanimal in šele potem zapisal — za ta korak mu nista bili potrebni ne topografska karta ne busola.

CVETKO PANTAR, predsednik ZZZB NOV Ptuj

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Šercerjevec Janez

Janez Cimprič, oficir JLA v po-koju in 80-odstotni vojaški vojni invalid je že dve leti predsednik več kot tisoččlanskega Društva upokojencev v Murski Soboti. Z veseljem in plodno opravlja to svojo nalogo. Ena zadnjih in seveda najbolj pomembnih pridobitev murskosoboških upokojencev je Dom upokojencev, trinadstropna stavba z devetnajstim stanovanji, kuhinjo, prostori za družbeno-politične organizacije in drugimi prikljinami. Gradnja doma je veljala 210 milijonov starih dinarjev. Obiskali smo predsednika Janeza Cimpriča. Tokrat nam ni pripovedoval o uspehih svojega društva, v katero so včlanjeni skoraj vsi murskosoboški borci, ki so nekdaj bili v delovnem razmerju. Pripovedoval nam je s sebi, o svoji bojni poti, ki ga je vodila iz rojstnega kraja Kamno pri Kobaridu do Vranskega, kjer je v partizanski bolnišnici v bližnjih gozdovih ranjen dočkal osvoboditev domovine.

»Od domačih sem se poslovil 5. februarja 1943, potem, ko sem 4 dni poprej praznoval svoj sedemnajsti rojstni dan. Moja prva partizanska enota je bil Severno-primorski odred. 13. februarja ponoči sem s tovariši neslišno plazil proti barakam blizu vasi Drežnica, v katerih je bilo nekaj deset italijanskih vojakov. Morečo tišino so pretrgali streli. Vžgali smo iz vsega razpoložljivega orožja. Naše krogle so luknjale okna, vrata in stene barak. Med sovražniki je nastal preplah in popihali so jo na vse strani. Moja prva akcija — ognjeni krst!

Mi nismo imeli žrtev. Zaplenili smo devet italijanskih dolgih pušk, protiletalski mitraljez s tri tisoč naboji, nekaj vojaških odev in drugo. Akcija je uspela tudi po zaslugi naše obveščevalne službe, zakaj zvedeli smo, da je laški mitraljezec odšel na dopust.

Dolga in do skrajnosti naporna je bila pot s Primorske na Do-

lenjsko. Petintrideset dni sem bil na potovanju. Do Trnovskega gozda so nas spremljali tovariši iz odreda, potlej pa so jih zamenjali drugi. Šli smo skozi snežniško pogorje in od tu smo naposled srečno prispeli na Dolenjsko. Dodelili so me v prvo četo prvega bataljona udarne brigade Ljube Šercerja. Najprej sem bil pomočnik puškomitraljezca, pred zlomom fašistične Italije pa so me imenovali za vodnika minerskega voda.

Oj, ti, Šercerjeva! Od časa, ko sem s sončne Primorske došel v to našo slavno bojno enoto, pa vse do zmagovitega konca, sem pripadal samo tej brigadi. Z njo sem rasel, sodeloval v akcijah, se veselil uspehov in zmag in srce mi je



krvavelo, ko smo pokopavali ju-nake Šercerjevce.

Tovariš Cimprič se še dobro spominja bojev za sovražnikove postojanke v Grčaricah in Kočevju, v katerih je sodeloval kot minerec. Takole je pripovedoval:

»Boj za likvidacijo utrjene plavogardiščne postojanke v Grčaricah se je stopnjeval. Plavi so se srdito upirali. Ponoči sva se s soborcem, obložena z eksplozivom, priplazila do zidovja, da bi ga minirala. Bo uspelo? Opazili so

naju in odprli peklenski ogenj. Ena krogla mi je prebila pas z naboji, druga pa se mi je zarila v široke hlače. Pod zaščito naših strelcev in mitraljezcev, ki so usmerjali ogenj na občutljive dele postojanke, sva se s soborcem odlepila od zidu in z največjo težavo prispela do naših. Še smo poizkušali minirati. Minerici smo porivali naložen kmečki voz proti postojanki. Pa je kot strela z jasnega treščila nadvse radostna vest: Italija je kapitulirala!

Topovske granate so rušile postojanko, da je bilo veselje gledati. Vdajal Komandant Luka mi je ukazal: »Ostani pred vrati in vsakemu, ki bo prišel iz postojanke, vzemi orožje.« Pa so prihajali drug za drugim, vsi beli kot mlinarji, poraščeni in neprespani. V rokah sem imel že toliko pušk, da nisem vedel kam z njimi. Postavil sem jih v kot in planil v notranjost bivšega plavega oporišča. Segel sem po zavojih s cigaretami. Ni minilo dolgo in naši fantje v zasedi so bili zaviti v oblake cigaretnega dima.

Sovražna postojanka v Kočevju je bila tik pred padcem, toda Nemcem je še pravočasno prišla pomoč. Komandant brigade Jaka Rihar mi je velel: »Janez, ti si že izkušen minier, zato se boš pod zaščito našega ognja priplazil do gradu in v odptino namestil eksploziv!«

Počasi, meter za metrom sem se v noči plazil proti gradu. Na hrbtu sem imel v vreči znanj eksploziv »plastik«. Niso me opazili, tudi potem ne, ko sem v luknjo, ki je bila zadelana z drvni in slamo, vtaknil eksploziv. Miniranje ni uspelo. Ko sem se z vsemi štirimi kobacal nazaj, je blizu mene treščila ročna bomba. Mistil sem, da je že po meni, zakaj drobci bombe so dvignili kup peska in kamenja, kar me je oplazilo po hrbtu.

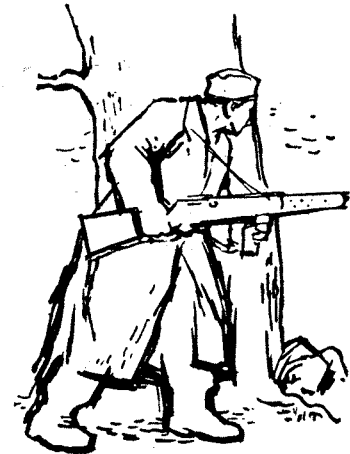
Naši so se umikali. Pred odhodom naj bi minirali bunkerje. Nad na-

mi je že krožil nemški avion. Z mrzlično naglico smo opravljali nevarno delo. Iz mesta sta se že pomikala proti nam dva nemška tanka. Umik. Glej, tanka sta se ustavila, mi pa smo zadrževali dih in pričakovali eksplozije. Končno. Začule so se silovite detonacije in nekaj bunkerjev je zletelo v zrak.

Tovariš Cimprič se je kot Šercerjevec udeležil tudi legendarnega pohoda 14. divizije na Štajersko. Na kratko mi je povedal, koliko hudega so borci prestali na tem pohodu:

»Lačni, prezebljeni in do smrti utrjeni prebijamo sovražnikove obrobe. Sovražnikov je mnogo več kot nas. Siti in spočiti naš nenehno napadajo, kajti njihov cilj je uničiti elitno partizansko divizijo. Smrt je nekaj vsakdanjega. V snegu ležijo trupla partizanskih borcev in nemških vojakov in mraz jih spreminja v ledene gmote.

Grobovi, mnogo gomil nastaja na Štajerskem. Trudoma stopicam v snežnem metežu. Čevlji na nogah so mi trdi kot kamen. Bom



zmogel ta nadčloveški napor? In da bo gorje še hujše, se mi začne gnajiti stopalo desne noge. Hodil sem vse težje in težje, zakaj bolečine so bile hude. Potem pa sem obstal, sezul čevlji, ga dal v nahrbtnik, nogo pa sem si ovil s cunjami. Tako sem rinil za tovariši. Puška in nahrtnik sta bila vse težja. Na pol nezvestnega me je prešinjalo: odpočiti se, najesti. Da bi se vsaj enkrat naspal! Ah, saj prav malo manjka do večnega spanja, zakaj sovražnik ne miruje in tudi naravne sile nam niso naklonjene. Smrtno izčrpanemu se mi prikazujejo podobe iz preteklosti. Ali ni to moja mati, primorska kmetica, ki me prijazno vabi v hišo...? Leto dni je minilo, odkar sem jo zadnjič videl. O mati, mamica, če bi me sedajle videla, bi ti počilo srce. Bolje, da ne vidiš in ne veš kakšna Golgota, kakšna visoka šola trpljenja in visoka šola ljubezni in vdanosti slovenskemu narodu je tu na Štajerskem. Če preživim, bom imel veliko povedati. Povedati ali napisati? Ne, tega brezmejnega trpljenja ni moč predočiti niti z izgovorjeno niti s pisano besedo. In kako daleč je še do vasi Bela peč v Tuhinjski dolini.

Draga mati Kuharjeva v Beli peč! In dejanjih ste dokazali svojo zvestobo bojujočemu se slovenskemu narodu. V neizbrisnem in hvaležnem spominu vas ohranjam do konca svojih dni. Komandant bataljona Franc Tomšič vas je poprosil, da vzamete v oskrbo na smrt utrjenega in prezeblega minerja Janeza Cimpriča-Franceta. In pri vas, o mati, sem se počutil kot bi bil doma. Stregli ste mi z vsem, kar ste premogli. Pa ne samo to. Vaša topla in materinska beseda je bila zdravilo. Moji premrti udi so kmalu bili prožnejši, zdravje se je postopoma vračalo.

Vsaka pomlad je zelena. A tista 1944 leta je imela poleg zelenja in cvetja še mnogo, premnogo krvi. Polovica borcev, ki se je udeležila zgodovinskega pohoda Štirinajste na Štajersko, ni več uzrla te pomladi. Na njihova mesta so

stopali drugi, zakaj naroda ni moč uničiti, če je prepričan, da se bojuje za pravično stvar.

Čakal sem tovariše iz brigade. In da ne bi lenaril, sem pomagal Kuharjevemu pri poljskih delih. Matični, še pomnite tisti sončni pomladni dan, ko ste zapregli voliče? Odsila sva na osojno njivo. Zemlja je dehtela, narava se je prebujala. Vi ste gnali voliče, jaz pa sem držal za plug in za nama je ostajalo vse več brazd. Tedaj pa ste kriknili: »Joj, Nemci!« Nedaleč od vaše domačije se je ustavila skupina kakih 50 vojakov. Kaj sedaj? Bil sem v civilni obleki. Mirno, da ne bi zbujal pozornosti, sem se podal proti staremu in zapuščenemu mlinu in oddahnil sem se šele v zavetju gozda.

18. oktober 1944 bo tovarišu Cimpriču vedno ostal v spominu. Šercerjeva brigada je takrat bila na položajih pri Slov. Konjicah. Tovariša Cimpriča in tovariša Ivana so poslali, naj opozorita eno izmed enot brigade, naj se umakne, ker ji grozi obkolitev.

»Na poti sva padla v sovražnikovo zasedo. Oba sva bila ranjena: Ivana je zadelo v obe nogi, mene pa je speklo v prsih in zgredil sem se. Krogla mi je šla skozi pljučain na hrbtu izstopila. S pojemajočimi močmi sem si zatiskal rano, iz katere je curkoma lila kri. Ivanu je uspelo, da se je, čeprav ranjen, priplazil do naše zasede. Meni je vse bolj otekala kri in okrog mene se je zgrinjal mrak. Neki mlad partizan me je hotel rešiti. A ni prišel daleč; zadel ga je nemška krogla. Potem se je do mene priplazila bolničarka Darinka. Z največjim naporom ji je uspelo, da me je privlekla do neke kotanje, kjer sva bila varna pred sovražnimi izstrelki. Potem pa sem izgubil zavest.

Prebudil sem se na nosilih pod staro hruško blizu domačije kmetovalca Jureta Grašiča v vasi Markulak. Močno je deževalo in bil sem ves moker. Drgetal sem po vsem telesu in zobje so šklepetali. Potem sta prišla za nosila sestre Marija in Anica. Odnegli sta me v neko grapo nedaleč od Grašičeve hiše. Tu je bila že pripravljena zasilna bolnišnica, nekaj bunker, v katerem sem že našel ranjenega Ivana in poleg njega bolničarko Cilko iz Velenja.

Naglo so minevali jesenski dnevi in bolničarka Cilka se je vneto trudila pri svojem opravilu. Rana se mi je počasi celila. In bunkerja smo se preselili in si naredili zatočišče v gospodarskem poslopju gospodarja Jureta Grašiča. A to bi bilo kmalu usodno za nas. Nekega dne se je poslopju približevala nemška kolona. Stirje smo se zarili v seno: gospodar Jure, Cilka in midva ranjenca. In Nemci so že bili skoraj zraven senika. Kaj bo? Kaj če bodo začeli s preiskavo? Kaj če zažgejo gospodarsko poslopje? Samo Cilka je imela orožje. Bo mladička dovolj močna, da nam in sebi skrajša trpljenje? Ima dovolj nabojev v pištoli?

Minute so se vlekli v neskončnost. Nemški oficir, ki je poveljeval »naprej«, ni vedel, da nas je nehote rešil smrti.

In še en dan je bil mračen v mojem vojnem življenju. Mrzlo je bilo tistega 19. februarja 1945, ko smo Šercerjevci zasedli položaje blizu Šoštanje. Poiskal sem primerno mesto za angleški mitraljez »bren«. Toda nekdo je sovražniku v Šoštanju sporočil položaje naše brigade. Posledica tega je bila, da so nas pričeli obstreljevati z granatami. In ena se je raztreščila blizu Šoštanje. Poiskal sem primerno zaklonišče, vendar sem bil hudo ranjen. Preden so me prenesli v partizansko bolnišnico v gozdovih blizu Vranskega, sem moral prestati hude bolečine. Toda zarja svobode je bila že tu. V bolnišnici pri Vranskem sem kot ranjenec dočkal osvoboditev.

JOZE JANEZ

Fotografija z vprašajem



● Tovariš RUDI PUŠENJAK iz Maribora nam sporoča: »V 32. številki vašega časnika ste objavili fotografijo, ki predstavlja prvi bataljon 15. brigade na pohodu iz Metlike proti Hrvaški v mesecu oktobru 1943. Partizan s strojico na rami sem jaz, poleg je moj pomočnik Anton Radoš ali Matija iz vasi Radoše pri Metliki, fant pred menoj je verjetno Karel Dobravec iz Mokrega polja pri Šentjerneju, sliko pa je na poti proti metliški postaji (v ozadju se jasno vidi gostilna na križišču) najbrže posnel tamkajšnji fotograf.« ● Na fotografijo, objavljeno v 26. številki, se je oglasil KAREL KUK-STJENKA iz Idrije: »Slika je bila posneta na Vojskem nad Idrijo, ki je prvi kmeti Zgavcu spomladi 1944 in predstavlja skupino borcev idrijskega vojnega področja. Na fotografiji so: v prvi vrsti četrti od leve proti desni Stanko Bizjak iz Spodnje Idrije, v drugi vrsti sedmi Rudolf Mavrič-Maradovič in osmi jaz, takrat komandir čete idrijskega vojnega področja. Med prvo in zadnjo vrsto je kuharica — doma nekje iz Gorenjske — fotografijo pa je posnel komandant idrijskega vojnega področja Matko Herman iz Ljubljane. ● Prosimo dopolnilne podatke tudi k današnji fotografiji, ki verjetno prav tako predstavlja borce 15. brigade.

POMAGAJ SI SAM
IN UNIO
TI BO POMAGAL

Utrinki in odmevi

Ni prav, da pozabljam!

Ena najvažnejših nalog aktivistov narodnoosvobodilnega gibanja je bila skrb za ranjene borce. Tudi v Babno polje so jih velikokrat pripeljali. Najhuje je bilo pozimi leta 1943, ko skoraj ni bilo dneva, da ni prišel kurir z naročilom. Ko smo ranjenim nudili prvo pomoč, je bilo treba takoj organizirati prevoz do bolnišnice pod Snežnikom. Za prevoz smo potrebovali živino in vozove. Zaradi varnosti je bilo treba vse delo opraviti ponoči. Nič kolikokrat so nas nadržali, ko smo potrkali na ta ali ona vrata in poprosili za pomoč. Okravljen obloko smo prale brez praška, mila, v mrzli vodi in tudi posod za kuhanje nam je primanjkovalo. Danes imajo mnogi takratni godrnjavci priznано največ zaslug, delo nekaterih resnično zaslužnih pa je pozabljeno.

Ena izmed slednjih je Olga Levstik, danes poročena Kandare. Bila je trgovka in gostilničarka, ki je v OF sodelovala od prvih dni. Tudi izdali so jo, in da se ni pravočasno skrila, bi jo zadnje dni julija 1942 ustrelili, tako kot njenega brata Franceta. Očeta in mater so ji odpeljali v taborišče na Rab. Danes je Olga invalid, živi poleg ostarele in onemogle matere s 30.000 starih dinarjev pokojnine. Njen dom stoji pod Vražjim vrtcem v Bukovici blizu vode, v kateri smo prale okrvavljeno obleko. Tudi njena rojstna hiša v Bukovici je bila med vojno

zatočišče številnim aktivistom in partizanom Loške doline. Tovarišica Olga pa ni osamljen primer zavedne žene — aktivistke. Še in še bi lahko naštevala njihova imena. Vse te ženske so lahko pomnosne — čeprav je njihovo delo pozabljeno — da so negovale ranjene borce in tako po svojih najboljših močeh pomagale narodnoosvobodilnemu boju.

MARIJA ZNIDARSIČ
Stari trg pri Ložu

Odgovor na članek „Ni prostora za upokojence“

Na prispevek »Ni prostora za upokojence«, ki ste ga objavili v 28. številki vašega časnika, pojasnujem:

Da upokojenci dne 17. maja letos niso imeli svojega običajnega zbora v kinodvorani oziroma v restavracijskih prostorih hotela Soča, ni bil kriv nesporazum — kakor navaja pisec — oziroma celo moje odklonilno stališče do upokojencev. Vzrok leži v tem, da se z menoj kot direktorjem podjetja ni nihče od društva upokojencev predhodno posvetoval. Restavracijski prostori so bili v tem času pripravljeni za sprejem

Ne bi pisal tega članka, če ne bi bil sam doživljal vojnih dni in videl grozodejstev nacistov in domačih izdajalcev. Prav to me je napotilo, da napišem nekaj vrstic, oz. članek v odgovor nekaterim »gospodom« v inostranstvu in tudi nekaterim pri nas. Videti je, da posamezniki vedno bolj dvigajo glave, ki smrdijo po belogardizmu...

Nekaterim v tujini očitno ni pogodu naš socialistični sistem, zato uporabljajo vsa sredstva proti njemu. Tuje agenture si na vse kripelje prizadevajo, da bi razdvajale naše narode, da bi ustvarile sovraštvo med našimi narodi (ta-

ko so hoteli včasih fašisti), da bi zavirali naš gospodarski razvoj. Poslužujejo se celo takih stvari, ki bi jih navaden človek imel lahko za dobre, če ne pozna ozadja.

Tako sem bral prav v TV-15 odgovor na pisanje gospoda L. V. v Katoliškem Glasu, ki izhaja v Gorici (Italija). Videti je, da ta gospod ni bil še nikoli npr. v Trgovski hiši v naši Novi Gorici, sicer ne bi pisal o nekem porušenem in podrtem Slovenskem domu.

Mi Jugoslovani smo ustvarili našo Novo Gorico s trdimi žulji in z veliko samoopovedi; to mesto ni nikak porušen in podrto dom, ampak ponos vseh nas. In taka lepa mesta so po vsej naši domovini. Novo Gorico sem navedel le kot primer, ki je gospodu L. V. najbližji.

Ogorčen sem in protestiram proti žaljivemu pisanju o našem priljubljenem pisatelju Francetu BEVKU, o katerem piše v Katoliškem glasu Miklavž Božič. Kaj pomeni pisatelj France Bevk za nas, ve vsak naš pastir. Tako pisanje ni samo žalitev našega velikega književnika, ampak tudi žalitev vsega našega narodnoosvobodilnega boja in vsega našega

ljudstva. Tako pisanje v Katoliškem Glasu ni le predrzno, ampak tudi nesramno in v nasprotju z duhom Koncila.

Na tem mestu želim našemu ljubljensku pisatelju Francetu BEVKU vse lepo za njegovo 80-letnico. Vse ljudstvo ima za seboj, zato naj si gospodje v inostranstvu ne delajo utvar.

Pripominjam, da se v celoti strinjam z odgovorom časopisa TV-15 Katoliškemu Glasu.

Zelim, da bi gospodje pri KG šli kdaj malo naokrog po naši deželi, in videli bodo, da le ni »Slovenski dom porušen in podrto«, ampak, da smo prav letos zgradili v Portorožu celo vrsto lepih, novih modernih hotelov. Le pojdite, gospodje, še naprej po matični domovini in videli boste utrip delovnih rok naših ljudi. Prepričan sem, da boste imeli potem drugo mnenje o nas.

V duhu Koncila je potrebna tudi strpnost in sožitje med narodi. Ali ni tako? Tudi papež Pavel VI. vas tako uči.

Nemara se niste prebrali poezij PREŠERNA in GREGORČICA, sicer bi imeli drugačno mnenje o o svojih velikih ljudeh!

ALBIN VIDMAR

Veliko plevla je še med nami

Res je minilo že več kot petindvajset let, odkar nam je zasijala tako zaželena in s krvjo priborjena svoboda. Težko verjamemo, pa vendar je med nami še mnogo takih, ki tega ne cenijo. Tudi naše žene, matere in dekleta so v času narodnoosvobodilnega boja veliko pretrpele. Za koga? Za vse nas in tudi za sestro Malči Šviglič. Brez sočustvovanja ji moramo dokazati, da med nami — poštenimi rodoljubi — ni zanj mesta, da nismo in ne bomo niko-

mur dovolili sramotiti našega boja in da tudi ni vredna, da ji zapramo naše borke v varstvo. Verjetno pa sestra Malči ni edini takšen primer. Veliko plevla je še ostalo med nami in še več ga bo zraslo, če ga ne bomo pošteno iztrebili. Zato mislim, da je bil odgovor tovarišice Ivane Kovač, namenjen medicinski sestri Dermatološke klinike v Ljubljani, za le-to preskromna kazen.

NINO MAJČEN

Zidankova 4, p. Celje

Še enkrat o oholi deklici

V predzadnji številki »TV-15« sem prebral pravljico o oholi deklici, ki jo je napisala tovarišica Ivana Kovač-Urška iz Skofje Loke. Zakaj pravljico? boste vprašali. Takoj vam pojasnim. Ne morem in ne morem verjeti, da obstajajo toliko let po vojni ljudje, ki tako sovražno naš narodnoosvobodilni boj. Ko sem prebral članek o sestri Dermatološke klinike v Ljubljani, sem onemel. Slovenec Slovencu očita: prekleli banditi! Tovarišica Ivana, zakaj

niste povprašali Malči, kaj je Dachau, Auschwitz, Mauthausen in kdo so Franc Rozman-Stane, Kajuh in Tito. Vem, da tega ona ne ve ali pa noče vedeti. Drugače bi vaju s tovarišico Novakovo ne mogla tako zmerjati. Vem, da se je vsak bralec omenjenega prispevka zgražal nad obnašanjem sestre Malči in zgražam se tudi jaz.

JANEZ NOVAK

Metelce 7 p. Šoštanj

Mama, hvala ti!

POŠILJAM VAM PRISPEVEK O ANASTAZIJI ŠPACAPAN, ENI IZMED MNOGIH PARTIZANSKIH MAMIC NA SLOVENSKEM. ZARADI BOLEZNI NE HODI VEČ OD DOMA... ZATO BI JI RADA POVEDALA, DA SE NI POZABLJENO TO, KAR JE BILA DOBREGA STORILA.

Rodila se je marca 1895 v ZSSR. Kot mlado dekle je bila zaposlena v bolnišnici in so jo z drugim bolniškim osebjem poslali na bojišča prve svetovne vojne. Udeležila se je tudi oktobrske revolucije. V tem času je spoznala svojega bodočega moža Venceslava, avstrijskega vojaka v ruskem ujetništvu. Leta 1923 se je poročila in prišla z možem v Ozeljan. Imela sta šest otrok in preživljala sta jih le z dohodki majhne kmetije. Tudi sama se je veliko ubadala z otroki, saj so jo zaradi sodelovanja s komunisti stalno preganjali in zapirali.

Prišel je april 1942. Iz Ljubljane je dopotoval stric Milko Špacapan-Igor. S seboj je pripeljal četo partizanov in takrat se je v narodnoosvobodilni boj vključila vsa Špacapanova družina. Sin Vladimir je odšel v partizane in padel oktobra 1942. Še danes ne ve za njegov grob! Očeta so zaprli septembra; njo, hčerko Slavico in mene pa decembra 1942. Dom so oropali in zaklenili. Enajstletni Venceslav in devetletni Kazimir sta ostala prepriščena usodi. Tudi sin Mirko, ki

je bil vojak italijanske mornarice, se je priključil partizanskim enotam na Visu. Po kapitulaciji Italije se je družina — razen starejših dveh sinov — vrnila domov. Veselje je trajalo le malo časa, saj so očeta po nemški okupaciji ponovno zaprli in odpeljali v Dachau.

Čeprav sama in v nenehni skrbi za usodo moža in otrok, je Anastazija Špacapan še naprej neutrudno in povsod pomagala narodnoosvobodilnemu gibanju. Iz Gorice je prinašala sanitetni material za bolnišnico, bila je članica rajonskega odbora APŽ in del zasluge za ustanovitev ruskega bataljona pripada njej. Na lastno pobudo je bila spravila v partizane nekaj deset ruskih fantov, ki so služili v nemški vojski! Kurirji postaje P-11 so ji bili kot sinovi... Nekateri se je s hvaležnostjo spominjali, drugi so namreč pozabili. Nič se ne pritožuje! Srečna in ponosna je, da je sodelovala v narodnoosvobodilnem boju škoda le, da se leta življenja tako hitro iztekajo...

Zato, mama, hvala ti!

hčerka VERA

Aktivistka Sida

V deželo je prišla prva povojna pomlad. Narava se je odela v svatovsko oblačilo. Vse je bilo v zelenju in cvetju.

V ljubki prekmurski vasi Stanjevc, nedaleč od slovensko-madžarske državne meje, je bilo tiste čase sila živahno. Pred Peršovo gostilno so se ustavljali okrašeni kmečki vozovi, godec je igral in fantje so imeli na prsih pripete šopke iz vigradnega cvetja. Tedaj sem bil kot aktivni članik naše vojske v Murski Soboti in določili so me za načelnika vojnega odseka pri takratnem okraju. Uradovali smo v prostorih Perševe gostilne v Stanjevcih. In tedaj sem se prvokrat srečal z domačo hčerko — aktivistko Sido, s katero sva se poslej videvala na številnih sestankih, posvetovanjih in konferencah. A dandanašnji po toliko letih se večkrat srečava na ulicah našega mesta, oba kot upokojenca. Čas pa naglo beži...

Kaj naj povem o prekmurski rojakinji Sidi? Zelo bogata in plodna je bila njena dosedanja življenjska pot. Še ko je obiskovala murskosoboško gimnazijo, kjer je leta 1940 maturirala, je aktivno delovala v raznih organizacijah in društvih, katerih delo je usmerjala Partija. Sodelovala je tudi pri naprednem listu »Mladi Prekmurec«. Takoj po zrelostnem izpitu se je vpisala na medicinsko fakulteto ljubljanske univerze. Istega leta je prisostvovala ilegalni mladinski konferenci v Ljubljani. Prav gotovo ji bo do konca njenih dni ostal v neizbrisnem spominu tisti 16. januar 1941 ko so jo na medicinski fakulteti sprejeli v vrste članstva KPJ. Sprejel jo je tovariš Fric Novak. Torej Sida Perš, poročena Podlesek, sodi v vrste predvojnih komunistov.

Vsaka pomlad je zelena. Tudi leta 1941 je brstelo in cvetelo. Toda ljudje so hodili sklonjenih glav in zamišljeni. Prekmurje so si lastili madžarski okupatorji, namenjena mu je bila štiriletna okupacija. Ljudstvo pa se ni uklonilo. Tu je bil junak Marko in njegovi, tu je bilo na stotine borbenih mladincev, ki slede klicu Partije! Komunistka Sida je bila med organizatorji ljudske vstaje. Delovala je po navodilih okrožnega partijskega vodstva za Prekmurje, ki ga je vodil narodni heroj Štefan Kovač-Marko. Izdaja! Junak Marko je omahnil smrtno zadet...

Komaj enaindvajsetletno Sida so zaprli. Mračne dneve je preživljala v madžarskih fašističnih zaporih. Z bolečino v srcu se spominja zadnjega dne oktobra 1941, ko je morala z drugimi sojetniki prisostvovati izvršitvi smrtnih obsodbe nad Štefanom Cvetkom in Evgenom Kardošem, na dvorišču murskosoboškega gradu. Nikoli ne bo pozabila na dolge mesece, preživete v ženski kaznilišnici Marianostra v Budimpešti. In vse svoje žive dni bo pomnila taborišča nacistične Nemčije.

Kaj pa njen leto dni mlajši edini brat Aleksander?

Prvoborec Aleksander Perš je kot edina njegova sestra Sida, politični jetnik v madžarskih zaporih. Novembra 1942 ga Madžari uvrstijo v kazenski oddelek in pošljejo na vzhodno fronto, na najbolj nevarna dela — čiščenje miniranega zemljišča. Tu mu je uspelo pobegniti in se javiti na razpoloženje sovjetskemu partizanske-mu odredu Ščorsa. Bil je hraber mitraljezec, a petega novembra 1943 je junakovo padel. Staršem se je krčilo srce za sinom edincem, kateremu so nameravali izročiti domaćijo v Stanjevcih.

Za nami je petindvajset povojnih let. Za predvojno komunistko Sida so to bila leta zahtevnega in pomembnega dela. Delovala je v okrajnem občinskem merilu. Bila je članica okrajnega komiteja KPJ (ZKJ) in okrajnega vodstva SZDL, ljudska poslanka pa predsednica občinskega vodstva SZDL, podpredsednica občinske skupščine itd.

Seveda so za njeno uspešno in požrtvovalno delo sledila številna družbena moralna priznanja — odlikovanja za zasluge v NOB in povojni socialistični izgradnji. Med njimi tudi visoko odlikovanje predsednika Tita — Red republike s srebrnim vencem.

Tovarišica Sida, saj se ne boš hudovala na mene, če povem, da se boš letos 31. avgusta srečala z Abrahamom. Komaj pol stoletja življenja je to. Ne samo jaz, tudi vsi člani zveze borcev v tej občini ti iskreno čestitamo za ta življenjski jubilej. Zelim ti še mnogo let uspešnega delovanja, saj vojaki revolucije tudi v pokoju ne moremo in ne smemo mirovati. V zasebnem življenju pa mnogo družinske sreče ob strani moža in obeh otrok.

JOŽE JANEZ



Adolf Kittl:

Poslednja bitka

Vlak nas je že čakal. Na hitro smo se zrinili v vagone, kajti vsak je želel dobiti kotiček, kjer bo lahko zadremal, saj smo bili precej utrujeni poleg tega pa še nismo vedeli, kaj nas čaka. Hrup v vagonih je kmalu prenehal. Toda vlak se je večkrat ustavil in vedno smo se takrat zbudili, z živo željo izvedeti, kje smo.

Že davno je minila polnoč in vlak se je spet ustavil. »Nekje blizu Barcelone smo,« je najavil vodja. To nas je do kraja zbudilo. Vendar se vlak ni premaknil. Celo uro smo nervozno čakali v vagonih. V vedno bolj napeto ozračje je treščila vest, da so zunaj vojaki. In res smo videli s puškami oborožene ljudi. Kdo so to? Naši niso bili, ker smo bili mi še vedno brez orožja. Obljubili so nam, da ga bomo dobili šele pri Barceloni. Po govorici smo spoznali, da so Španci. »Kaj še čakamo?« smo jezno priganjali. Odgovor je bil kratak: »Že od včeraj so v Barceloni fašisti.«

Postalo nam je neprijetno in zdelo se nam je kot da smo prišli nasproti mački pred luknjo. Vprašali smo, kjer so naši voditelji, kaj nameravajo. Napotil sem se proti lokomotivi. Tam je v oblaku pare stal Stane s pištolo, naprjeno na kurjača in strojevodjo ter vpil: »Nazaj ali pa te ubijem.« Lokomotiva je zapiskala in vlak se je res pomaknil nazaj, v smer, od koder smo prišli.

V vagonih se je naselila turobna tišina. Pomislili smo na Barcelono, ki se je predala, da je ne bi sovražnik porušil. In kaj tu predstavljamo mi, goloroki, brez orožja? Kako lahko pomagamo v boju proti do zob oboroženim fašistom? Ohrabrila nas je misel, da se nas fašisti bojijo, da cenijo udarno moč internacionalne brigade in da bodo, ko izvedo, da se vračamo, omilili ofenzivo.

Ob svitu smo bili na pol poti med Figuerasom in Barcelono. Izvedeli smo, da se mestece imenuje La Gariga. Obdajale so ga planine, na gosto poraščene z gozdom. »Tja se umaknemo, če nam ne bo drugače kazalo,« sem dejal, »pa se bomo šli hajduke, brez orožja in nekega dne nas bodo polovili kot zajce.«

Po daljšem postanku je prišlo povelje, naj se izkrcamo. To smo z veseljem storili. Pred postajo smo se postavili v vrsto, z odejami okrog vratov in spet bili vsaj malo podobni vojakom. Od nekod je prišel kapetan Popov, naš stari znanec iz Dimitrova.

Napotili smo se proti središču mesteca. Na ulicah ni bilo žive duše, ne ljudi, ne krav in ne psov; niti enega oslička, ki jih v takih mestecih običajno srečuješ na vsakem koraku, nismo videli. Vstopili smo v neko stavbo z zelo lepo — v baročnem slogu — urejeno dvorano, očitno namenjeno za gledališče in kino. Razprostrli smo odeje in utrujeno zaspali.

Približno eno uro smo spali, ko nas je prebudil zvonec: »Zajtrk, tovariši!« Debelo smo pogledali: »Od kod neki zajtrk?« Stekli smo na dvorišče, kjer se je iz kotla nad ognjem kadila prava, pravceta kava, ne nadomestek, ki smo ga bili navajeni piti. Poleg kotla je še ležalo na kupe konzerviranega mesa in hlebov belega kruha. »Poglej no, kako nas razvajajo! Saj to je pravi banket! Zanj se splašča umreti,« sem v šali dejal tovarišem.

Polotila se nas je dobra volja. Najhitrejši in najbolj požrešni so celo dobili dodatek. Nekdo se je spomnil, da bi se umili pri viru za napajanje živine. »Le zakaj bi si tanjšal kožo, ko pa se bodo krogle od umazane kože kar odbijale,« je dobrovoljil drug tovariš.

Po zajtrku se je zbral štab oficirjev, da bi porazdelili dolžnosti. Od nekod so se pojavili še neki češki oficirji, ki sem jih poznal še od prej. V garderobi za gledališkim odrom smo najprej izbrali komandirje obeh čet: za komandirja 1. čete je bil določen Franc Rozman—Stane, druge čete pa Peko Dapčević. Za politkomisarja je bil imenovan Slobodan Mitrov, za načelnika in komandanta štaba Kosta Nadj z mojstroma za orožje Duškom Popovićem in Ferdinandom Praznikom. Mene so izbrali za štabnega kurirja. »Zakaj?« sem vprašal. »Ker si najboljši sprinter brigade in imaš najboljšo kondicijo.«

Tako, dolžnosti so bile razdeljene in bili smo zares prava vojaška formacija. Popović in Praznik sta razdelila popolnoma nove, še z mastjo konzervirane puške češke proizvodnje ter mitraljeze tipa zbrojevka ter municijo, kolikor jo je kdo mogel nesti. Dobili pa smo tudi nove čevlje, pasove in še marsikaj, kar nam je manjkalo k dobremu videzu vojaka.

Na hitro smo kar z odejami očistili orožje. Zatem je 1. četa dobila ukaz, naj se pomakne na položaj, preko katerega bi sovražnik utegnil prodirati. Franc Rozman—Stane je izdal prva povelja.

Zdela se mi je, da sem v teh borbenih pripravah najbolj zaposlen prav jaz. »Ponesi to sporočilo tja, povej onemu tovarišu to in to,« itd.

Mrtva tišina, ki je vladala okrog naših položajev, je bodla v ušesa bolj kakor najhujši bojni metej. Pričakovali smo daljnji odmev topovskih saliv, ki navadno oznanjajo pričetek bitke, pričakovali smo zamolkli ropot motorjev tankov v daljavi. V zraku pa je visela le tišina, ki je še bolj podžigala naše vznemirjenje pred bližnjo bitko.

Na večer je v štabu pričelo vreti. Kot kurir sem vedno vedel za najnovejše vesti. Iz razgovorov med starešinami sem razbral, da smo obkoljeni in da bomo ponoči zapustili La Garigo v smeri Gerone. Očitno pa je bilo, da je sovražnik nastopil zelo opretno in zadovoljen sem ugotovil, da se je uresničilo moje predvidevanje, da smo s svojo navzočnostjo fašistom nagnali strah v kosti.

Poklicali so me v štab in naročili, naj Francu Rozmanu—Stanetu naročim naj se takoj pripravi na pohod, ki pa bo verjetno trajal vso noč in seveda v največji tajnosti.

Nekoliko ozlovoljeni smo krenili na pot. Večerje, ki so nam jo obljubili, nismo dobili, ker so kuhinjo takoj po sklepu štaba o premiku odpeljali na kamionih. Poleg tega se je še ulil dež in novi čevlji, ki smo jih dobili zjutraj, so postali trdi. Novo obutev sem še najbolj preklel jaz kot kurir, kajti navajeni smo bili na obutev, imenovano espadrila, podobno opankam, špansko narodno nošo. K sreči sem nekje staknil žensko kolo in z njim hitel s čela kolone na začetje, venomer prenašajoč ukaz, naj tovariši držijo tempo. Veselega kolesarjenja pa je bilo kmalu konec. V temi sem zapeljal na spozlek teren in znašel sem se v reki pod cesto. Tovariši so me s težavo spravili na breg, obenem s polomljenim kolesom. Samo svoji dobri kondiciji sem se imel zahvaliti, da sem vzdržal tekanje gor in dol ob koloni.

Po ne vem koliko kilometrih pospešenega marša smo se ustavili v neki cerkvi, ki je bila obenem tudi skladišče za rezervne dele za ruska letala. Do skrajnosti izmučeni smo popadali po tleh in zaspali. Priznat moram, da je bil to zame najhujši ali vsaj eden od najhujših maršev v času vojskovanja v Španiji. Za vse premike smo namreč vedno imeli na razpolago kamione in skoraj nikdar nismo hodili peš. Sedaj se nam je to kruto maščevalo.

(Nadaljevanje)

Bil sem kurir in obveščevalec

Srečanje je bilo slučajno. S kolesom sem križaril po Polzeli. Nisem se mogel načuditi, kako je kraj v nekaj letih spremenil videz, ena sama novogradnja: dvigajo se stolpiči, zasebne hiše, prišli so je vzorno urejeno igrišče in še in še. In vse to je »zrastlo« v nekaj letih. Postojim na mostu in prisluhnem šumenju Savinje. Pristopi moški šestdesetih let. Pove mi, da že petinštrideset let živi v Beogradu in da je veliko prepotoval, menda vso Evropo. In mi pravi:

— Takega tempa novih gradenj nisem opazil nikjer, v naši novi Jugoslaviji se veliko, strašno dosti gradi. Ljudje, ki ne hodijo po svetu, se tega niti ne zavedajo. Dosti potujete?

— Ne. Moje prevozno sredstvo je tole kolo. Z njim križarim po naši dolini, včasih zadenem nahrbtnik in hajd v hribe.

— Kako pa med vojno? Savinjska je dala mnogo žrtev. Tudi moji sorodniki so nastradali.

Sonce pripeka, žela se oglasi in stopiva v gostilno. Pri mizah sede moški. Pogovarjajo se. Beseda za besedo in že so sredi vojne. Človek pomisli: Dobri dve desetletji sta mimo in vendar je vsa stvar tako blizu. Tam se oglasi moški, na oko še ves mlad in igriv, nasmejan in hkrati resen, ko se spominja tistih dni.

— Petinštrideset kilogramov me je bilo, ko sem prišel iz taborišča Mauthausen. Privoržnik iz Šempetra lahko pove, ko me je pripeljal na Polzelo. Preketo so nas zdelali. Tam sem videl sam občutil, ko človek ni več človek temveč le navadna številka. Dva krematorija pa sta gorela noč in dan. Prekleti mesarji — in ta nori Hitler!

Tudi midva se vključiva v pogovor. Vendar se je moški iz Beograda kmalu poslovil, jaz sem vrtal naprej.

— Pripoveduj, kako je bilo. Moški me gleda, oči vrtajo vame, toliko da me ne prebodejo.

— Vas zanima? Seznamiva se. Moški pove osnovne podatke: MATO DRINJAK, partizansko ime Marko, upokojenec in invalid, star enainštrideset let. Potem rahla prošnja: Pridite kdaj drugič. Moj naslov: Orova vas 1, pošta Polzela. Bova takrat malo pokramljala. Zakaj pa ne!

Čez kak mesec sva spet skupaj. V isti krčmi. Pri mizi sede moški in se pogovarjajo o pretepu v vasi Ločica. Veselica je bila, fantje so se sprickali, nekdaj pograbi steklenico, jo polovico odbije in — reski! — po glavi napadalca. Tekla je kri, ljudje so se zgrazali.

— Predobro jim je, tem dolgočasem. Vojne tako niso okusili, to je tisto. Koliko litrov nedolžne krvi, vso Savinjsko bi zalila. Vražji mulci, ker v Vietnam naj gredo, pa bodo videli!

Z MATOM se umakneva v sednjo sobo. In mi zaupa:

— Veste, ne stejem se med junake. Nikakor ne. Ne bi rad, da bi mi kdo očital: Seveda, danes je lahko govoriti, takrat pa je bilo drugače. No, če že hočete, bom povedal.

Prižgeva vsak svojo cigareto, srkneva požirek pelinkovca in beseda steče gladko, domače:

»...Nisem Slovenec. Livno v Bosni je moj rojstni kraj. Tisoč devetsto osmega sem se rodil. Doma smo sicer imeli nekaj zemlje, kruha pa vseeno ni bilo dovolj. Vojske sem služil v osemindesetem pešadijskem polku v Plevlju. V podoficijski šoli sem bil. Vendar sem že takrat sklenil, da se odselim v Slovenijo. Po odsluženju sem to tudi storil. Precej časa sem se pečal s krošnjarstvom. Hodil sem iz kraja v kraj. Stanoval sem v Ljubljani in Celju, poznam pa skoraj vso Slovenijo. Srečaval sem različne ljudi, dobre in slabe, bogate in revne, zaposlene in brezposelne. Tudi naprednjake. V Savinjski dolini sem srečal Franca Hribarja, pa tudi njegovega brata Domirka sem dobro poznal. No, s Francem sva se čisto pogovarjala o življenju; bil je zelo razgledan človek, predvojni komunist. Poznal sem tudi druge, komuniste mislim... No, vojna me je zatek-

la prav tu na Polzeli; sem tukaj že od dvainštridesetega leta. Gori, pri Cimpermanu sem najprej stanoval. Takrat je bil direktor tovarne nogavic sušetski Nemec, neki Etkovski, zagrizen petokolonaš. Pravijo, da je prav on s svojimi pomagači pripravil spisek »sumljivih ljudi«; med temi je bilo tudi moje ime. Sedmega julija enainštridesetega so nas aretirali. Nedelja je bila. Pred hišo slišim brnenje motorja, takoj na to trkanje na vrata.

— Kdo je?
— Policija! Imate orožje?
— Nimam.

Še tole moram povedati: Takoj po zasedbi sem dobil obvestilo, da se javim v rojstnem kraju, v Bosni. Nisem ubogal. Nekaj mi je reklo: ostani v Sloveniji. Ostal sem in znašel sem se z drugimi v »marici«. Precej nas je bilo, nekaj čez trideset. Samo gledali smo se, govoriti sploh nismo smeli. Za to so poskrbeli policisti, žandarji in gestapovci. Nato so nas odvezli v Celje, v Stari pisker; dali so me v celico številka sedem. Ponovno poudarim: Nisem bil komunist, v nobenem takem društvu nisem bil, čisto preprost, navaden državljan, pač pa pošten. In zato sem se kar naprej spraševal:

— Nemci, kaj hočete z menoj? Ničesar nimam nad seboj. Vi pa imate; nasilno ste zasedli mojo domovino!

Jalovo je bilo tako razmišljanje. Triindvajsetega avgusta istega leta so nas stlačili v živinske vagona in naravnost v Mauthausen. Kaj bi o tem govoril. Vrnili smo se samo trije: brata Fajfarja in jaz.

— Delo dela ljudi! je pisalo nad vhodom.

Mi pa nismo bili ljudje, bili smo številke. Jaz sem bil številka 500. Krematorij je bruhal noč in dan, vsak dan je izginilo po sto in več ljudi — številke.

— Hitro, hitro, slovenski pes, svinja! so bile besede nadutih stražarjev; hodili smo na delo, potihno gojili upanje, da se vrne moji živi, saj je bil klic domovine vedno glasnejši.

In res smo se vrnili, samo trije od tiste skupine. Vrnili smo se v našo Polzelo. Mene je zdravil dr. Vovšek starejši. Po pravici povedano, še teden ali dva v taborišču in bilo bi po meni. Toda zdaj sem tu, treba je misliti na življenje, na delo s partizani. Najprej sem se zaposlil v kamnolomu. Zelo je gledal name cestni nadzornik Ivan Novak. Zeno je imel v Brežicah, sam pa je stanoval v Velenju. V zakonu res ni imel sreče. Zena se je spoznala z nekim gestapovcem, zahtevala ločitev in tako je Ivan ostal sam. Pri tem pa smrtni sovražnik Nemcev. Včasih je videl mojo prepolno torbo in mi nič rekel, čeprav je bila polna materiala za naša fante v hosti.

Počutil sem se zdravega in štirinštridesetega sem jo prostovoljno mahnil k našim. Najprej sem bil kurir. Poti so me vodile po levem bregu Savinje: Celje — Skofja vas — Dobrna — Smartno v Rožni dolini — Vinska gora — Velenje — Ravne nad Šoštanjem — Topolšica; pozneje sem postal na tem delu obveščevalec četrte operativne cone.

Ce mi je kdaj trda predla? Kaj bi ne! Zanke so bile povsod. Mi smo jih nastavljali Nemcem, oni

nam. Delali pa smo največ ponoči. Ze res, precej me je ovirala poškodovana glava, zlomljena desna ključnica in trda desna noga. Odnehal pa nisem, to pa ne. Neustrašen heroj tudi nisem bil. Ne, hvaliti se res ne maram. Imel sem srečo: na terenu nisem bil ranjen. Bilo je na kraju vojne, ko pride iz štaba 14. divizije depeša, da se moramo obveščevalci javiti v Slov. Gradcu. Poskacemo na kamione, spredaj trije motoristi in hajdi proti Koroški. Med potjo smo srečavali dolge kolone Nemcev in ustašev. Neki komandant je kričal na nas:

— Ne drвите in ne mašite nas s tem prekletim prahom!

Pridemo v Slov. Gradec, sprašujemo po štabu, toda vsi so bili v nemških uniformah. Kaj pa je spet to, smo Nemcem padli v roke? Komaj smo dognali, da so to naši in tudi v štab smo prišli. Tam pa nas je tovariš Poglajen pošteno ostel.

— Mar ne vidite, kakšno je na cestah? Po najkrajši poti domov!

Pri Hudi luknji smo res padli v zasedo. Naš kamion je srečno ušel. Za ostale je obveljal ukaz ustaškega polkovnika ali kaj je že bil.

— Dol in orožje sem!

Sovražnika preveč, naših premalo. Samo enemu se je posrečilo uiti in še puško jim je odnesel.

Pozneje smo spet morali na Koroško, v štab 14. divizije. Bil sem v zaščitni četi in bil na položaju oficirja; danes sem vodnik, no, tudi to je nekaj. Potem pa tako veste, da se je divizija pomaknila v Banat. Tam so me demobilizirali. Pravzaprav ne. Prišel sem na dopust in nato zaradi slabega zdravja zaprosil za odpust iz vojske. Tudi odlikovanja sem prišlužil...

No ja, otroke sem imel, delati je bilo treba in sem se zaposlil v naši tovarni nogavic. Enainštridesetega mi je umrla prva žena in zapustila tri otroke. Moral sem se znova poročiti. Otroci so danes vsi pri kruhu. Dobro se jim godi in meni tudi. Nekaj pokojnine, malo invalidnine in kar gre. Tudi hišo sva z ženo kupila in jo obnovila. Rad živim, rad sem vesel, rad gledam, kar se danes ustvarja. Saj so težave in še bodo, živimo pa v miru in našega Tita imamo vsi radi.

Štiri leta sem bil predsednik ZB, zdaj sem v odboru upokojencev, ko pa smo pred leti gradili združni dom, sem opravil preko tisoč udarniških ur. Mi, industrijski miličniki smo prvi udarili s krampi. Dali so mi zlato značko in medaljo Zasluge za narod. Berem rad, na tekočem moram biti. Tudi naš »TV-15«.

— Bi radi kaj sporočili?

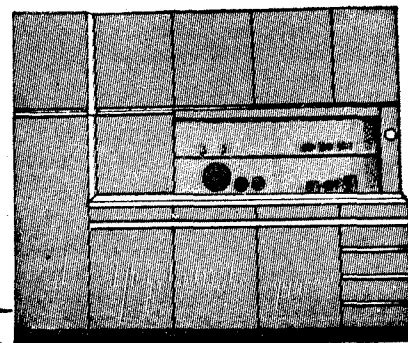
— Hm, kaj pa naj rečem. No ja, pogledite, invalid sem, več kot šestdeset jih imam, življenje mi ni bilo z rožicami poslano, toda rad živim, ne kritikujem kar tjavdan, ko pa vendar vidim, občutim napredek. Želim, da bi tudi drugi gledali tako, vsaj približno tako. Res je, ni vse zlato, kar se svetli. Toda danes nihče od lakote ne umre, bloki in zasebne hiše rasto kakor gobe po dežju. Bodi mo zadovoljni in čuvajmo, kar smo pridobili!

— Striček Mato, lepo si povedal. Hvala za iskreno priporočilo!

-dk

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke iz kuhinje VEGA 55



Kulturni obzornik

RAZSTAVA V KAMNIŠKEM MUZEJU

Podobe iz internacije

V gradu Zaprice je bila pred kratkim odprta razstava »Podobe iz internacije«, ki sta jo pripravila kamniški muzej in Muzej ljudske revolucije iz Ljubljane. Na ogled so dela slovenskih slikarjev, ki jih je med narodnoosvobodilnim bojem — zaradi napredne politične usmeritve in sodelovanja z OF — poslal okupator v koncentracijska taborišča.

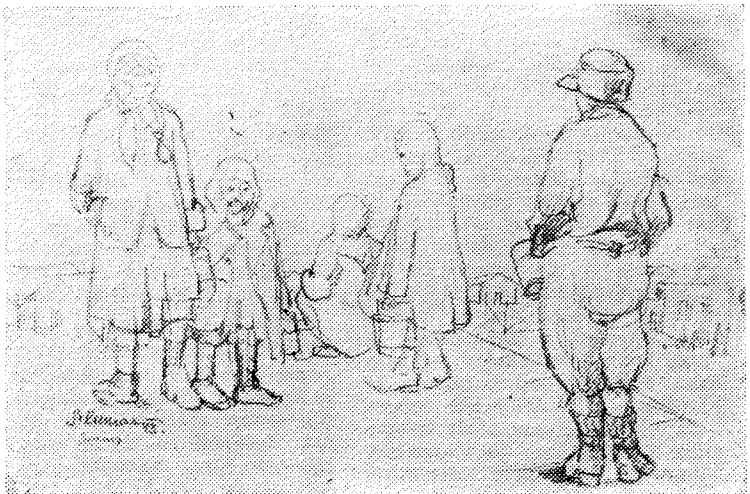
Največ ohranjenih likovnih del je nastalo v italijanskih taboriščih, kjer so imeli likovniki neprimerno več možnosti ustvarjanja od tistih, ki so bili internirani v nemških taboriščih. Motivno prevladujejo portreti internirancev in prizori iz njihovega vsakdanjega življenja (barake, pogradi, stražni stolpi z reflektorji in stražarji, visoke ograde in podobno). V nemških koncentracijskih taboriščih, kjer je bilo risanje najstrožje prepovedano, so nastajale le skromne in bežne skice, ki so jih morali avtorji skrbno skrivati. Likovno pomembnejša dela so nastajala predvsem v zadnjih dneh pred osvoboditvijo in v času, ko so interniranci čakali na Transporte za vrnitev v domovino. Pogosti motivi iz nemških taborišč so kupi nepokopanih človeških trupel in peči krematorijev, ki so imele premajhno zmogljivost, da bi lah-

ko upepelile ostanke vseh nedolžnih žrtev. Zaradi velikega pomanjkanja slikarskega materiala prevladujejo risbe, akvareli in gvaši so maloštevilni, o primerih oljnega slikarstva pa praktično ne moremo govoriti.

Razstavljene risbe so dela Vita Globočnika, Borisa Kobeta, Staneta Kumarja, Vladimira Lakoviča, Vladimira Lamuta, Mirka Lebeza, Boža Pengova, Nikolaja Pirnata, Franceta Uršiča, Bruna Vavpotiča, Draga in Nandeta Vidmarja, akvarel Staneta Kumarja in akvarela Bruna Vavpotiča. (Slednja sta nastala v Dachau po osvoboditvi taborišča.) K motivom iz taborišč so se likovniki vračali še po osvoboditvi, in tako so v kamniškem muzeju razstavljena tudi olja Nikolaja Omerse (»Taborišče« in »Interniranca«) in »Internirani« Cite Potokarjeve.

Podobe iz internacije so neprecenljive dokumentarne vrednosti in veran prikaz osebnosti posameznega slikarja, saj so neposreden zapis takratnih njegovih zaznav in doživljanj časa, polnega trpljenja in ponižanja, ki umetniku ni dopuščal, da bi v svojem ustvarjanju reševal zgolj likovne probleme.

JOŽE KORI



STANE KUMAR: GONARS, 1943

Partizanska ljudska pesem

Ob košnji

*Iz gozda stopam v sončno jasen dan
na senošet, kjer v soncu bliskajo se kose,
kako tu vse blesti se od jutranje rose,
pred mano svet leži kakor odprta dlan.*

*Lahkejši, prožnejši mi je korak,
ko me prevzame vonj veneče trave,
srce pozabi žalost, gozda mrak,
ko gledam vso lepoto te narave.*

*Težak spomin se v moji duši drami
ob sladkem vonju pokošenih rož,
to misel je na dom tam za gorami,
na mater, ki sameva dan in noč.*

*Moj dom zaprt je sam ostal
Ni v njem več cvetja kot nekoč.
In bratu mojemu, ki je pojoc
kosil otavo,
neko noč
srce prestrelil je rajal.*

PAVLA LEBAN

Zapisano v Davči na Gorenjskem
junija 1944.

NAGRAJENCI LETOŠNJEGA
PULJSKEGA FESTIVALA

„Lisice“ - film leta

Člani žirije sedemnajstega jugoslovanskega igranega filma v Pulju (predsednik France Stiglic in člani Aco Aleksejev, Sreden Aksanović, Dejan Djurković, Vlatko Filipović, Milivoj Pogrmilović, Draško Redžep) so si v času od 26. julija do 2. avgusta ogledali enainvajset filmov in sklenili:

Najvišjo nagrado festivala dobi film LISICE iz proizvodnje Zagreb filma, ki je poleg zlate arene za režijo (KRSTE PAPIĆ) prejel še dve srebrni areni za žensko in moško vlogo (JAGODA KALOPEL, ADEM ČEJVAN) ter tako postal film leta. Veliko srebrno areno prejme film KOLESARJI, režiser filma PURISA DJORDJEVIĆ pa zlato areno za najboljši scenarij, BOGIĆ RISIMOVIĆ za scenografijo in MILENA DRAVIĆ zlato areno za najboljšo žensko vlogo. Film debitanta Miša Radivojevića MALO ČEZ LES prejme kot tretji najboljši film puljskega festivala veliko bronasto areno. Avtorju Krvave bajke TORIJU JANKOVIĆU so podelili srebrno areno za režijo, skladatelju VOJISLAVU KOSTIĆU pa zlato areno. MATJAZ KLOPCIC dobi bronasto areno za režijo filma Oxygen, STEVO ŽIGON zlato odličje za najboljšo moško vlogo, enako visoko priznanje snemalca filma RUDI VAVPOTIĆ.

Žirija občinstva je dala prvo mesto filmu Branka Pleše LILIKA, ki mu je s tem pripadla tudi nagrada »Jelen«.

Slovenec Lovro Košir - oče poštne znamke

V knjigi o zgodovini tehnike, ki jo je napisal dr. prof. ing. Hans Müller, izdala pa založba Sebastian Lux v Münchnu piše na strani 586 tudi o izumitelju poštne znamke.

Filatelističen svet po krivici pripisuje izum poštne znamke Angležu Rowlandu Hillu. Za stvarno presojo avtorstva tega zgodovinskega prvenstva je treba razlikovati dvoje, namreč zamisel in njeno izvedbo. V zgodovini znamk je nesporno dokazano, da so prvo znamko izdelali Angleži, zamisel zanjo pa je bila in bo ostala Koširjeva. Dokazano je, da je Košir že 1835 v časopisu »Allgemeine Zeitung«, ki je izhajal v Augsburgu, objavil članek o prednosti poštne znamke, saj so prej za vsako pismo računali poštino po teži in po daljavi. Koširjev izum je počasi povzročil uvedbo znamk po vseh državah. Nesrečno naključje je krivo, da ni našel nikogar, ki bi spoznal vred-

nost njegovega izuma. Ostal je le pisan dokument, v katerem Košir predlaga poštno znamko kot enostaven pripomoček za izračunavanje poštne. Anglež je predlagal v parlamentu samo žigosane kuverte. Leta 1950 je avstrijska pošta direktorja izdala jubilejni almanah, v katerem so priznali Koširju izumiteljstvo poštne znamke.

V sedanjih časih je poštna znamka pridobila vrsto novih funkcij, predvsem pa umetniško.

Lovro Košir se je rodil 29. julija 1804 v Spodnji Libuši pri Škofji Loki. Po končani gimnaziji se je zaposlil kot računovodja pri avstrijski poštni direkciji. Služboval je v Milanu, Ljubljani, Zagrebu in na Dunaju. Iz arhivov se vidi, da se je Košir zelo zanimal za izpopolnitev poštne službe. Najprej je predlagal poštno znamko v različnih barvnih odtenkih z vinjetami, ki bi veljala različno vsoto denarja glede na težo in daljavo. Hkrati je tudi dokazoval prednost pri obračunavanju in s tem prihranke. Toda za njegovo zamisel ni bilo zanimanja, zadnja leta so mu grenile spletke namišljenih izumiteljev in poštne znamka je prišla v avstrijo šele potem, ko je drugje pokazala svoje prednosti. Košir je umrl leta 1875. Nanj smo Slovenci lahko upravičeno ponosni.

Slavko Tarman

Ustanovili bodo galerijo „Sutjeska“

Mladi slikarji, udeleženci jugoslovanskega sestanka ustvarjalcev »Mladost Sutjeske 70«, ki je bil letos od 23. do 28. julija na Tjentištu, na legendarni Sutjeski, so predlagali organizatorjem tega sestanka, saj sporočijo jugoslovanski javnosti svoj predlog o ustanovitvi »Galerije Sutjeske«. V tej galeriji naj bi zbirali slike in kipe na temo NOB in epopejo Sutjeske. Likovni ustvarjalci naj bi svoja dela odstopili tej ustanovi kot prostovoljne prispevke.

Če bo naš predlog sprejet, bo vsak od nas med prvimi podaril po eno svoje delo, pravijo mladi slikarji. Prepričani smo, da bi to zamisel sprejeli in jo pomagali izvesti vsi naši slikarji, ki jim je njihovo ustvarjalnost inspirirala epopeja Sutjeske in NOB.

Zanimivosti

Spomini iz Aushwitza

Upokojenec iz Kranja Mitja Mivšek že vsa leta po osvoboditvi skrbno zbira listine, fotografije, pisma, risbe in razne predmete iz taborišča Auschwitza, kjer je bil interniran kot eden prvih iz Slovenije. Del njegove obsežne zbirke sta že dobila muzeja v Kranju in Begunjah, preostalo gradivo pa namerava Mivšek podariti Loškemu muzeju.

Sutjeska 70

V mladinskem domu na Tjentištu se odvija velika kulturna manifestacija mladih jugoslovanskih ustvarjalcev »Sutjeska 70«, na kateri sodeluje dvesto mladih umetnikov iz tridesetih krajev in mest. Prvi pesniški recital so izvedli pri kostnici, kamor so bili preneseni posmrtni ostanke več kot tri tisoč borcev, padlih v peti ofenzivi. Mladim se je pridružil tudi pisatelj Mladen Oljača, udeleženec hudih bojev na tem goratem svetu, in jim pripovedoval spomine na vojne dni.

NOB v lepi besedi

V študijski knjižnici »Miran Jarc« v Novem mestu bo do konca avgusta odprta knjižna razstava z naslovom »Slovenska NOB v lepi besedi«. Na ogled je 311 knjig, ki so izšle po letu 1945 in so jih napisali znani pisatelji France Bevk, Tone Svetina, Vladimir Kavčič in mnogi drugi. To je pravzaprav drugi del obsežne razstave, ki si jo je študijska knjižnica iz Novega mesta omislila v počastitev 27. aprila, 1. maja ter 4. in 22. julija. Prvi del, ki je vseboval memoarsko in zgodovinsko literaturo o našem NOB, je bil odprt do konca junija.

Dokumentarni film o taboriščnikih

Ekipe zagrebške televizije je pred kratkim končala snemanje dokumentarnega filma o jugoslovanskih taboriščnikih na severu Norveške ter o ljudeh, ki so jim pomagali pri pobegih in sočustvovali z njimi. Ekipe je obiskala vrsto krajev in ljudi, med drugimi tudi znanega norveškega pisatelja Peera Hansona, čigar dela so posvečena tem temam.

Oskrunjeni spomini

Z groba Jana Palacha, češkoslovaškega študenta, ki je pred osemnajstimi meseci storil samomor s tem, da se je živ sežgal iz protesta zaradi avgustovskih dogodkov, so odstranili bronasto spominsko ploščo. V Pragi, Bratislavi in drugih mestih že nekaj mesecev odstranjujejo spominske plošče in druga znamenja v počastitev spomina tistih, ki so izgubili življenje v avgustovskih dneh leta 1968.

»Kennedy story«

Pearl S. Buck je še vedno aktualna. Pred kratkim je napisala roman, ki utegne postati bestseller na svetovnem seznamu knjig. Roman se imenuje »Kennedy Story«. To je zgodba o družini, ki se je — kot nobena druga v tem stoletju — povzpela najvišje, hkrati pa jo nenehno spremljata smrt in nesreča. Roman je komaj izšel, a ga že prevajajo v številne svetovne jezike.

Najbolj priljubljene

Najnovejša anketa Gallupovega instituta je pokazala, da je vdova predsednika ZDA Eisenhowerja najbolj popularna ženska v ZDA. Dobila je največ glasov 1511 anketiranih. Druga po vrsti je Indira Gandhi, sledijo pa Nixonova žena, Golda Meir, Jacqueline Onassis, Rose Kennedy, vdova Roberta Kennedyja, žena bivšega predsednika Johnsona, kraljica Elizabeta in senatorka Margaret Chase Smith.

Teodorakis za »Sutjesko«

Režiser Stipe Delić je sporočil, da je ugledni grški skladatelj in borec za demokratične pravice grškega naroda Mikis Teodorakis rad sprejel ponudbo, da bi napisal glasbo za film »Sutjeska«. Režiser tega filma Delić je dejal, da je Teodorakis v to privolil v pogovoru s članom predsedstva jugoslovanske lige za mir, neodvisnost in enakopravnost narodov — Pekom Dapčevićem.

Vojaška veda in tehnika

Kitajsko orožje v Kambodži

Ameriško poveljstvo, ki je s svojimi enotami vdrla iz Vietnama na ozemlje Kambodže, je v poročilu o zaplenjenem orožju in municiji navedlo, da je približno 60 odst. orožja in 80 odst. municije, ki so ju zaplenili na kambodžskem ozemlju, kitajskega izvora. Kar zadeva v Kambodži zaplenjeno orožje, je kitajskega izvora 60 odst., ostalo pa izhaja iz Sovjetske zveze (25 odst.), iz Romunije, Bolgarije in Madžarske (10 odst.) in iz zahodnih dežel — Francije, ZDA in Velike Britanije (5 odst.). Municije je, kot je že rečeno, največ kitajske (80 odst.), 5 odst. je sovjetske, 10 odst. francoske in ameriške ter 5 odst. romunske, severnokorejske in čechoslovaške.

Od Američanov opustošene baze

Poveljnik libijskega letalstva polkovnik Saleh Fardžani je ostro kritiziral način umika ameriških enot iz nekdanje njihove baze pri Tripolisu. Američane je obtožil, da so namenoma uničili opremo in prekršili obljube, da bodo za seboj pustili nepoškodovano. Poudaril je, da so Američani namenoma uničili radarsko in telefonsko opremo ter poškodovali nekatere delavnice samo zato, da bi onemogočili delovanje baze.

Libijsko letalstvo je sedaj moralo opremiti bazo z novimi radarskimi napravami in popraviti delavnice. Polkovnik Saleh Fardžani je še dodal, da bo oporišče, ki se sedaj imenuje Ukba Ben Nage, kmalu prevzelo »efektivno vlogo v boju za usodo Palestine. V kratkem času bo povsem opremljeno in bo postala najsodobnejša vojaška baza, iz katere se bodo borili z Izraelom.«

Trideset novih ameriških rušilcev

Ameriška vojna mornarica je v zadnjih dneh junija naročila trideset novih rušilcev v skupni vrednosti 2.550 milijonov dolarjev. Prvi rušilci, ki jih vsebuje to naročilo, bodo končani šele proti koncu leta 1974. To bodo prve večje ladje ameriške vojne mornarice, ki bodo za pogon uporabljale plinske turbine. Zato bodo okretnější, imeli pa bodo tudi manjšo posadko kot rušilci, ki jih sedaj uporabljajo. Namenjeni so predvsem za protipodmorniško vojskovanje, pa tudi za obstreljevanje kopenskih ciljev in drugi ladij. Opremljeni bodo med drugim tudi z raketami za obstreljevanje letal.

Novi rušilci bodo v boju s podmornicami učinkovitejši od sedanjih glede na njihovo poboljšano manevrsko sposobnost in zaradi posebnih naprav, ki bodo podmornicam onemogočile, da slišijo šum njihovih motorjev.

Ameriške ladje za južnovietnamsko vojno mornarico

Pred kratkim so ameriške oblasti izročile južnovietnamski vojni mornarici 273 raznih ladij. Ob tej priložnosti je ameriški predstavnik izjavil, da je južnovietnamska mornarica s prevzemom novih ladij skočila na deveto mesto na svetu.

Južnovietnamska vojna mornarica ima sedaj 525 vojnih ladij, med katerimi je 162 rečnih patrolnih ladij, 75 jurišnih čolnov in 36 hitrih patrolnih čolnov.

Sovjetske podmornice pred ameriško obalo

Pred kratkim so neko sovjetsko podmornico opazili komaj šestdeset milj pred New Orleansom. V ameriških vojaških krogih menijo, da sovjetske podmornice, ki delujejo v Mehikem zalivu, uporabljajo kot oskrbovalno oporišče Havano na Kubi.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

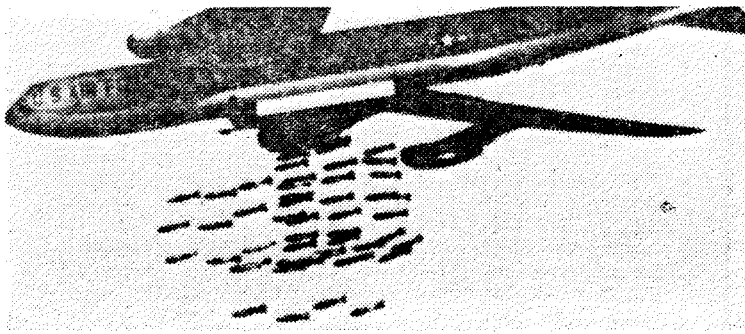
Četrto stoletje atomske bombe

V teh dneh se ves svet spominja prve eksplozije atomske bombe. Pri tem pa mnogi ljudje pozabljajo, da prva atomska bomba ni eksplodirala 6. avgusta nad Hirošimo, temveč se je to zgodilo v ameriški zvezni državi New Mexico že nekoliko poprej, 16. julija 1945. Profesor Georg Kistiakovsky, ki je bil takrat tudi tam, se tega zgodovinskega dogodka spominja takole:

Nam v Los Alamosu so naročili, naj izvedemo prvi poskus z jedrsko eksplozijo v Alamogordu takrat, ko bo potekala potsdamska konferenca, da bi tako Truman imel v rokah močan argument za nadaljnje razgovore.

deli, da pri poskusu ni šlo vse najbolje in da se utegne to ponoviti tudi pri poskusu v Alamogordu.

To je povzročilo veliko napačnost, mene pa so obsojali in napadali. Slišati je bilo tudi to, da



Sejavec gorja in smrti v Vietnamu

Oddelek, ki sem mu bil načelnik, je bil odgovoren za aktiviranje mehanizma bombe. Sestavljanje poskusne bombe je bilo v Los Alamosu končano v četrtek, 12. julija popoldne; takoj po polnoči — to je bilo v petek 13. julija, na dan, ki sem ga namenoma izbral v prepričanju, da nam prinaša srečo — pa sem konvoj, v katerem je bil tudi trup bombe, popeljal na poskusni poligon v Alamogordu. Tja smo prispeli istega dne zgodaj zjutraj.

V Alamogordu sem naletel na napetost in zaskrbljenost, ker so bili ugotovili, da eden izmed sestavnih delov elektronskega mehanizma, ki smo ga uporabljali v poprejšnjih poskutih v Alamogordu, ni povsem zanesljiv.

Ko smo napako odstranili in bombo postavili pod stolp, kjer smo jo dokončno sestavili in vanjo vstavili tudi jedrsko razstrelivo, smo zvedeli slabe novice. Preden smo odšli iz Los Alamosa, so sestavili dva povsem enaka eksplozivna elementa bombe. Enega smo vzeli s seboj, drugega pa naj bi preskusili v Los Alamosu, seveda brez jedrskih elementov, z namenom, da bi dokončno ugotovili, če bodo vsi elementi kemičnega razstreliva dobro delovali. Sedaj pa smo zve-

nisem v redu opravil svojega posla. Jaz pa sem z doktorjem Robertom Oppenheimerjem sklenil stavo z zagotovilom, da bo vse v najlepšem redu. Za Oppenheimerjevih deset dolarjev — bankovec z njegovim podpisom še vedno hranim — sem zastavil svojo mesečno plačo.

Bombo so nato potegnili na vrh stolpa in v nedeljo, 15. julija, je bilo že vse pripravljeno. Poročilo o meteoroloških razmerah pa je bilo zelo neugodno in zato so eksplozijo, ki naj bi jo po prvotnem načrtu izvedli 15. julija zvečer, preložili. O tem sta odločila dr. Oppenheimer in general Lesley Groves.

Začelo se je mračiti, na vrhu stolpa pa je visela povsem pripravljena bomba. General Groves je bil zelo zaskrbljen, zakaj bal se je morebitne japonske sabotaže. Zato sem skupno z dr. Bainbridgom, ki je bil odgovoren za poskusni poligon, in kapetanom, ki je poveljeval vojaški policiji, vso noč prebedel na stolpu.

Kmalu po polnoči so nas obvestili o sklepu, da je treba poskus izvesti. Tako močno so pritiskali zato, ker se je konferenca v Potsdamu že začela, poskus pa bi bilo treba opraviti, preden bi se le-ta končala. Rekli so nam,

da je eksplozija atomske bombe edino upanje, da bi Japonce prisilili k vdaji.

Zavrteli smo vrsto električnih stikal, katerih namen je bil v tem, da onemogočijo naključno eksplozijo bombe. Da bi se ji izognili, smo imeli tri zaklenjene zaboje, v vsakem pa je bilo po eno stikalo. Zaboje smo drugega za drugim odprli in vklopili stikala. Potem smo se odpeljali do prostora, kjer naj bi vžgali bombo in kjer so se bili zbrali tudi že drugi. Če se ne motim, smo bili od stolpa z atomsko bombo oddaljeni od osem do deset kilometrov.

Pravzaprav je bil dr. Donald Harning tisti, ki je s pritiskom na zadnji gumb aktiviral bombo.

Nosil sem temna očala, ker so nas opozorili, da je treba računati z močnim bliskom. Do eksplozije je prišlo tik pred zoro. S temnimi očali na nosu sem stal s hrbtno obrnjen proti kraju, kjer naj bi eksplodirala bomba. Eksplozija pa je tako močno osvetlila puščavo in bližnje hribe, da sem bil kakih deset sekund

čisto slep. Blesk je bil mnogo močnejši celo od opoldanske sončne svetlobe.

Ko se mi je vid povrnil, sem opazil ogromno gobo, kako se s kraja eksplozije dviga proti osvetljenemu nebu. Zvok smo zaslišali šele čez kako minuto. Sicer pa to ni bil običajen zvok, temveč nenadna eksplozija, ki me je zadel kot kak strašen uragan.

Dr. Oppenheimer je pritekel iz bunkerja na streho, kjer sem stal. Spominjam se, da je bil silno razburjen. Dejal sem mu: »Mar vam nisem rekel, da bo vse v redu? Tako pa mi dolgujete deset dolarjev.«

Zdi se mi, da nam je bilo takrat vsem očitno, kako zelo pomemben zgodovinski dogodek je to in kako bo vse ravnotežje vojaške moči s konvencionalnega orožja sedaj prešlo na novo področje. Smo pa videli, da se bo moč čez 25 let znašla v okoliščinah, ko dve super sili nezadržno in brez konca tekmuje, katera izmed njiju bo imela več atomskega orožja.

Hirošima, 6. avgusta 1945...

ODLOMEK IZ KNJIGE BERNARDA MILLOTA
»VOJNA NA PACIFIKU«

Sestega avgusta, malo po osmi uri zjutraj, so radarji japonske obveščevalne službe zaznali prihod sovražnih letal, in obrambne službe so sprožile alarm, medtem ko so radijske postaje prenehale oddajati, kakor je bilo predvideno ob takih prilikah. Ob devetih so obrambne službe odkrile, da gre le za tri bombnike B 29, ki letijo zelo visoko; poleg tega so bili zelo daleč drug od drugega.

Japonci so mislili, da so letala izvidniška, in so oznanili konec alarma. Radijska postaja pa je posvarila prebivalstvo, da bi bilo varneje zateči v zaklonišča, če bi se letala spreletavala nad mestom. Potem je vse umolknilo. Iz Hirošime se ni nihče več oglasil.

Okrog 9.45 je neki oficir iz oporišča Kuré, ki leži 20 kilometrov južno od Hirošime, telefoniral poveljniku protiletalske zaščite v vrhovni štab v Tokiu.

Oficir je obvestil svojega soganovnika, da je ob 9.30 nastala nenavadna eksplozijska svetloba ter da se je takoj nato dvignil visoko v nebo ogromen oblak v obliki gobe, obenem pa je bilo slišati grmenje. Nazadnje je še dodal, sicer diskretno, da se je po njegovem mnenju zgodilo nekaj pomembnega, še posebno, ker so bili opazili čisto majhno število B 29.

Komandant poveljstva pomorskega letalstva v Tokiu je bil prvi, ki je domneval, da je bila odvržena bomba atomska, potem ko so ga seznanili z vsebino tega telefonskega pogovora.

Ze nekaj minut je več oficirjev klicalo Hirošimo, zelo pomemben strateški center, toda žrtvovano mesto se ni več odzivalo. Ne po telefonu ne prek radia ni bilo odgovora. Prvotna vznemirjenost se je spremenila v strah.

Sele naslednjega dne, sedmega avgusta, sta komandant protiletalske zaščite in njegov tovariš lahko dobila letalo in v teku popoldneva vzletela s Tokia. V mraku sta preletela Hirošimo; mesto je sijalo v fantastični rdečkasti svetlobi, ki mu je dajala podobo nepopravljivega razdejavanja.

Letalo je ponoči pristalo na mornariškem letališču v Iwakuni in naslednjega dne, osmega avgusta, sta se oficirja zarana napotila na kraj drame. Grozote, ki sta jih videla, se z besedami težko popiše.

Tisoči zoglenelih človeških trupel so pokrivali ulice oziroma tisto, kar je ostalo od prometnih žil mesta; od Hirošime ni ostalo nič. Vse je bilo zapuščeno, golo, do tal porušeno, razen treh ali štirih poslopij, zgrajenih iz cementa, od katerih je ostalo nekaj poornelihi zidov. Oba moža sta bila že poprej videla bombardirana mesta in grozne prizore v njih, toda tu je bilo še desetkrat hujše. Kar sta videla tu, je bilo tako strahotno in neznosno, da se jim je obračal želodec.

Povedati je treba, da je strahotna toplotna energija (83 milijonov stopinj v epicentru), ki se je sprostila ob atomski eksploziji, dobesedno »fotografirala« Hirošimo. Ugotovili so, da so človeška telesa in razni predmeti, ki so se nahajali v bližini kake vertikalne površine, na primer zidu, bili kot zasloni strašnemu žarčanju ter so tako zapustili na površini, ki so jo ščitila, zelo natančno podobo svoje silhuete, temnejše od podlage...



Spominsko obeležje na letališču v Tinianu: tu so vkrcali v letalo atomsko bombo, ki je razdejala Hirošimo

od 27. julija do 18. avgusta 1970
izjemoma in izredno
ugodna priložnost v
VELEBLAGOVNICI LJUBLJANA
10% popust za nakup
BREŠT pohištva
VELEBLAGOVNICA LJUBLJANA
Blagovnica Tromostovje LJUB-LJANA, Trgovska hiša LJUB-LJANA, Blagovnica KOČEVJE, Blagovnica ŠKOFJA LOKA

Civilno prebivalstvo v sodobni vojni

HIROŠIMA, KOKURO, NAGASAKI, NIGATO — IMENA, KI VZBUJAJO GROZO

Vprašanje zaščite civilnega prebivalstva v vojni so poprej urejale mednarodne pogodbe, po katerih civilne osebe izven sestava oboroženih sil določene dežele ne smejo biti izpostavljene vojnim posledicam niti jih ne sme nihče napadati. Do kršitve teh mednarodnih določil pa je prišlo že med prvo svetovno vojno, ko sta bili zaledje in fronta — civilno prebivalstvo in vojska — povsem izenačeni in smatrani za sestavni del enotnega vojnega stroja. Zaradi takega pojmovanja je bilo zaledje neprizanesljivo bombardirano, pri čemer je izgubilo življenja na tisoče mož, žena in otrok. Perspektive novega načina vojskovanja z atomskim orožjem pa so glede žrtev civilnega pre-

včasih obsegala eno ali celo dve tretjini celotne zazidane površine z delavskimi naselji vred.

V začetku druge svetovne vojne Britanci še niso bombardirali. Ko pa so začeli Nemci zasipati z bombami civilno prebivalstvo Varšave in Rotterdam ter brez vsakršnega ozira napadati cilje v Britaniji, je angleško letalstvo spremenilo sistem in se je odločilo za uničevalno bombardiranje.

Človeška zavest je bila prve čase druge svetovne vojne še zelo občutljiva za neposredno bombardiranje civilnega prebivalstva. Tako je poslal 1. septembra 1939 predsednik Roosevelt nemški in poljski vladi poziv, v katerem je rečeno:

stava in da bo nemška vojna proizvodnja v resni nevarnosti, če se bodo delavci ločili od tovarn, ker bodo morali poskrbeti za svoje družine in popravljati škodo na svojih hišah.

S temi napadi so hoteli demoralizirati prebivalstvo, zlasti industrijske delavce. V isti publikaciji je podana definicija »površinskega napada«. To je napad, ki je namenoma usmerjen na mestno področje, pri njem pa sodeluje nad 100 letal z bombami v skupni teži nad 100 ton, posledica pa je vsaj 2 odstotka porušenih poslopij v mestu.

STRAHOTNA BILANCA

V takih namernih »površinskih napadih« v obdobju od oktobra 1939 do maja 1945 so zavezniške letalske sile, predvsem pa britansko letalstvo, vrgle na 61 nemških mest z več kot 100.000 prebivalci nad pol milijona eksplozivnih, zažigalnih in rušilnih bomb. V teh mestih je bilo skupno 25 milijonov prebivalcev, kar je 32 odstotkov skupnega prebivalstva Nemčije, od tega 4.358.000 delavcev. Tako je industrijsko delavstvo sestavljalo petino skupnega prebivalstva teh mest.

Po splošnih ocenah so z vsemi »površinskimi napadi« skupno porušili ali močno poškodovali 3.600.000 stanovanjskih poslopij, kar je približno petina vseh stanovanjskih hiš v Nemčiji. Tako je ostalo brez strehe nad glavo okoli 7.500.000 ljudi. Pri ameriških »površinskih napadih«, ki so bili namenoma takšni, je bilo okoli 300.000 človeških žrtev, ranjenih pa je bilo 780.000 ljudi. Razen mrtvih in ranjenih se je moralo izseliti nad 5 milijonov Nemcev, medtem ko je bilo 18 do 20 milijonov ljudi brez osnovnih življenjskih sredstev (vode, plina, električne energije itd.).

Naslednji pregled tonaže bomb, ki so jih zavezniški vrgli na Nemčijo med drugo svetovno vojno, jasno kaže, kaj je civilno prebivalstvo pretrpelo zaradi strateškega bombardiranja:

na vse industrijske cilje	so vrgli skupno	13,5 odst.
na prometne zveze	so vrgli skupno	32,0 odst.
na vojaške cilje	so vrgli skupno	30,5 odst.
na velika mesta	so vrgli skupno	24,0 odst.
Skupno:		100,0 odst.

Posledica tega bombardiranja je bilo velikansko fizično razdejavanje, opustošene so bile velike površine glavnih nemških mest. Glede razdejavanja so ti napadi presigli vse druge oblike. Pričakovano: če bo morala nemškega civilnega prebivalstva zlomljena in bodo delavci ločeni od tovarn, bo nemška vojna proizvodnja utrpela veliko škodo. Nič več ni bilo zaščite za civiliste, ker so menili, da v moderni vojni ni bistvene razlike med civilnim prebivalstvom ter čisto vojaškimi in industrijskimi cilji.

Bombe na zaledje lahko odvzamejo armadam sredstva in napravijo vojno tako strašno, da civilno prebivalstvo noče več podpirati svojih oboroženih sil... Pi-

zično izmозgavanje v vojni ni več omejeno samo na vojne enote. Poprej je bilo zaledje sorazmerno varno, armade so se borile, medtem pa je civilno prebivalstvo delalo in čakalo. Prvi letalski napadi so povzročili temeljite spremembe...

Na konferenci v Casablanci so se odločili za »skupno britansko-ameriško letalsko ofenzivo« z namenom, postopno razdejati in uničiti nemški vojaški, industrijski in gospodarski sistem ter tako močno minirati moralo nemškega naroda, da bo dokončno oslabiljena njegova sposobnost za oborožen odpor.

Bombarderska poveljstva Britanije in ZDS pri izpolnjevanju te naloge niso izgubljala časa. Britansko letalstvo je rušilo velika nemška mesta, zaviralo delo industrije v Porurju, podiralo delavcem te pokrajine streho nad glavo in lomilo ljudsko moralo. Naloga ameriškega VIII. bombarderskega poveljstva je bila uničevati temeljno industrijo, ki je delala za nemško vojsko.

ATOMSKA BOMBA

Vprašanje uničevalnega bombardiranja je dobilo nove dimenzije 6. julija 1945, ko je nad Hirošimo eksplodirala prva atomska bomba.

Bivši predsednik ZDA Harry Truman pravi v svojih spominih, da so sprejeli sklep, čimprej uporabiti v boju s sovražnikom tudi atomsko orožje. Priporočali so, naj bi atomsko bombo uporabili brez posebnega poprejšnjega opomina, vrgli pa bi jo na cilj, kjer bi se jasno pokazala njena rušilna moč. Truman pravi takole: »Seveda mi je bilo jasno, da bo atomska bomba povzročila razdejavanje in zahtevala žrtve, ki si jih le težko predstavljamo. Jaz naj bi dokončno odločil, kje in kdaj bomo uporabili atomsko bombo. Bombo sem smatral za vojno orožje in nikoli nisem bil v dvomih, ali naj bi jo uporabili. Najvišji vojaški svetovalci so mi

površini v katerem koli mestu. Popolnoma bomo uničili vojaško moč Japonske.«

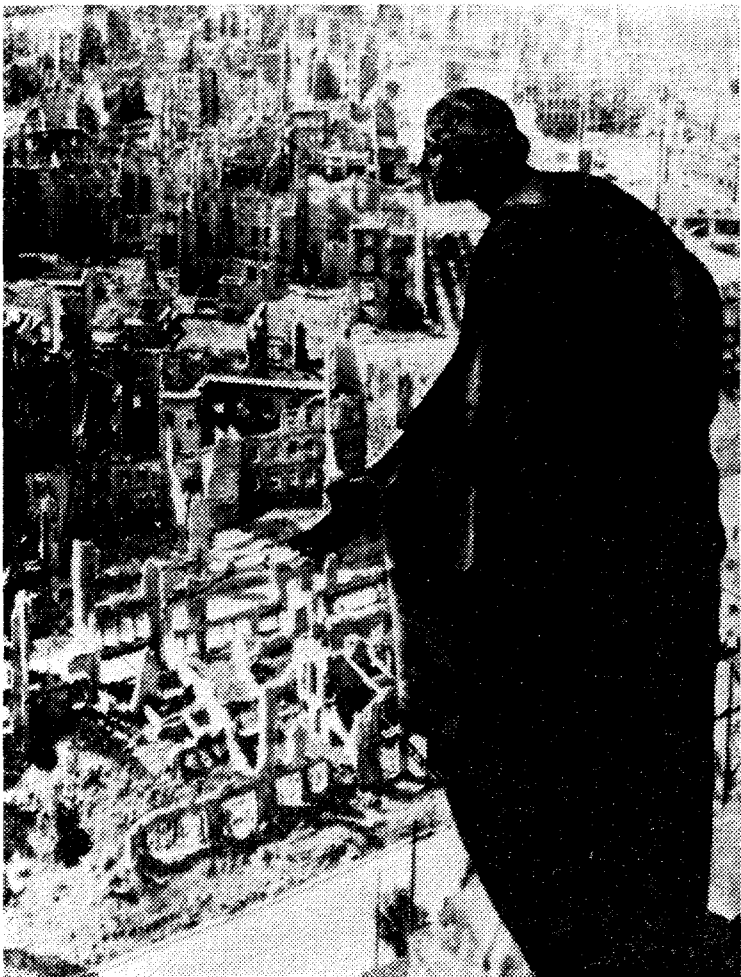
NAJVEČJA IRONIJA...

Največja ironija pa je bila v tem, da so ostale velike tovarne na robu Hirošime skoraj povsem nepoškodovane in prav tako tudi 94 odstotkov njihovih delavcev, medtem ko je bilo ubitih 60.000 do 70.000, ranjenih pa 50.000 drugih ljudi. Bomba je eksplodirala nekoliko severnozhodno od mestnega središča. Na štirih kvadrantih miljah je eksplozija povsem zbrisala vsa poslopja, ostalo je le okoli 50 zgradb iz železobetona. Pri atomskem napadu na Nagasaki je bilo ubitih okoli 40.000 ljudi.

Škoda in izgube, ki jih je v Hirošimi povzročila ena sama atomska bomba, so bile enake škodi in izgubam, ki bi jih povzročilo 220 bombnikov tipa B-29, če bi odvrgli 1200 ton zažigalnih, 400 ton eksplozivnih in 500 ton rušilnih bomb. Če bi hoteli povzročiti enake izgube in škodo v Nagasaki, bi potrebovali 125 bombnikov B-29 s 1200 torami bomb.

Atomska napada na Japonsko sta jasno pokazala, da zdaj ni več govora o bombardiranju povsem obrambnih naprav in o izogibanju napada na stanovanjske četrti in bolnišnice. Točno niso bombardirali med drugo svetovno vojno niti takrat, ko je bilo to mogoče. Zavezniška bombniška poveljstva, so se čedalje pogostejše odločala za tako imenovane napade na površine.

Mnogi so skušali opravičiti bombardiranje Hirošime in Nagasaki s tem, da je bila to pot k skrajšanju vojne. Ta razlog naveda tudi Truman v svojih spominih. Nedvomno so s tem ohranili življenja tisočev ameriških vojakov, ki naj bi se v boju izkricali na japonski obali. Vendar je jasno, da atomsko bombardiranje ni bilo odločilnega pomena na izid vojne in da bi letalska premoč tudi brez atomskih bomb lahko dovolj pritiskala na Japon-



Po bombardiranju Dresdena (slika je bja posneta z razrušenega ozidja neke cerkve)

bivalstva še mračnejše, kar nam prepričljivo dokazujejo številke izgub v znanih japonskih mestih. Kako preprečiti velike žrtve med civilnim prebivalstvom, kaj storiti, da se ponovno uvede in spoštuje mednarodno pravo o zaščiti civilnega prebivalstva? To vprašanje je zdaj velikega pomena.

Naceo, ki je zagotavljalo zaščito civilnemu prebivalstvu vojskujočih se dežel in ki so ga med prvo svetovno vojno še spoštovali, ki so začeli s pojavom novega orožja opuščati že pred izbruhom sovražnosti v drugi svetovni vojni. Tako so prišli že leta 1939 v Ameriki do naslednjega sklepa: »Vojna ni več samo spopad oboroženih sil na bojišču, to je boj, ki vanj obe sprti državi vnašata usklajene napore vsakega posameznika in vseh razpoložljivih gmočnih dobrin. Zato divja spopad od vojaka na fronti do najbolj oddaljene vasi nekje v zaledju.«

RAZLIKE MED »BORCI IN NEBORCI« NI VEČ...

Tako je zaradi splošnih naprov, ki zajemajo vso državo, odpadla razlika med borci in neborci, ki so jo poprej spoštovali in upoštevali.

Med drugo svetovno vojno je postal uničujoče bombardiranje povsem vsakdanja reč. Pod tem nazivom so razumeli strateško bombardiranje z zažigalnim, rušilnim in jedrskim orožjem. Bombardirali so industrijska središča in goste naseljena področja, pri čemer ni bila cilj določena tovarna, most ali podoben objekt. Tolkli so celo mestno četrt, ki je

»Zavest človeštva pa je globoko pretreslo neusmiljeno letalsko bombardiranje civilnega prebivalstva in nezavarovanih naseljenih središč. V minulih letih so metali bombe na civilno prebivalstvo v raznih krajih sveta, posledica pa je bila smrt tisočev slabotnih žena in otrok...«

Zato pošiljam ta nujni poziv vsaki izmed vlad, ki bi se lahko znašle v vojnem stanju, naj javno potrdijo svojo odločenost, da njihove oborožene sile ne bodo v nobenem primeru in v nobenih okoliščinah bombardirale civilnega prebivalstva in neutrjenih mest...«

Vendar so kmalu zatem zavezniške sile morale prav tako bombardirati... Britanski minister za informacije je avgusta 1943 v izjavi za tisk jasno formuliral britansko politiko: »Naš cilj je, z vsemi razpoložljivimi sredstvi bombardirati, sežigati in neusmiljeno uničevati narod, ki je odgovoren za izbruh vojne.«

V Angliji so se v mestih, kakršni sta Coventry in London spremerili v ruševine ne samo stanovanjski bloki, marveč cela stanovanjska naselja. Velikansko škodo so utrpela zaradi bombardiranja tudi belgijska mesta Bruxelles, Gent, Liège, Maline in Charleroi. Večino tega razdejavanja so povzročili s slepim metanjem rušilnih in zažigalnih bomb na goste naseljene stanovanjske četrti. Bombardersko poveljstvo britanskega letalstva je zahtevalo sistematično bombardiranje nemških mest z namenom, da bi čim učinkoviteje razširili bombardiranje površino. Menili so, da bo to vplivalo na moralo prebival-



Strašne so posledice na preživelih...



Po eksploziji atomske bombe v Nagasakiju: preživeli se bore s smrtjo od opeklin

priporočili njeno uporabo. Churchill pa mi je sporočil svoje nemajno mnenje, da je atomska bomba treba uporabiti, če je s tem mogoče skrajšati vojno.

Dalje pravi predsednik Truman, da je želel, naj bi vrgli atomsko bombo na izključno vojaški cilj, in dejal vojnemu ministru, da je treba izbrati za ta cilj izredno pomembno središče vojne proizvodnje. Nazadnje so izbrali za cilje štiri mesta: Hirošimo, Kokuro, Nagasaki in Nigato.

Kokura je štela takrat 51.663 prebivalcev, Hirošima 218.000, Nagasaki 197.000, Nigata pa 119.000. Kioto, veliko mesto s 755.000 prebivalci, zaradi kulturnega in verskega pomena za Japonce ni prišlo v poštev za cilj.

Po prvem sporočilu o bombardiranju Hirošime je Truman izjavil takole: »Zdaj smo sposobni hitreje in popolneje razdejati sleherno industrijsko podjetje, ki ga imajo Japonci na zemeljski

ce, da bi se brezpogojno vdali, potem pa invazija ne bi bila potrebna. To mnenje je dobesedno povedano v naslednjih besedah: »Potem ko smo natančno proučili vsa dejstva in izjave preživelih japonskih voditeljev, smo prišli do prepričanja, da bi Japonska zanesljivo kapitulirala najkasneje 31. decembra 1945, verjetno pa že pred 1. novembrom, in sicer brez uporabe atomskih bomb, brez vstopa Rusije v vojno, ter brez načrtov za invazijo na japonske otoke in njihove izvedbe.

Na vse kritike se bomo vedno opravičevali z vojno potrebo, toda to ne bo nikoli izbrisalo iz naše zavesti preproste resnice, da smo omahovali, ali naj uporabimo vojne strupe ali ne, prav nič pa nismo pomišljali uporabiti najstrašnejše orožje vseh časov, in to brezobzirno proti moškim, ženam in otrokom. Kaj smo dali s tem v roke bodočim rodovom drugih narodov?!

SLAVKO TARMAN

Mile Pavlin **SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Irena mi ni nikoli omenila, da kaj potrebuje, čeprav sem vedel, da nima nobenih dohodkov. Vedno se je pri njej kaj našlo, celo take reči, ki jih ni v mestih niso imeli, kaj šele tukaj, na Pohorju, kjer so več ali manj gospodarili partizani. Večkrat sem ugibal, kje najde vse to, vprašati pa si je nisem upal, da je ne bi užalil. Tako sem se že navedil nanjo in ji v vsem skušal ustreči, da bi ji ugodil v vsem, kar bi želela. Včasih sem nehote pomislil, kaj bi se zgodilo, če bi zahtevala, naj postane izdajalec in si z veliko grozo priznal, kako bi tudi v tem primeru okleval, jaz, brigadni komisar... Samo da je ne bi izgubil. Toda tovariši bi padali samo zaradi moje strasti in ugodja. Toda saj so neumni kmečki pobje, sem nehote pomislil in strah me je postalo lastne slabosti.

Z Ireno se nisva dosti pogovarjala, ker nisva preprosto imela za kaj takega časa. Le včasih me je ka, vprašala o tem, kje smo in kaj delamo. Pomislil sem, da je pač radovedna kot so vse ženske in ji odgovarjal. Potem me je nekakrat vprašala za posamezne borce, če so pri nas in kaj delajo. Pomislil sem, da jih je poznala, bil sem ljubosumen nanje, toda vseeno sem ji povedal zanje. Nekoč sem jo le vprašal, odkod ve toliko imen naših ljudi. Brž mi je odgovorila, kako so jo orožniki spraševali zanje ali pa da je videla njihova imena na listinah v orožniški postaji.

Kako na orožniški postaji, sem se začudil. Priznala mi je, da gre večkrat tja. Ostro sem jo prijel

235

in zahteval, naj tega več ne dela. Jokala je in se izgovarjala, da jo vabijo in da ne bo prav, če ne pride, povrh pa lahko marsikaj zve. Sicer pa ima tako nalogo od mojega prijatelja...

Spet sem postal ljubosumen, začel sem jo spraševati, če pride moj prijatelj kdaj k njej. Odgovorila mi je, da mi tega ne sme povedati. Seveda je vse skupaj lagala, toda jaz takrat tega še nisem vedel. Vedno bolj sem se zapletal v njene mreže, pa ne samo v njene...

Počasi mi je začela pripovedovati take tajnosti o našem gibanju, da sem se močno čudil, kako zve zanje. Od Nemcev, je rekla. Toda kje jih zvedo Nemci? Pri nas imajo svoje vohune, je rekla. Vedela je veliko podrobnosti o naši brigadi, kurirjih, terenih in obveščevalcih.

Da imajo Nemci pri nas svoje vohune, to sem slutil. Toda kateri so? Nekoč sem jo vprašal in odgovorila mi je, da bo zanje zvedela. Samo počasi gre to, ne sme Nemcev spraševati, ker bi postala sumljiva. Bodo že sami povedali ali pa bodo kdaj kje pozabili kakšne papirje. Glej jo glej, ni samo lepa in strastna, tudi pametna je in bo nekoč veliko pomenila za naše gibanje... Ponosen sem bil, da imam takšno ljubico.

Nekega dne mi je res dala zmečkan kopirni papir. Zijal sem vanj in nisem vedel kaj početi z njim. Ona pa se je smejala, mi svetovala, naj papir poravnam in ga skušam prebrati v zrcalu. Ubogal sem jo...

Pred menoj je bil odtis nemškega uradnega poročila. V njem je pisalo o naši brigadi, o meni in drugih funkcionarjih, pa tudi o vohunih po bataljonih. Ti so imeli nenavadna, izmišljena imena. Nazadnje je pisalo, da bodo ti vrinjenci najprej poskusili uničiti brigadni štab.

»Kje si dobila ta papir?«, sem jo hlastno vprašal.

236

»V košari za odpadke na orožniški postaji.«

Zdelo se mi je nenavadno, da ji toliko zaupajo, pa sem raje molčal, ker sem se zbal, da je ne bi užalil. Morda pa je res tako prevejana, da se je vtihotapila celo na orožniško postajo in tam kraje dokumente. Zahteval sem, naj mi da papir, pa je rekla, da ga mora dati drugemu, ki ima z njim zveze. Naj ne poskušam preveč spraševati, ker so ji strogo zabijali, da ne sme nikomur govoriti o tem. Meni pa je pokazala, ker se boji zame.

Čez nekaj dni sem od nje zvedel, da tisti vrinjenci niso edini. V brigadi imajo svoje zaupnike orožniki, policisti, gestapo, vojska. Morda bo čez en mesec prodrla vsaj do orožniških, saj neki podoficir ne mara Hitlerja in je pripravljen marsikaj povedati. Samo zaenkrat si mu še ne upa odkrito povedati, naj dela za partizane.

Naslednje dni sva se velikokrat pogovarjala o naši brigadi in sploh o našem gibanju. Ne da bi se zavedal, sem ji povedal veliko reči, ki so bile tajnost in ki jih ne bi smel. Nastala bi velika škoda, če bi zanje zvedeli Nemci. Tako sem se še bolj zapletel v njene mreže, saj je vse nesla Nemcem na nos.

Vedno bolj sem jo imel rad, pa tudi ona mi je zatrjevala, kako brez mene ne bi mogla živeti. Kasneje sem ugotovil, da ni lagala, da se je resnično zaljubila vame. Doživel sem celo to, da me je poljubila na grbo, nešteto krat mi je tudi rekla, kako me ima še bolj rada, ker sem tako nesrečen. Govorila je tudi o poroki, ki naj bi bila prvi dan po končani vojni.

Nov sneg je zapadel in njena kočja je še bolj globoko utonila vanj, postala še mikavnejša. Včasih se mi je zdelo, da sem tu doma. Zdaj sem vedno mislil samo nanjo, samo na to, kako bi bil kar se da dlje pri njej. Nekoč so me klicali na nekakšen

237

sestane, zlagal sem se za en dan in si tako ukradel dan in noč.

Takrat sem na njej prvič opazil, da nekaj ni z njo v redu. Bila je raztresena, zamišljena, žalostna in nemirna. Prvi hip sem pomislil, kaj če nisem že oče? Da je torej za vedno samo moja. Vprašal sem jo, pa mi ni odgovorila, čez nekaj časa pa je začela kar jokati. Še in še sem jo spraševal, pa je govorila nerazumljive besede in stavke brez zveze. Zdaj sem pomislil, da je pijana. Pa je zamahnila z roko in začela govoriti popolnoma pametno. Kako da se boji zame, da me ne bi kje dobili, da se ji je nekaj stranskega sanjalo in da ima hude slutnje.

Pozneje sem sklepal, da jo je takrat zaradi tega, ker me je omrežila, začela peči vest. Zaljubila se je vame, obenem pa jo je grizlo, ker me je pogubila in naredila iz mene nemškega sužnja...

Bilo je že v začetku februarja in že sem računal, kako bo kmalu skopnel sneg in bo vse zeleno. Takrat se bomo po Pohorju kar razlezli in začeli napačati Nemce, Pohorje bo naše osvobodeno ozemlje...

Spet sem prišel k njej, prvič po enem tednu. Zato sem bil divji kot le kaj, ona pa še bolj. Proti jutru sva popolnoma onemogla zaspala. Kot vedno, sem zvečer poleg postelje na obleki pustil orožje, pištolo pa skrnil pod bazino. Da bi prišli kdaj ponoči mimo Nemci, pa niti pomislil nisem. Saj smo jim nagnali strah v kosti, niti podnevi si niso upali iz postojank, razen kadar jih je bilo več sto. Orožniki so samo še postopali po vasi in polegali...

Prebudil sem se zaradi slepeče luči, ki mi je rezala v oči. Dolgo nisem mogel ugotoviti, kje sem in kaj se dogaja. Tedaj pa sem zaslišal nekaj nemških besed. Še vedno nisem vedel, kaj se dogaja, toda tuja govorica me je pognala kvišku. V trenutku se mse spomnil, da je vojna, da sem

238

na Pohorju pri Ireni, da sem zaspal...

Odprem oči pa se mi zdi, da sanjam. V sobi je svetlo kot podnevi, svetijo z baterijskimi svetilkami, pa tudi petrolejke so že prižgale. Kje je Irena? Ozrem se z enim očesom. Še vedno leži zraven mene, miži, kot bi spala. Mimo njene glave mi pogled zdrzne proti moji obleki in orožju. Orožja ni... Kaj pa pištola pod blazino? Tudi te ni, ko potipam. Nekoč se smeji. Ozrem se in vidim velikana pri vznožju postelje. Oblečen je v bel pajac, čez prsi mu visi kratka brzostrelka, v rokah pa drži mojo pištolo in si jo ogleduje. Izpod kapuce mu žarijo oči, skrite pod senčnikom vojaške planinske čepice...

Po slovensko mi ukaže, naj vstanem in dvignem roke. Še vedno se mi zdi, da sanjam, zato skušam ponovno zaspiti, se otresti zoprnih sanj. Takrat velikan vzdigne očejo pri mojih nogah in me krcne po prstih z ročajem pištole. Ostra bolečina me presune, skočim pokonci, odeja zdrzne na tla. Irena leži gola, jaz sem zraven nje, prav tako gol, od vrat sem pa drugi Nemec meri proti postelji z brzostrelko. Roke mi šinejo kvišku...

Nemec vrže Ireni neko krilo ali srajco, meni pa pomigne, naj vstanem. Zdaj sem šele prepričan, da ne sanjam. Kako se je moglo zgoditi, da so prišli ponoči mimo naših patrulj in našli prav Irenino kočjo in ravno mene pri njej? Izdaja! Toda kdo me je videl, kdo izdal? Prišli so na smučeh skozi gozd, tiho kot kača, obkolili hišo, morda posvetili skozi okno in opazili na tleh obleko, orožje. Kdo naj bi bil sredi gozdom ponoči sam pri ženski, če ne partizan? Toda kako so tiho prišli v hišo, našli mojo pištolo pod blazino?

Zdaj vedo, da je Irena spala s partizanom, orožniki bodo vedeli, da je imela zveze z nami in da nam je najbrž izdajala njihove skrivnosti. Mučili naju bodo in nazadnje ustrelili. Torej so bile

239

njene slutnje upravičene, a jaz jim nisem verjel... Črvi naju bodo glodali. Oster in pekoč strah se mi razlije po udih. Vso krivdo bom prevzel nase, sklenem, samo da jo rešim. Saj mene ni škoda...

Spet mi ukažejo, naj vstanem, tokrat že bolj surovo in podkrepjeno z grožnjami. Nemec mi milostno vrže moje hlače, potem ko je prebrskal žep. Tudi Irena vstaja, stopi k peči. Pogledam jo v obraz in zdi se mi, da še nikoli ni bila tako lepa. Tako bi se rad zapomnil za smrtno uro, saj naju najbrž ne bodo skupaj, morda pa jo bom rešil s svojo žrtvijo. Skušal bom bežati, pa naj me med begom ubijejo. Bolje tukaj na Pohorju kot pa za kakim umazaniam zidom, na sodniškem dvorišču ali celo sredi vasi, privezan h kolu. Za trdno sklenem, da bom bežal, medtem pa premišlujem, kaj sem doživel zadnja leta. Še enkrat se ozrem na Ireno...

Smeji se, brez skrbi je, kot da so prišli na obisk dragi gostje, ne pa morilci, ki jo bodo z ljubim odpeljali v smrt. Kaj naj to pomeni? Prav tak izraz je imela na obrazu, ko sem jo malo prej gledal v postelji. In tudi sram je ni, ko se oblači pred Nemci, jim kaže prsi in boke...

Stojim ob steni bos, brez perila, samo s hlačami na sebi. Štejem Nemce. Sirje so v sobi, drugi so najbrž zunaj, saj jih slišim, kako se smukajo okoli oken in potrkujejo s čevlji. Pa tudi smeji se nekdo.

Iz kamre me sunejo v hišo, Irena pa ostane kar tam. Eden izmed Nemcev ostane z njo. Poslil jo bo, se zgrozim, in jaz bom moral poslušati ali celo gledati. Ona pa se brezskrbno smeji! Kaj je to. V hišo stopita drug za drugim dva moža v belih svilenih pajacih, z brzostrelko na prsih. Eden mi brž natakne na zapetja bele, hladne, svetlikajoče se okove in jih zaklene, drugi pa s

240

kretnjo odslovi vojake iz sobe. Potem si odgrne z glave kapuco...

Zdrznem se, kot bi me ošinila strela. Še zdaj se čudim, da me ni zadela kap. Nekaj trenutkov se lovim, mislim, da mi bo počilo srce. Poznam ga, vem da sva bila skupaj, vem tudi, da me on pozna, pa se ne morem spomniti, tako sem zmeden. Potem se zberem in začnem misliti. To je tisti moj sošolec, ki sem ga bil nekoč kot otrok z ravnalom, gestapovec. Zdaj me je ujel... Kaj vse bo počel z menoj... Še zdaj se mu pozna brazgotina na čelu.

Toda gestapovec me ne udari, samo zaničljivo se smehlja s koticomk ustnic. Nato sede za mizo, odpre torbico, potegne ven nekakšne papirje, jih razgrne, uredi, pripravi beležnico in pripravi svinčnik. Potem pa mi lepo po slovensko reče:

»Sedi!«

Pokaže na stol sredi sobe, pred mizo. Zdaj sem pred sodiščem. Toda zakaj vse to ravno tukaj, na partizanskem ozemlju, kjer vsak trenutek lahko naši pridejo mimo, jih napadejo in pobijejo ali vsaj zapodijo v beg. Zakaj ne počno tega v vasi, na orožniški postaji? Da jih ni okoli vse živo, da niso ponoči nenadoma pripeljali več tisoč vojakov zaradi kakšne ofenzive?

Premišlujem o tem in ga ubogam kot omotičen, brez volje. Spustim se na stol in gledam svoje noge, ki drhte kot žabji kraki, če jih odrežeš, vse modrikaste od mraza. Roke mi še vedno kar plešejo in v grlu čutim sluzasto kepo, jezik me noče ubogati. Začne me tiščati na veliko potrebo in hudo se moram premagovati, da se ne ponečedim v hlače. To bi se mi smejali! Tedaj se spomnim, kako so se morali počutiti ljudje, obsojeni na smrt... Tisti, ki sem jih jaz poslal na morišče...

»Tovariš brigadni komisar,« reče gestapovec, »če hočemo, je ta hip konec tvoje politične kari-

241

ere. Menda vidiš, da si popolnoma v naših rokah. Samo eno te lahko reši: stopi v našo službo. Povedal nam boš, kar boš zvedel, in izvrševal ukaze. Drugače...«

Vsako besedo sem čutil, kot bi me udaril s kladivom po glavi. Iz mene skušajo narediti izdajalca, in to takoj, ne da bi me vsaj poskusili mučiti. Slišal sem že za druge, ki so klonili pod udarci, jih obsojal, mene pa hočejo kar tako, z eno samo grožnjo. Ali naj objubim, potem pa, ko me spustijo, vse povem našim? Najbrž me bodo poslali kam proč, toda kaj bo z Ireno? Posloviti se bom moral od nje, zadržali jo bodo ali pa bo morala za talko, morda bi jo vzel s seboj k partizanom. Toda ali me bodo Nemci izpustili kar tako, ne da bi jim kaj povedal?

Iz kamre sem spet zaslišal Irenin zvonki smeh. Tisti hip sem pomislil da sem se zapletel v večje nastavitvene mreže, ki jih je razpredla prav ona. Tudi tisti podatki z orožniške postaje, pa vse, kar me je spraševala in kar sem ji pripovedoval... Tedaj sem ob glavo. Marsikaj je bilo v brigadi narobe pred menoj in pod menoj in prav lahko bi me obdolžili, da sem že zdavnaj začel služiti Nemcem. Toda če bi tukaj pobegnil iz brigade in priznal svoj greh šele kje na Dolenjskem, kjer me ne poznajo in kjer se jim tako ne mudi pri sojenju, bi si morda le rešil glavo. Kaj pa Irena, če ni kriva ali če tudi je?

»Bom,« sem rekel proti svoji volji, ne da bi se pošteno zavedal svojih besed. Kar zaplesal sem po stolu...

Gestapovec se je spet zasmejal in dejal:

»Vedno sem te imel za tepca, zdaj pa vidim, da znaš biti tudi pameten, če je treba. Oprosti, ker sem se o tebi motil. Pričakoval sem, da te bom moral dolgo in precej na bolj krut način

242

prepričevati, da je to zate edina rešitev. Če pa nas misliš potegniti, ti ne bo uspelo. Nisem birokrat, toda preden te bom izpustil, boš podpisal tole izjavico. Za vsak primer, če bi si pozneje premislil in vse počel vašim. Tole je pogodba...«

Na mizo je položil dve ali tri polovičke lista z natisnjenim orlom in kljukastim križem ter besedilom.

»Najbrž se znaš toliko nemški, da boš razumel, kaj piše. Lahko ti pa tudi preberem...«

Ni čakal, če bom privolil, začel je brati. Ostre besede, polne groženj. Da se bom bojeval proti sovražnikom nacionalsocialne Nemčije, spročal pristojnim oblastem vse podatke o njih in zvesto izvrševal njihove ukaze. Drugače...

»Si razumel?« me je potem vprašal. Pritrdil sem.

»Podpiši!«

Stopil sem k mizi in podal mi je nalivno pero. Pisal sem z vklejenimi in drhtečimi rokami, komaj sem se zbral, da sem se lahko spomnil svojega imena in priimka. Rad bi zakričal: Ne, ne bom vaš hlapec, raje me kar tukaj ubijte. Tedaj pa sem se spomnil, da me bodo ubili ali še huje, pustili, da me ubijejo naši, v obeh primerih pa bom pogubil Ireno. Toda Irena je vendar izdajalca, sem pomislil. Izblebetal sem ji že nič koliko tajnosti.

»No, zdaj ko si naš človek, se lahko pomeniva še več,« je rekel gestapovec, ko sem podpisal. »Toda za vsak primer bomo datum podpisa predstavili za dva ali tri mesece naprej. Če bo kdaj kaj narobe in bodo tvoji prijatelji videli datum, ki se za dva ali tri mesece razlikuje od tistega, ko si jim priznal, da si postal naš človek, bodo začeli iskati, kaj si počel med tem časom...«

Bomba in tricikel

Pri zavodu Borec je pravkar izšla knjiga o Kitajski (naslov: Kitajska), delo francoskega publicista Guillaumea, ki je živel in deloval na Kitajskem pred vojno, med njo in tudi po njej. Avtor nam podaja podobo Kitajske, kakršna je dandanes, in jo primerja s staro Kitajsko, deželo skrajne zaostalosti in korupcije. Prepričani smo, da bo ta knjiga veliko pripomogla k spoznavanju kitajske stvarnosti, zato objavljamo iz nje zanimiv odlomek. — Op. ur.

Razkladišče na bregu reke Jan-ge v mestu Hankou. Zdi se mi, da imam pred sabo prizorišče pod sivim nebom, pripravljeno za kakšno melodramo. V ozadju se razprostira gladina reke, podobna beli kavi. Na desni je go-bava hiša, sama stoji na bregu, obdana z vodovjem, ki narašča: v njenih stenah zijajo okna brez šip, skoznje je videti mokro perilo, cunje in neke črne stvari, družine, ki so nagetene tam notri, okrog embalažnih zabojev, ki rabijo za pohištvo. Osrednje prizorišče so tri lepe rečne džunke z dolgimi, črno popleskanimi trupli. Ena izmed njih je razvila veliko sivo jadro, vse preluknjano in prosorno, podobno ogromnemu odmrlemu listu. Je lahka in vendar trdna, ker ima rebra iz bambusa. V težkem ozračju je videti negibna, zelo lepa — suši se po nalivu. Na levi pa je nekakšno skladišče, od koder prihajajo nosači na »oder«, na razsežen blaten prostor.

Gledam, kako prihajajo drugi za drugim iz skladišča, kako vlečejo, porivajo in nosijo razne vrste blago. Dva priletita, na pol naga moška, ki imata hlače privlane do kolen in kažeta krive noge, bosa stopala pa jima tiče v sandalah, ki se pogrezajo v gosto blato, mukoma vlečeta težak voz z dvema železnima sodoma. Za njima so štirje drugi, ki vzdigujejo zajeten hlood. Po dva in dva so bili vpreženi k močnim brunom z vrvmi, ki so bile pod deblom; toda ena vrv se je izmuznila, in zdaj se vsi štirje trudijo, da bi jo spravili nazaj, pa jim ne uspe. Nato prihajajo človeške vprege med lesenimi in železnimi ojniciami. Počasni se pomikajo, kot bi bili vlačilci prilepljeni k starosvetnim vozičkom in kočijam na kolesih od biciklov, ki so tukaj poslednji krik tehnike. Na prizorišču prihaja zakonski par, mož in žena, oblečena v grobo platno, obledelo in raztrgano; k vozičku sta vprežena z vrvmi, ki se zajedajo v ramena. Za njima gredo kuliji v slamnatih klobukih, ki jih je namočila ploha. Zagoreli životi se jim svetijo od potu, ko porivajo svoje tricikle z zaboji. Vrsta atletsko raščenih fantov z lahka nosi na plečih težke tovore. Neki starček s krmežljavimi očmi, s sandali iz avtomobilске gume, privezanimi na noge z vrvicami, se ves znojen krivi in sopiha med ojniciami, vlekoč celo piramido zabojev... Iz džunk in skladišč prihajajo včasih kaj čudni tovari — nerodni svežnji, pleterji, zaboji s sla-

mnatimi oblogami, stare, slabo popravljene skrinje — in vsoto robo odvažajo ljudje z vozički. Izenada zadoni pesem nosačev — pojejo štirje kuliji, ki nosijo neznansko težak sveženj krolejev. Pesem poznam. Zdi se mi, da prihaja od daleč. To je presunljiva pesem, prej jok kakor pesem, vzdih, ki mu je trpljenje dalo ritem. To je ječanje, ki odmeva iz daljne preteklosti Kitajske, iz globine »starega sveta«, sveta revščine, ki delno še živi v novem... In vendar je tudi tukaj sled »nove družbe«: pri izhodu razkladišča se je namestil možak, ki deli pitno vodo; poslal ga je sindikat. Voda je v nekakšnem lesenem čeburu, ki je privezan na star bicikel. Ljudje vlačilci, kuliji, porivalci in nosači se ustavljajo in segajo po bambusovi zajemalki, da se mimogrede osvežijo z nekaj požirki pitne vode. Morajo kaj plačati? Ne, voda je zastoj. In možak z vodo čepi v kotu in nadzoruje odjemalce s hladnimi očmi, kakor Cezar, z



Kitajčki s knjižico Mao Ce Tungovih misli

obrito glavo marmornate barve, podoben sfingi. Nosači, ki zavijajo na ulico, prelože del svojih tovorov na pravcato eskadro čakačih triciklov. In ko je blago naloženo, ko ga še privežejo, kar ne gre brez truda, triciklisti zahajajo sedla in pritisnejo na pedale, kriveč se nad balancami, podobni starim mongolskim konjenikom, ki jim po golem hrbtnu plahuta ponjava namesto plašča.

Kaj pa tako imenovani »rikšarji«, ki tečejo med ojniciami, medtem ko se njihovi klienti košatijo na blazinah? Ne, teh pa ne vidiš v komunistični Kitajski. Človek, ki je vprežen v voz in ki pelje

drugega človeka — to je preteklost. Nova oblast je dokončno odpravila ta ponižujoč poklic, ki je sicer skoraj povsem izginil tudi v drugih deželah Daljnega vzhoda. Toda tricikli, »hibridi« nekdanjih rikš in biciklov, so še zmeraj navzoči — medtem ko so jih v Bangkoku in Džakarti motorizirali, imajo na Kitajskem še vedno namesto motorja par nog, nog »triciklist« na sedlu. Vtem ko je število lastnikov triciklov, ki rabijo namesto taksijev, torej prevažajo človeški tovor, zelo majhno, jih nemara ni nikoli toliko prevažalo blaga. Še nikoli nisem videl toliko ljudi vpreženih v ojnice vozičkov s tovari raznega blaga. Ta poklic še zdaleč ni izumrl, temveč se je celo razširil. Očitno je, da je oblast sklenila — ker primanjkuje drugih prevoznih sredstev, ne samo kamionov, temveč tudi navadnih voz, pa tudi vprežnih živali — vpreči na milijone moških in žensk k milijonom cenenih vozičkov ter se sprijazni tudi z milijoni tovarnih triciklov. Vsi ti ljudje tvorijo veliko združenje. Njihovo delo je organizirano. Človeške vprege so razdeljene v skupine, le-te pa v ekipe, in se ravna po planu.

Treba je vedeti, da za revno in zaostalo Kitajsko tudi to pomeni

nih vozičkov in oslov, kjer namesto kamionov prevažajo blago tricikli, hotela imeti lastno bombo in da je res prišlo do nje. Tudi to dejstvo nam potrjuje misel, da v novi Kitajski obstaja »črna« in »sijajna«, njun seštevek pa je kitajska stvarnost. Res je tudi, da človek, ki potuje po Kitajski, tudi če dosti izve in dosti vidi, pa tudi če vidi vse, kar mu pride pred oči na deset tisoč kilometrov dolgi poti, vidi samo tisto, kar so mu dovolili videti. Pri tem se mora zavedati, da mu Kitajci tega in onega potovanja ali obiska niso zmeraj preprečili samo zato, da ne bi videl krajev, kjer bodejo človeka v oči težave in neuspehi, temveč tudi zato, da skrijejo pred njim elemente sile in uspehov, ki jih zavijajo v tajnost.

Zdaj vem, zakaj mi niso dovolili, na primer, da bi se vrnil v Lančou, ki leži v osrčju Centralne Azije: to očarljivo staro mesto, ki sem ga videl leta 1955 — takrat se je pod silovitimi vplivi industrijske in politične revolucije prebujalo iz srednjega veka — naj bi baje v desetih letih postalo eden izmed velikih atomskih centrov Kitajske. In nemara mi iz istih razlogov niso pustili, da bi obiskal Cunking, od koder sem se nameraval še enkrat peljati po fantastični soteski reke Jange. Če je kakšna stvar, o kateri mi med potovanjem niso nič povedali, je to prav gotovo atomska bomba. Nič takega mi niso omenili, kaj šele pokazali. Kolikor mi je znano, ni noben tujec na Kitajskem opazil niti najmanjše naprave, ki bi utegnili biti v zvezi z jedrsko energijo, pa tudi zvedel ni ničesar, po čemer bi lahko sodil, do kod je v tem oziru prišla Kitajska. Ta reč je obdana s skrivnostjo in molkom.

Na svetu nemara ni bolj zakotnega in odročnega kraja kot tisti, ki so si ga Kitajci izbrali, da prižgo v njem svojo ognjeno kroglo, bolj zarečo od krogle, ki jo pozna Hirošima, kroglo, iz katere zraste strašna goba. Daleč v Sinkjangu, kitajskem Turkestanu, najbolj odročni provinci Kitajske, najbolj oddaljeni na svetu od vseh morskih obal, je območje jedrskih poskusov. V Sinkjangu so stepe, ki jih spomladi pokriva cvetje, tam so prijazne oaze, koder je nekoč držala Svilena cesta — tam pa je tudi konec sveta, s puščavami, kot je na primer Taklamakan, južno od depresije reke Tarim, ki se izgublja v jezero Lob Nor. Tristo tisoč kvadratnih kilometrov golega peska, kamenja in glin, ki jih na severu in na jugu zapirajo gore brez gozdov, visoke do 6000 metrov — to je pokrajina, ki sodi med najbolj nedostopne na svetu, še bolj pusta od puščave Gobi. In prav tu je eksplodirala prva kitajska atomska bomba, 16. oktobra 1964 (naključno prvi dan po padcu Nikite Hruščova).

In vendar je bila skrivnost ki-



Mao Ce Tung

tajskih jedrskih priprav prej odkrita. Precej časa pred eksplozijo so vojuni nanjo opozorili svet, in sicer prav ameriški vojuni... toda vojuni moderne sorte: letala U2, ki so prihajala s Formoze, morda pa tudi sateliti. Američani so bili torej obveščeni. Tudi Japoncem zadeva ni bila neznana. Dean Rusk, tedanji državni sekretar, je napovedal eksplozijo nekaj dni prej, preden je prišlo do nje. Medtem ko datum eksplozije ni sprožil velikega presenečenja, ne moremo tega reči glede njenega značaja. Na Zahodu so pričakovali, da bo eksplodirala dokaj primitivna bomba, bolj »škatala« kot bomba — tako so govorili v Washingtonu. Podobna naj bi bila tisti prvi bombi, ki se je razpočila v Novi Mehiki leta 1945, kvečjemu taka kot tista, ki je padla na Hirošimo. Bila naj bi »umazana škatala«, kar pomeni, da bi pustila za sabo obliko radioaktivnih odpadkov, in naj bi bila nepopolno izdelana. Razen tega so govorili, naj bi bila po vsej verjetnosti plutonijska, ki je ni tako težko izdelati kot uransko in ni tako draga.

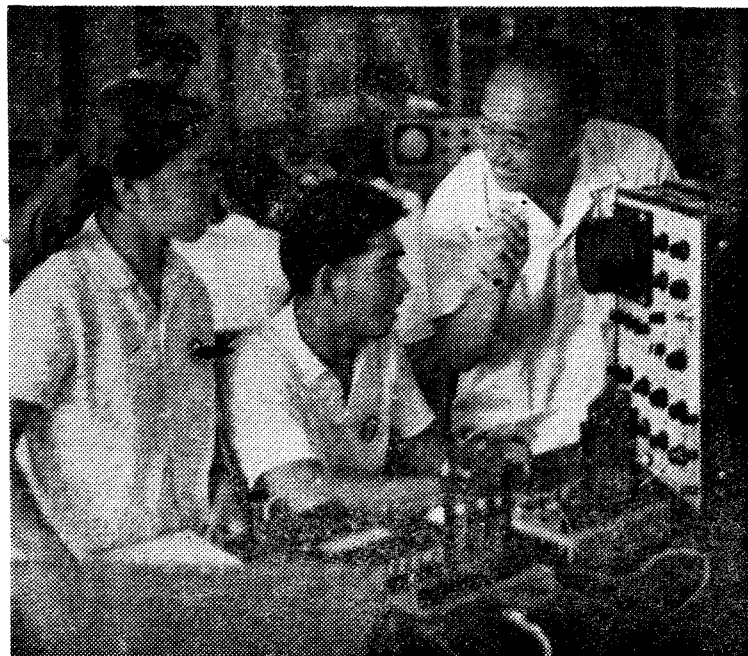
Toda glej: teden dni po eksploziji, to je po 16. oktobru, je komisija za atomsko energijo v Washingtonu izjavila — po analizi radioaktivnih odpadkov v atmosferi — da »škatala« kitajskih komunistov ni bila plutonijska bomba, kot je mislil ves svet, temveč bomba z obogatenim uranom. Za znanstvene kroge na Zahodu je bila to senzacija: stvar je torej drugačna. Kitajska je nemara na atomskem področju veliko bolj napredovala, kot so mislili...

PREVOD:

FRANCE SUSTERSIC



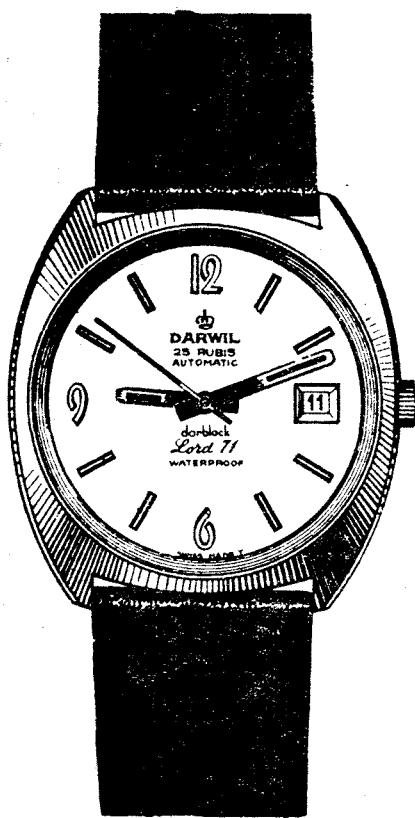
Še ena zanimivost iz Kitajske: zadnji kitajski cesar Pu Ji na »prevozičju«. Leta 1959 so ga spustili, potem je začel pisati spomine, predlanskim pa je umrl.



Profesor Čong Če Mo razlaga dvema mladima strokovnjakoma, kako funkcionira elektronska naprava

**Biseri
proizvodnje**

DARWIL



Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejše pri urah DARWIL – vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancie in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL – TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNJENIH
ŽELJA



party bar stereo

SAP

Oddelek za turizem
LJUBLJANA
Titova c. 38

Priporočamo vam:

15. avgusta – dvodnevni izlet
KOROŠKA JEZERA – GROSS-
GLOCKNER – TRBIZ

15. avgusta – dvodnevni izlet na
velike mednarodne motodirke v
ZELTWEG-u pri Knittelfeldu na
Avstrijskem Štajerskem. Za ome-
njene dirke prodajamo tudi vstop-
nice za glavno dirko 16. 8.

30. avgusta – enodnevni izlet
GRÜND – KATSCHBERG – do-
lina MURE – BREŽE – CE-
LOVEC

10. septembra – devetdnevni iz-
let združen z ogledom kulturnih
zanimivosti SRBIJE in MAKEDO-
NIJE

12. septembra – šestdnevni izlet
na svetovno prvenstvo frizerjev v
STUTTGARTU z ogledom renskih
slapov in dela Švice

12. septembra – dvodnevni izlet
na KOROŠKA JEZERA – GROSS-
GLOCKNER

27. septembra – enodnevni izlet
po zapadnem obrobju POHORJA

Se je čas, da si rezervirate pri-
jetne počitnice v Sapovi organiza-
ciji KASTEL STARI pri SPLITU
– CRIKVENICA – VOLPARIJA
pri Savudriji – FIESA pri Piranu
– KRANJSKA GORA

Prijave sprejemajo vse posloval-
nice SAP Ljubljana.

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI -

LJUBLJANA
MARIBOR
ZAGREB

VELENJSKI LIGNIT

OZIMNICO
SI PRIPRAVIMO JESENI,
KURJAVO PA ŽE ZDAJ,
DA SE DO ZIME OSUŠI
IN PRIDOBI NA KVALITETI

VELENJSKI LIGNIT
BO NAPOLNIL VAŠ DOM
S PRIJETNO IN ZDRAVO TOPLOTO
NE POZABITE:

ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE -
VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

*Če gradite
pozrite na stroške!*

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« Ljubljana, Kurilniška 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Čeprav je brez noge, dela na kmetiji

Na severnem delu Mrzlega vrha nad Ledinami, stoji večja kmetija. Mrzli vrh nima tega imena brez vzroka. Tu ob normalni zimi leži sneg do konca aprila. Kdaj obdelajo in kaj pridelajo na taki kmetiji, si lahko mislimo. Na omenjeni kmetiji — »Pri Likarju« — gospodarji Ciril Likar, invalid brez desne noge. Takole mi je pripovedoval:

Kot vsi drugi primorski fantje in moške je moral tudi on v italijansko vojsko; služil je pri topničarjih.

Ko so se zavezniki izkrcali na Siciliji, je bil v Palermu, njegovo



vo enoto pa so še utegnili premestiti v Taranto. Od tod je odšel v Brindisi, potem pa v Bari, kjer mu je neki Italijan povedal, da so v mestu jugoslovanski partizani.

Prvi stik je navezal s slovenskimi partizani v neki gostilni. Takrat, dne 17. avgusta, 1944, je po dveh letih zopet govoril slovensko. Takoj drugi dan je odšel v zbirni center, potem pa v Gravino, kjer so ga dodelili k minometalcem. Bil je kakor preroben, ko je tu našel domačine.

V oktobru je bil s svojo enoto premeščen na Vis. Čez pet dni pa so se že izkrcali na dalmatinski obali. Kje je to bilo, še danes ne ve. Odšel je v Bosno, kjer so ga ključili v 3. dalmatinsko brigado. Sodeloval je v številnih bojih, med drugim tudi v boju za Knin. Prvič je bil laže ranjen neke v Hercegovini. Drugič pa je bil hudo ranjen v nogo ob izkrcanju na otok Rab, dne 12. aprila 1945. Rana se mu je zastrupila in osem dni kasneje so mu morali odrezati nogo.

Zdravil se je v raznih bolnišnicah in v invalidskem domu v Ljubljani. Domov se je vrnil februarja 1946.

Na domu sta bila le ostarela oče in mati. Iz ljubezni do staršev in z željo za obstoj kmetije je ostal na domu. Prevzel je kmetijo ter se leta 1947 poročil. Dobil je dobro in pridno ženo, ki mu je pomagala obdržati dom. Sam pravi, da so bila najtežja tista leta po vojni. Polja in njiv ni mogel v redu obdelovati, zato je bil pridelek majhen. Obvezna odadaja pa tudi njemu ni prizanesla.

Zdaj ima invalidnino, s katero je zadovoljen. Od petih otrok hodi še eden v osnovno šolo.

Ko se bo vrnil starejši sin od vojakov, bo njemu izročil posestvo. Sam upa, da bo sin živel bolje kot on.

JANEZ JERMAN

Alojz Mokole — 80-letnik

Težko je v teh nekaj vrsticah strniti osem desetletij dolgo življenjsko pot kraškega rojaka Alojza Mokoleta. Njegovo življenje in delo se tako tesno prepletata s polpreteklo zgodovino primorskega delavskega gibanja, da ni moč prezreti njegove pomembne vloge v njem zlasti takrat, ko je v najhujših časih fašističnega nasilja bil glavni urednik v letih 1924—1926 glasila komunistične stranke Italije v Julijski krajini in Istri »Delo«.

Naš jubilar je tedaj v polnem razmahu svojih telesnih in duševnih moči tako rekoč dan in noč v skromni sobici v Trstu zbiral, urejal in pisal novice ter revolucionarne članke za delavski list. Bil je tarča policijskih šikan, saj ni izšla skoraj nobena številka tega glasila, da ne bi režimska cenzura iz njega črtala vse tisto, kar je ogrožalo buržoazne razredne interese in njeno kapitalistično vladavino.

Rodil se je 19. julija 1890 v Slivnem pri Nabrežini v proletarski družini, kjer je bilo petero otrok, od katerih so se štirje zaposlili v nabrežinskem kamnolomu. Tiste čase je bila v marsikateri slovenski družini navada, da so s skupnimi močmi pomagali svojemu najbolj nadarjenemu članu ali v uk ali pa na šolanje v mestu. Takšen nadarjen otrok je bil Lojzek, zato se je šel v Trst učiti za trgovskega pomočnika. Pri italijanskih gospodarjih je zdržal samo dve leti. Nato je obiskoval dvoletno kmetijsko šolo v Gorici. Po končani šoli se je zaposlil v Sesljanu na posestvu princa Turn Taksisa.

Odslužil je triletni vojaški rok. Bil je mobiliziran ob prvi svetovni vojni. Po koncu vojne je v svojih zrelih mladeniških letih začel z veliko vnemo sodelovati v delavskem gibanju, najprej v socialistični stranki, potem pa od leta 1921 dalje v vrstah italijanske komunistične stranke. Sodeloval je z Ivanom Regentom in drugimi borci za pravico delavskega razreda ter jim postal dober tovariš in prijatelj, cenjen zavoljo poštenosti in prirojene skromnosti ter drugih vrlin. Obiskoval je sestanke, delavske shode v Trstu in na podeželju. Kmalu je postal znan na Primorskem. Glasilo »Delo« je ob ustanovitvi in nekaj časa potem urejal Ivan Regent, za njim pa je prevzel tako odgovorno nalogo Pertot iz Kontovela, ki pa je zaradi jetike mlad umrl, nato Rovani in napo-

sled leta 1924 A. Mokole. Tiste čase je bilo potrebno za takšno opravilo v revolucionarnem tisku, ne samo veliko požrtvovalnosti



in sposobnosti, ampak predvsem mnogo poguma in trdne zavesti.

Sledila so leta grenkih izkušenj. Po ukinitvi nefašističnega tiska, nobembra 1926 so ga aretirali in vlačili iz ječe v ječo, iz konfinacije na konfinacijo (otoki Tavignana Ustica, Ponza). Prebil je dolgih šest let in pol na kalvariji, ki so

jo okusili številni protifašistični borci.

Leta 1933 je po prihodu iz politične internacije samo pozdravil svoj rojstni kraj, ko je emigriral v Jugoslavijo, v upanju, da bo tam našel nekaj zavetja. Razočarala ga je tedanja stvarnost. Preživljal se je z velikimi težavami, bolj s pomočjo emigrantskih društev kakor pa z delom, ker je bil politično nezaupljiv za režim.

Ob izbruhu druge svetovne vojne so ga po okupaciji Ljubljane odvedle italijanske oblasti vnoč v internacijo, tokrat v provinco Avellino. Tam je dočkal leta 1944 prihod zavezniških čet. Javil se je partizanskim oblastem v Bariju, toda zaradi izčrpanosti in slabega zdravstvenega stanja so ga poslali v posebno zbirališče v El Skat pri Sueškem prekopu v Egiptu.

Po osvoboditvi je bil zaposlen do leta 1948 pri okrajnem NOOV v Nabrežini kot referent za agitprop, nato je prišel v Koper, kjer je delal do upokojitve, leta 1962 pri podjetju »Fructus«. Sedaj živi v Kopru.

Kličemo ti, dragi Mokole, še na mnoga leta zadovoljivega življenja!

VREMEC VID

Sodni dan na vasi

Sedmi avgust 1942. Ustje pri Ajdovščini.

Zvečer okoli 10. ure so italijanski vojaki, ki so prišli na oddih z ruske fronte, ubili karabinjerskega maresala, ker jim ni pustil uganjati orgij, krasti in ropati po vaseh svojega območja. Ubili so ga v dolnjem delu vasi, nato pa so ga prenesli v gornji del ter ga naslonili na vrata Malnarčnih, danes številka 64. Takoj nato so začeli razbijati po oknih in vratih ter klicati Malnarčne, naj vstanejo. Ko je gospodinja Marija odprla vrata, se ji pod noge zavalili mrtvi maresal. Odgnali so dva mlajša moža in ju postavili pod stražo pod vasio. Nato so se začele preiskave tudi pri sosedih. Pri Pangercovih dobe neko staro municijo še iz prve svetovne vojne, zato tudi tu vzamejo dva moža, ki ju pridružijo Malnarčnim. Nato poberejo še ne-

kega tretjega vaščana in nato vseh pet čaka na smrt pod vasio. V ajdovske zapore gredo še po tri talce in vseh osem pobijejo s puškinimi koptiti...

Zjutraj ob 6.30 je prva zagonela Malnarčeva hiša, nato pa zaporedoma še 79 hiš. Od 83 je bilo požganih 80 hiš. Ostale so le tri, in sicer Kobalova, ker je bil gospodar v službi italijanskih orožnikov, farovž in Pipanova hiša. Na Uhanjah so prizanesli le Podlasovi hiši, ker je prav tedaj umirala mati. Umrla je brez prisotnosti svojcev, saj so bili le-te odgnali z drugimi vaščani vred v ajdovske zapore, nato pa v internacijo. Podnevi, 8. avgusta, so vojaki kradli vse, kar jim je prišlo pod roko. Odgnali so nekaj sto goved, okoli 100 prašičev, nekaj ovc, pobrali ves živež ter večino obleke in perila. Brzojavno so poklicali svojce iz Italije, da so odpeljali na svoje domove vse, kar so pokradli Ušanom. Glavni vodja zločinstva nad Ušani je bil karabinjerski poročnik iz Ajdovščine, vojake pa je vodil poročnik Facchi. Zločin je največji madež v italijanskem sodstvu, saj so sami povzročili uboj sorojaka, nato pa vedoma obsodili in kaznovali druge.

V tem sestavku je le na kratko povedana zgodba o požigu vasi Ustje in uboju domačinov. Kdor bi želel vedeti o tem več, naj prebere knjigo, ki jo je spisal ajdovski pisatelj dr. Danilo Lokar in ima naslov »SODNI DAN NA VASI«.

FRANC DERGANČ

FELIKS HLADNIK

Žandar je prišel prepozno

Leta 1940 sem se iz Semiča vsak dan z vlakom vozil v novomeško gimnazijo skupaj z Milanom Miheličem iz Vapče vasi ter Janikom Stariho iz Črnomlja. Oba sta padla kot partizana, Stariha je bil odlikovan z redom narodnega heroja.

Posebno dobro sva se razumela z Milanom. Skupaj sva imela naročeno »Slovensko mladino«, ki pa so jo oblastniki kaj kmalu prepovedali. Milan je dobival tudi druge napredne liste in brošure, ki so bili skoraj vsi prepovedani. Zato sva jih brala skrivaj.

Nekega jutra me je Milan prosil, naj se po šoli oglasim pri trgovcu Murnu pri kandjiškem mostu in naj pri njem vzamem paket, v katerem so sicer dovoljeni, toda oblastem neljubi časopisi. Kot se spominjam, je bil to kmečko-delavski list, imen se več ne spomnim, izhajal pa je v Zagrebu v slovenščini. Prijatelju sem obljubil, da bom šel in opoldne sem bil že v Murnovi trgovini.

To je bil prijazen mož, ki je škilil na eno oko. Povedal sem mu, kdo me pošilja in po kaj in že sem imel paket v rokah. Poslovil sem se in stopil k vratom. Tedaj so se vrata odprla, v trgovino je stopil žandar in vprašal Murna, kje ima časopis, ki ga je dobil iz Zagreba. Obenem je povedal, da ima ukaz vse izvo-de zapleniti.

Murnu mu je prijazno in mirno odgovoril, da nima nobenih časopisov iz Zagreba in naj preišče vse prostore, če ne verjame.

Meni je postalo vroče in brž sem jo popihal. Čez dobri dve uri je bil paket s časopisi že v Semiču, nakar smo vse izvo-de razpečali. Povedal sem Milanu, kako sem prehitel žandarja za nekaj sekund. Kdo bi tudi sumil takega fantiča, kot sem bil jaz, ko sem odraslemu komaj segel do pasu!

HIGIENSKA PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska

SLADKI VRH

Dobro je če veste...

Danes je na svetu v uporabi približno 250.000.000 telefonov. V poslednjih 14 letih je znašala stopnja večanja števila telefonov 6 odstotkov. Samo v 1968. l. je bilo napeljanih 16.000.000 novih telefonov, tako da je znaslo konec omenjenega leta število na vsem svetu napeljanih telefonov 237.900.000. Največ telefonov na svetu imajo v ZDA — 109.256.000, na drugem mestu je Japonska z 20.525.000 telefoni, tretja je Velika Britanija z 12.904.000 telefonskimi aparati. Polovica vseh telefonskih aparatov na svetu je instalirana v Severni Ameriki. ZDA so na prvem mestu tudi po številu telefonov na 100 prebivalcev, na drugem mestu je Švedska, na tretjem Švica itd. Nekatere zelo razvite dežele imajo v tem pogledu neprimerno manj ugodno razmerje. New York je mesto, ki ima največ telefonov na svetu — 5.723.353. Na drugem mestu je Tokio (3.641.000 telefonov), na tretjem London (3.199.600), na četrtem Pariz (2.253.414) itd. Komur žre telefonsko zvonjenje živce, naj se preseli v južnoazijsko državo Butan; v tej deželi nimajo, vsaj zdaj še ne, nobenega telefona.

Morski ožini Bospor in Dardanele povezujejo Črno in Sredozemsko morje. Razumljivo zato, da sta ti ožini nenavadno pomembni za Turčijo, Sovjetsko zvezo, Bolgarijo in Romunijo. Črno morje je prav posebno pomembno za ZSSR. Morje ob obali Črne morja — razen v Azovskem morju — nikdar ne zmrzne. Črnomorska pristanišča sprejmejo več ko polovico celotnega sovjetskega čezmorskega tovara, kar pomeni, da je v ekonomskem pogledu Črno morje za ZSSR na prvem mestu. Pomen tega morja za ZSSR je še povečalo povezovalne sovjetskih rek na evropskem področju dežele s prekopi. Tako povezujejo zdaj plovnice poti Črno morje s Kaspijskim jezerom, Volgo, Moskvo in z baltičskimi pristanišči. Vse ladje, ki prihajajo v Črno morje, morajo pluti po morskih ožinah skozi Dardanele in Bospor. Bosporska ožina povezuje Črno in Marmorno morje. Ta ožina je dolga približno 30 km, široka največ 3.700, najmanj pa 750 m. Ob Bosporu se je razvilo mesto Carigrad na evropski in Skutari (Uskidar) na azijski celini. Po sporazumu v Montreauxu Turčija lahko morski ožini udrži ter ju potemtakem popolnoma nadzoruje.

Največje toplotne razlike med najtoplejšim in najhladnejšim mesecem so ugotovili v sibirskem kraju Ojmjkonu, v Jakutski sovjetski republiki. Tod pade v najhladnejšem mesecu živo srebro do 71 stopinj C pod ničlo, poleti pa se dvigne tudi do 31 stop. C nad ničlo. Najmanjšo letno toplotno razliko pa so ugotovili v ekvadorskem mestu Kito in sicer v naseljih na tihomorskih Maršalskih otokih. V teh krajih so letne toplotne razlike skoraj nepomembne, saj ne presežejo niti 0,4 stop. C.

Obseg svetovne trgovine v 1968. letu je, po cenitvi Organizacije združenih narodov, dosegel vrednost 238 milijard dolarjev. Delež razvitih kapitalističnih držav se je povečal v času od 1960 do 1967 leta za 67 odstotkov, v 1968. letu je to povečanje doseglo 70 odstotkov, delež dežel v razvoju pa se je v svetovni trgovini v istem razdobju zmanjšal z 21 na 18 odstotkov. Delež socialističnih dežel v svetovni trgovini je v navedenem razdobju znašal 12 odstotkov.

V Salisburyju, v južni Angliji, preizkušajo novo zelo močno cepivo proti gripi, o katerem trdijo, da popolnoma zanesljivo obvaruje človeka pred virusom gripe. Znanstveniki, ki delajo v zavodu za proučevanje nade, so pridobili to cepivo iz oslabljenega sloja živega cepiva proti hongkonški gripi. Cepivo se vbrizga v nos. Upajo, da bo cepivo zanesljivo varovalo človeka pred okužitvijo vsaj leto dni.

Novi podmorski kabel v Atlantskem oceanu so že jeli uporabljati za čezoceanski telefonski promet med Italijo, Portugalsko in ZDA. Polaganje kabla, dolgega 5.600 km, je stalo 100.000.000 dolarjev. Pričakujejo, da bodo to telefonsko zvezo lahko uporabljali približno 25 let.

Neka Rembrandtova risba je bila na dražbi umetnin v neki londonski galeriji prodana za 22.050 funtov sterlingov (66.000.000 starih din). Risba je izdelana s svinčnikom in tušem, upodablja pa like štirih bradatih mož. Razsežnosti slike: 10 krat 12 cm.

Imeli smo ljudi

Ivanka Medvešček

Ivanko Medvešček rojeno Ebrlinc smo pokopali na pokopališču v Dolu pri Hrastniku.

Komaj 43 let ji je bilo, ko ji je zahrtna bolezen pretrgala nit življenja. V času NOB od junija 1943 do osvoboditve je bila partizanka. Po vojni se je poročila in postala mati treh otrok. Zdaj je ostala družina sama in se z bridko bolečino v srcu spominja svoje matere, ki jo je prerana smrt iztrgala iz njihove srede.

Vsem, ki smo jo poznali, bo ostala naša Ivanka še dolgo v spominu.

Karel Zidanšek



Karla Zidanška iz Šklednja ob Žičnici za Konjiško goro ni več. V juniju je iznenada ugasnilo življenje tega plemenitega človeka. Njegova življenjska pot ni bila lahka. Med prvo svetovno vojno so ga poslali na vzhodno bojišče, kjer je prišel v rusko ujetništvo.

Ob okupaciji 1941. leta je kmalu našel stik z organizatorji vstaje. Zvesto se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju in bil vseskozi predan aktivist in organizator na terenu.

Kakšno prijetno presenečenje je pripravil štabu in borcev Serčerjeve brigade poleti 1944, ko so prvič prišli na Kraperk nad Šklednjem. Ponudil jim je pomoč v preskrbovanju in zbiranju podatkov o sovražniku. Le-te, pa je uspešno zbiral, ker je bil povezan z odborom OF v Konjicah.

Tako Serčerjevi brigadi, kakor tudi drugim enotam XIV. divizije je v drugi polovici 1944. leta in tja do konca vojne pomagal urejati probleme preskrbe s hrano, jih obveščal o sovražnih posadkah in njihovih namenih ter organiziral oskrbovanje ranjenecov.

Pokojnik Karel je bil za svoje požrtvovalno delo med NOB odlikovan z Redom zaslug za narodo. Velika udeležba ljudi na njegovi zadnji poti, s prapori združenih borcev NOV na čelu, je pokazala, kako je bil priljubljen. Pospremljeni smo ga k zadnjemu počitku na domačem pokopališču v Špitaliču. Naj mu bo lahka slovenska zemlja, ki jo je tako ljubil.

Leopold Skrt



Leopold Skrt je 13. julija nenadoma umrl star 68 let.

Rojen je bil v zasebku Robi pri Kalu nad Kanalom. Oženil se je leta 1928 in je imel 8 otrok, od katerih je tudi najstarejši komaj 15-letni sin Cvetko sodeloval v NOB.

V začetku leta 1942, ko se je v tem kraju začela organizirati OF se je med prvimi vključil v to organizacijo in prisostvoval že prvemu sestanku, ki ga je sklical takratni aktivist prvoborec Franc Jakopič-Bradač.

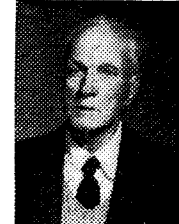
Leta 1943, kmalu zatem, ko se mu je rodil zadnji otrok, so ga Italijani odvedli v srednjo Italijo, kjer je bil v formaciji »bataglione speciale« do kapitulacije Italije.

Takoj po tem dogodku je stopil v partizanske vrste in se boril na goriški fronti, nato je bil bорец v Idrijsko-Tolminskem odredu in nazadnje do osvoboditve pri zaščitni četi bolnišnice »PAVLA« v Mrzli rupi.

Po končani vojni je delo nadaljeval in bil izvoljen v prvi KLO, nato pa je sodeloval v raznih družbeno političnih organizacijah.

Ohranili ga bomo v spominu kot dobrega tovariša!

Ivan Vilhar



Po dolgotrajni in mučni bolezni je v starosti 72 let za vedno zatisnil svoje trudne oči Ivan Vilhar. Bil je otrok številne družine in je že v otroških letih občutil vse bridkosti življenja.

V I. svetovni vojni, ko je komaj odrasel otroškim letom, je moral v vojsko. Kot vojni ujetnik je bil v raznih krajih Rusije, a najdlje v Odesi. Ko se je od tam vrnil, se je boril tudi za našo severno mejo.

Leta 1919 se je vrnil v svojo rojstno vas Studeno pri Postojni, ki je že bila okupirana, a miroval ni. Bil je vnet kulturni delavec in pevec, igral je tudi violino pri domačem orkestru. Toda pod kruto fašistično sekro je bilo kaj kmalu vse slovensko kulturno življenje in prosvetno delo posekano. A v pokojniku je še nadalje žela iskra pod pepelom.

V času NOB je že v začetku pomagal zbirati hrano in orožje. Ves čas pa je bil vodil borem partizanov in to vse do konca vojne.

Po osvoboditvi je bil izvoljen za prvega tajnika KLO. Nato je aktivno delal pri društvu »Lipa«, dalje pri pevskem zboru in pri dramski skupini. Nadvse pa je bil prijatelj knjige, ki so mu v težkih zadnjih časih življenja bile edine prijateljice.

V velikem številu smo ga na domačem pokopališču spremljali vaščani in prebivalci okoliških vasi, kar je bil dokaz njegove priljubljenosti.

Naj mu bo lahka zemlja domača!

Antonija Tušar



Izmučena od dolgotrajne bolezni, ki se ji je upirala več kot dvajset let, je v Idriji umrla Antonija Tušar, roz. Carl.

Kot hči zavedne slovenske družine se je vključila v NOB, kjer je sodelovala cela družina.

Tončka je bila rojena leta 1921 v Spodnji Kanomlji. Že leta 1942 jo je v delo OF vpeljal prvi organizator vseljudskega odpora v teh krajih tov. Jakob Platiša — Franc. Opravljala je kurirsko in obveščevalno službo. Bila je član odbora OF za Spodnjo Kanomljo.

Januarja 1943 so jo Italijani aretirali in odgnali v tržaške zapore, kjer so jo zverinsko mučili, nato so jo poslali v internacijo v Frosinone, kjer je bila do razpada Italije.

Po vrnitvi se je zopet aktivno vključila v delo OF. Bila je sekretarka aktivna SKOJ, rajonska sekretarka KP in pozneje članica komiteja KP za Vojško in Črni vrh. Njeno delo je bilo za zgled drugim aktivistom. Po vojni se je poročila. Toda mož ji je kmalu umrl. Posledica mučenja v zaporu je bila neozdravljiva bolezen, ki ji je podlegla v 49. letu starosti.

Naj ji bo lahka slovenska zemlja!

Lazar Križmančič



V Izoli smo dne 19. julija 1970 pokopali nenadoma preminulega Križmančiča Lazara. Doma je bil s Črnege kapa, kjer je leta 1920 zagledal luč sveta v številni družini. Že s trinajstimi leti je odšel iz svojega siromašnega gnezda s trebuhom za kruhom v svet. Leta 1940 je bil vpoklican na odsluženje vojaškega roka v italijansko vojsko in poslan v Sardinijo, kjer ga je zajela druga svetovna vojna. Po kapitulaciji fašističnega italijanskega režima leta 1943 se je kot zaveden Slovenec vključil v NOV in bil dodeljen v tankovsko enoto, s katero se je udeležil borbe za Knin; tu je bil ranjen, nato je odšel na zdravljenje v Italijo. Po delnem okrevanju je v Italiji opravljal razne funkcije pri mobilizaciji naših rojakov v taboriščih. Uspešno je sodeloval tudi pri onesposabljanju domačih izdajalcev, ki so na osvoboditvi italijanskem ozemlju organizirali svoje centre. Ob povratku v domovino je služil do leta 1947. v prvi in drugi diviziji KNOJ. Za svojo aktivno in vztrajno dejavnost je bil odlikovan z medaljo za hrabrost in z ordenom zaslug za narodo.

Nekdanji soborci Prekomorci, pa tudi vsi znanci in prijatelji, katere je s svojo plemenitostjo pridobil, ga bomo še dolgo ohranili v lepem spominu.

Franc Zabrezovnik

Od njega smo se poslovili dne 26. julija 1970 na pokopališču v Nevijah pri Kamniku.

Bil je med ustanovitelji Delavskega prosvetnega društva »Solidarnost«, leta 1919. V tem društvu je sodeloval aktivno preko 35 let. Ko se je leta 1935 v Ljubljani organiziral sindikat gradbenih delavcev (stavbincev), ga je organizator sindikata pokojni Tomo Brejc takoj povezal in Zabrezovnik Franc je prenesel mnogo zapune pošte na relaciji Ljubljana-Kamnik. Že v stari Jugoslaviji je skrival na svojem domu ilegalce.

Med vojno je pomagal po svojih močeh politično in materialno. Gestapo ga je zasledoval in tudi zaprl. Po osvoboditvi se je kmalu upokojil. Veselil se je napredka nove Jugoslavije in si želel miru. Ta želja mu je bila le delno izpolnjena. Zahrtna bolezen ga je priklenila na posteljo za dolge mesece in ga končno pobrala.

Ob odprtem grobu so se od njega poslovili predstavniki političnih organizacij, oktet »Solidarnost« pa mu je zapeel žalostinko v zadnje slovo.

Jože Kušar



V Dravljah so pokopali zaslužnega borca Jožeta Kušarja, ki je večji del svojega polnojnega življenja posvetil razvoju in napredku domačega kraja. Star je bil komaj 68 let, ko ga je strla prerana smrt.

Pokojnik je bil nad 10 let predsednik SZDL v Dravljah, zato se je od njega v imenu SZDL poslovil tovariš Kos. Ob grobu pa mu je spregovoril v imenu združenja borcev tovariš Trlič, ki je orisal življenjsko pot pokojnika od borca za delavske pravice, interniranca v taborišču Renicci in Gonars do neumornega delavca pri gradnji doma prosvete v Dravljah. Za svoje delo je bil pokojnik Jože večkrat odlikovan.

Godba, petje žalostinke pred hišo in na grobu, blizu 1000 ljudi in štirje prapori pri pogrebu, vse to je dokaz, kako zelo je bil pokojnik priljubljen in spoštovan med vojnimi sovaščani.

Naj mu bo lahka zemlja, za katero se je boril, njegovim svojem pa iskreno sožalje.

Milan Malešič



Dne 24. julija so pokopali v Gradcu v Beli krajini Milana Malešiča, znanega družbeno-političnega delavca, ki je pred nekaj dnevi dopolnil komaj 45 let. Izhajal je iz znane partizanske družine. Ko je bil star 17 let, je šel v partizane ter dober tovariš. Bil je hraber bорец ter dober tovariš. V NOV je bil dvakrat ranjen. Je nosilec več odlikovanj, bil je rezervni kapetan.

Po vojni je služboval pri okrajni zvezi v Črnomlju, vrsto let pa je delal pri UJV Novo mesto. Pred sedmimi leti mu je bila poverjena dolžnost sekretarja občinskega komiteja ZKS Črnomelj, katero je uspešno opravljal pet let. Poleg navedene funkcije je bil dve leti predsednik občinskega odbora ZZZ NOV Črnomelj.

Posledice iz NOV pa so ga še mladega prisilile na invalidsko upokojevit. Z delom v družbeno-političnih organizacijah ni prenehal vse do svoje prerane smrti. Bil je aktiven član predsedstva občinskega odbora ZZZ NOV Črnomelj ter opravljal vrsto drugih funkcij.

Pokojnik Milan je zapustil ženo in dva neposkrbljena otroka.

Množica ljudi iz vse Bele krajine, njegovih nekdanjih soborcev, sodelavcev in prijateljev ga je spremlja na poslednji poti iz rojstne hiše v Gradcu na pokopališču v Klošter. Milan Malešič je eden tistih, ki ga Bela krajina ne bo pozabila.

Viktor Pirnovar

Člani združenja borcev NOV v Slovenskih Konjicah so se pred kratkim poslovili od svojega umrlega in priljubljenega tovariša Viktorja Pirnovarja.

Rojen je bil 12. aprila leta 1897 v Čatežu pod Zaplazom v revni in številni kmečki družini. Bil je še zelo mlad, ko je moral v boj na Soško fronto. Po I. svetovni vojni pa je bil dolgo let zaposlen v Slovenskih Konjicah. Po prihodku okupatorja v naše kraje so ga med prvimi aretirali in z vso družino izselili v Bosno.

Leta 1942 je njegov prvi sin odšel v partizane, a je že isto leto padel na Dolenskem. Tudi pokojnik sam je istega leta stopil v NOV. Za delo v NOV je bil odlikovan z redom zaslug in za narod III. stopnje.

Po končani vojni je opravljal mnoge odgovorne službe, a nazadnje je bil zaposlen v tovarni Konus v Slovenskih Konjicah. Leta 1952 so ga invalidsko upokojili, a kot upokojenec je aktivno sodeloval pri mnogih družbeno-političnih organizacijah.

Huda bolezen mu je pretrgala nit življenja. Njegova smrt je globoko pretresla njegove soborce in člane krajevnih družbenih organizacij, ki ga bomo vsi ohranili v trajnem spominu.

Karolina Mikolič



Deveti julij 1970. Na pokopališču v Loškem potoku je za pogrebi ostala sveža gomila — poslednji tihi dom 79-letne Karoline Mikolič, po domače Valentinove mame iz vasi Travnik. Mnogo, premnogo gorja je rajni partizanski materi namnila usoda. Deset otrok je povila, a od teh jih je polovico umrlo že v rani mladosti. Pet belih krst so od Valentinovih ponesli tja na kraj nehanja. A leta 1931 so udarci kladiva zabili žeblje v pokrov krste, v kateri je bilo blede obličje njenega moža Jožeta. Dolgo časa je ležal negiben na postelji, preden je došel. Jesen 1941 je. Pri Valentinovih si tedaj lahko videl narodna heroja Ljuba Serčerja in Staneta Semčiča. Dakija ter še nekaj drugih partizanskih prvoborcev. Vsi Valentinovi so člani Osvobodilne fronte in vsi krepko pomagajo tej naši vseljudski borbeni organizaciji. Nastopi tista prelesta pomlad 1942. Materin najmlajši sinko Rudi odide v bojne enote slovenske partizanske vojske. Pa Rudi ni več Rudi, temveč partizan Adam. In to ime »prvega človeka« uporablja vse do zmagovitega konca. Sovražna ofenziva se je razbelsela v vsej svoji grozovitosti. Trije Valentinovi: Ivan, Jože in Anton Mikolič so zvezani, mrki in očeladeni vojaki jih zenejo na morišče tja v gozdove Moševca. Strelji, kriki. Jože in Tone se smrti zadeta zgrudita, a Ivanu je uspelo pobegniti izpred izkopenega grobišča. Za njim so metali ročne bombe in ga ranili. Tri dni je potlej privezan z jermenom preždel na košati smreki, medtem ko je bilo blizu drevesa čuti italijansko govorico. Z zadnjimi močmi se je privlekel na edini še nepožgani domači skedenj, toda tu so ga zaradi izdajstva prijeli. Niso ga več gnali na morišče, a do konca vojne je moral preizkusiti vse strahote italijanskih in nemških fašističnih taborišč.

Večer 31. julija 1942. Vso noč rjove goreči vihar. V vasi Travniku je v plamenih 105 stanovanjskih hiš in blizu 200 gospodarskih poslopij polnih dišečega sena. Gori tudi Valentinova hiša. Karolina Mikolič in njena hčerka Marija zreta na kadeče se pogorišče. Odgnali so vso živino. A to še ni dovolj. Obe primajo, prepeajo in sramotijo.

Ko sta si pozeje s pomočjo dobrih ljudi postavili streho nad požgano domaćino, je spet prihrumel sovražnik in do temeljev porušil njun dom. A kljub strahotnim preizkušnjam, tragični smrti dveh sinov, negotovosti za življenje še dveh, uničenemu domu in drugim strahotam, Valentinova mama nikoli ni klonila. Vsa štiri leta je bila zvesta pripadnica Osvobodilne fronte in je z dejanji dokazala svojo neomajno privržnost bojujočemu se slovenskemu narodu.

Po vojni pa je pomagala kjer je bilo potrebno in pestovala vnuka, a čas pa je tekkel dalje in ni ga bilo moč zaustaviti. Slava spominu partizanske matere Karoline Mikolič.

Politični razgledi

»Nismo napadalna sila. Želimo si le svobode naših ozemelj,« je dejal egiptovski predsednik Naser v govoru pred 1700 delegati arabske socialistične zveze, ko so 23. julija slavili osemnajstletnico revolucije. V tem govoru je predsednik ZAR pritrdilno odgovoril na predlog ameriškega zunanjega ministra Rogersa za rešitev krize na Blaznem vzhodu, na predlog, ki so ga potem trije izmed štirih najpomembnejših dejavnikov krize — ZSSR, ZDA in ZAR — »vsilili« tudi Izraelu. Sicer pa se že zdaj zdi tako Izraelcem kot Egipčanom, da so bili prisiljeni v ta korak.

Naserjev govor so imeli za spodbuden v vsem svetu. Natančneje kot doslej je egiptovski voditelj pokazal svojo voljo, da stopi po poti, ki bi utegnila pripeljati do končne ureditve problema, ki že četrto stoletja ne da miru Blaznjemu vzhodu. Naser je prebral delegatom besedilo sklepa Varnostnega sveta OZN z dne 22. novembra celovitost in politično neodvisnost vseh dežel v tem delu sveta, 1967 ter potrdil svojo namero, da spoštuje »suverenost, ozemeljsko se pravi tudi Izraela.

Velikokrat omenjeni sklep Varnostnega sveta OZN je določal tole: umik z ozemelj, zasedenih v juniju 1967; konec vojnega stanja in priznanje pravice do obstoja v varnih in priznanih mejah za vse države na tem področju; spoštovanje zakonitih pravic palestinskega ljudstva.

V predlogu ameriškega zunanjega ministra Rogersa gre v bistvu za iste zahteve ali pogoje, vendar je le precej odtentkov. Predvsem zahteva trimesečno prekinitev ognja in implicitno priznanje izraelske države. Se pravi: Izraelci naj bi se umaknili s skoraj vseh zasedenih ozemelj. Gaza naj bi se vrnila k Jordaniji, Cisjordanija prav tako, z izjemo dveh manjših strateško pomembnih predelov. Jeruzalem naj bi postal združeno arabsko-izraelsko mesto pod izraelskim nadzorstvom, vendar s trdnimi jamstvi. Šarm el-Šejk, od koder je mogoče nadzorovati Akabski zaliv, naj bi prišel pod mednarodno nadzorstvo. Rogersov načrt ne govori natančneje ne o usodi Golanske planote (sirijske) ne o usodi palestinskih beguncev. Vendar pa tudi Izraelcem ne daje pravice do neposrednih pogajanj z Arabci, kar je že stara zahteva Tel Aviva. Zadovoljuje se z obnovno poslanstva U Tantovega predstavnika dr. Gunnarja Jarringa, ki naj bi se pogovarjal zdaj z eno, zdaj z drugo stranjo.

V izjavah egiptovskega predsednika je bila novost: umrjenost ne pa, da bi izrazil Izraelce. Hočemo mir, je v bistvu dejal Naser, in hotenje, da bi se pogovarjali o poslih, kot pravijo Američani, in pripravljeni smo popustiti, da ga dosežemo.

S tem je Naser seveda »razcepil« arabski svet. Medtem ko so Jordanija, Libanon, Sudan, Tunizija, Maroko in Libija takoj stopile na njegovo stran, pa so Alžirija, Sirija, Irak in predvsem Palestinci napadli Naserjev pristanek na Rogersov načrt.

Palestinci so se tudi tokrat uprli poskusu pogajanj. Zanje ni druge rešitve kot vojne, saj nimajo ničesar izgubiti. Poldružil milijon palestinskih beguncev živi v nemogočih razmerah in številne osvobodilne organizacije se zavzemajo za vojaško rešitev. Najmočnejša in najvplivnejša med njimi El Fatah je v svojem glasilu z enakim naslovom takoj po Naserjevem govoru odgovorila z uvod-

Žarek upanja

nikom na prvi strani, katerega naslov je bil kratek in odločen: »Ne!« Članek opozarja na nevarnost Rogersovega načrta, ki »bo potisnil arabske dežele v past, v kateri se bodo znašle, ker bodo prisiljene likvidirati palestinsko revolucijo.« Pripravljeni smo mobilizirati vse naše sile, da z orožjem in akcijo množic preprečimo to zaro-to,« je zapisal članekar in pozval palestinske in arabske množice, naj branijo revolucijo »ne glede na ceno in žrtve«.

Naserjev govor je bil pravzaprav le spektakularna epizoda v diplomatski kampanji, ki je zajela Moskvo, Washington, Kairo in Aman. Se dan pred Naserjevim govorom je egiptovski zunanji minister Riad sprejel ameriškega, sovjetskega in francoskega veleposlanika ter šefe arabskih diplomatskih predstavništov. Egiptovski državni podsekretar v zunanjem ministrstvu Gohar je obiskal Aman in pojasnil stališče svoje vlade jordanskemu kralju Huseinu. Naser je sprejel sirijskega notranjega ministra Tavila, medtem ko se je v Washingtonu ameriški zunanji minister Rogers pogovarjal s sovjetskim veleposlanikom Dobrininom. Baje je imel s seboj sovjetski predlog, ki naj bi ga arabske države in Izrael sprejeli, velesile pa zajamčile še pred umikom izraelskih čet z zasedenih ozemelj, ne pa po njem. Načrt naj bi izdelali sovjetski voditelji z Naserjem, ko je bil egiptovski vodja na tritedenskem obisku v ZSSR. Po tem načrtu naj bi na zasedenih ozemljih ustanovili demilitarizirana področja, potem pa dovolili Izraelu uporabo Sueškega prekopa in Tirsanske ožine.

S te strani bi bilo vse lepo, ko ne bi bilo Izraelcev in Palestincev. V Tel Avivu so imeli Naserjevo privolitev v Rogersov predlog za spretno in tvegano diplomatsko potezo. Mogoče je bila igra res nevarna, zakaj Izrael se je nenadoma znašel v nezavidljivem položaju: dolgo je trajalo, preden je Tel Aviv odgovoril na Rogersov predlog in poznavalci pravijo, da je Izrael pristal šele po dolgotrajnem »prijateljskem pritisku« ZDA. Privolitev v Rogersov predlog je povzročila razkol v izraelski vladi in parlamentu, nekaj ministrov je odstopilo in tako bo imela vlada Golde Meir zelo težak položaj, ko se bo treba pogajati z arabskimi državami. Desničarski politiki v Izraelu so po odločitvi vlade, da privoli v Rogersov predlog, vzklicali, da gre za »novi München«, se pravi, da so velesile prodale Izrael, kot sta Francija in Velika Britanija pred drugo svetovno vojno prodali Češkoslovaško Hitlerju.

Popolnoma jasno je, da imata pri najnovejšem razvoju dohodkov na Blaznem vzhodu, poglavito besedo velesile. Tako ZDA kot ZSSR gre za to, da zaustavita naraščanje napetosti, ki bi naposled utegnili potegniti v neposreden spopad ameriške in sovjetske vojske na Blaznem vzhodu ter v Sredozemlju. Velesile sta prvič po vojni v juniju 1967 spoznali, da je boljše, če po mirni poti rešujeta krizo na Blaznem vzhodu. Dosedanje stališče je bilo namreč drugačno: velesile sta s podpiranjem nasprotnih strani samo podpihovali (in plačevali) eskalacijo vojne, tako da je bil Blaznji vzhod najnevarnejše žarišče na svetu. Zdaj je žarek upanja naposled le posijal in čeprav je vnaprej jasno, da je pot k miru zelo težka, ne gre pozabiti, da za mir ni odveč nobena žrtev.

KOMENTATOR

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

DESETEGA AVGUSTA 1942 JE BILO NA PTUJSKIH ULICAH NENAVADNO ŽIVAHNO IN HRUPNO. SKUPINA GESTAPOVCEV JE PELJALA PO ORMOSKI CESTI VKLENJENEGA IN RANJENEGA MOZA NIZKE, ČOKATE POSTAVE. NA PRSIH JE NOSIL VELIK KOS LESA Z NAPISOM: ICH BIN DER MÖRDER UND BANDITEN. FUHRER J. LAZKO.

BIL JE TO KOMANDIR ZNANE LACKOVE ČETE! JOŽE LACKO JE STOPIL V VRSTE KP ŽE LETA 1933. POSTAL JE ČLAN CK KPS. PO OKUPACIJI JE V NAJHUJSIH RAZMERAH ZBRAL OKOLI SEBE NAJZVESTEJŠE SOMISLJENIKE IN ORGANIZIRAL PRVE OBOROŽENE AKCIJE NA DRAVSKEM POLJU. OSMEGA AVGUSTA 1942 SE JE LACKOVA ČETA SPOPADLA Z VELIKO MOČNEJSIMI SILAMI NEMŠKE POLICIJE IN GESTAPA. V TEM BOJU JE BIL RANJEN TUDI NJEN KOMANDIR JOŽE LACKO. TOVARIŠI SO GA SKRILI V HISI NEKEGA KMETA, A SO GA NEMCI S POMOČJO IZDAJALCA DVA DNI KASNEJE UJELI. BILO JE TO V ČASU, KO JE NJEGOVA SETEV ŽE POGANJALA KLASJE IN ZATO MU 18. AVGUSTA 1942 NI BILO TEŽKO UMRETI.

Zagorelo je!

Tistega dne sta se že zgodaj zjutraj v naši hiši oglasila dva človeka. Prvi je bil Nemec in drugi domačin — izdajalec. »Slišali smo, da imate pri vas slovenske knjige. Takoj jih spravite v obcino!« je dejal slednji. Otroci so bili spričo njegovega ostrega glasu zbegani in so takoj ubogali. Tudi iz drugih hiš so jih znosili. Domačin je stopil k Nemcu, ki je stal na pragu občinskega urada, in mu — verjetno — poročal o izvršenem ukazu. Nemec je nekaj zamomljal, hitro odšel v pisarno in se vrnil s posodo, polno bencina. Stopil je h kupu knjig, ga polil s tekočino in nanj vrgel gorečo vžgalico. Ogenj je v hipu zajel vse knjige. Platnice so se pričele zvijati v smrtnih krčih in le še tu ter tam so se zasvetila imena: Prešeren, Jurčič, Magajna, Levstik...
JELKA DUJCA

Partizansko skrivališče

S sošolci in tovarišico sem obiskala zagorski muzej NOB. Mnogo imen in obrazov na razstavljenih fotografijah mi je bilo znanih. Posebno dolgo sem se zadržala pred sliko partizanskega skrivališča na Dolgem brdu. Zdelo se mi je, da predstavlja bunker, o katerem so se večkrat menili pri nas doma. Z radovednostjo in nekoliko vznemirjenostjo sem pričakovala očka, da se vrne iz službe. Povprašala sem ga in povedal mi je tole: »Bilo je 27. januarja 1943. V boju z Nemci, ki se je vnel v bližini naše vasi, sta bila ranjena dva partizana. Prinesli so ju k nam na Dolgo brdo. Skrili smo ju v svinjak. Da bi se še skrbneje zavarovali pred nepovabljenimi gosti, smo porušili del svinjaka in zdelo se je, kot da ga zidamo na novo. Čez nekaj dni nas je zbudilo močno trkanje na vrata. Bili so Nemci. Med vaščani se je bil našel izdajalec! Preiskava je bila neuspešna. Ker niso hoteli oditi praznih rok, so odgnali v dolino domače. Ko so se Nemci vrnili, da bi še enkrat preiskali hišo, je bilo skrivališče v svinjaku prazno. Ranjena partizana sta že odšla v gozd. Med domačimi, ki so se vrnili iz zapora, pa ni bilo dveh mojih bratov. Nemci so ju odpeljali v Litijo in nato v Škofjo Loko, kjer so ju na nekem mostu ustrelili. Pokopana sta v Begunjah...« Zato res ni čudno, da vsako leto tako rada obiščem Begunje in prižgem svečke na grobu — saj sta tam pokopana moja strica, ki sta žrtvovala življenji za svobodo.
MARJETA KOKOLE

Po dedkovem pripovedovanju

Spomin na Franjo

Na Primorskem je bilo v času narodnoosvobodilnega boja več bolnišnic, največji pa sta bili »Payla« v Trnovskem gozdu in »Franja« na Cerkljanskem.

Bolnišnico »Franjo« so postavili v ozki soteski, v kateri si je komaj hudournik lahko izdolbel svojo strugo. Mostove, ki so vodili do barak, so postavili čez brzice in slapove. Če je grozila nevarnost, so jih odstranili, in že so se počutili bolj varne. (Kdo bi si lahko mislil, da se v tej ozki soteski skriva partizanska bolnišnica!) Okoli bolnišnice so ležala naselja in le nekaj sto metrov niže je bila cesta, ki so jo Nemci uporabljali ob vsaki ofenzivi. V bolnišnici je bilo prostora za več kot sto ljudi. Za hrano so skrbeli ljudje iz okoliških krajev. Obiskovalce in tudi ranjene so vodili v bolnišnico z zavezanimi očmi, za obrambo pa so na bližnjih hribih postavili kar šest bunkerjev.

Nemški pritisk na Primorsko je bil vedno hujši, osvobodeno ozemlje pa iz dneva v dan manjšalo. »Zato so sklenili ranjene poslati na Dolenjsko,« se spominja dedek. Iz bolnišnice so odpeljali večje število ranjenih in med njimi kar 112 huje. Domačini so jih vozili čez grupe, ceste in železniške proge. Tako so prišli tudi do ceste, ki pelje čez Ravberkomando. V bližnjem gozdu so jih že čakali vozniki iz Palčja in jih odpeljali dalje. Čeprav je bila pot nevarna in tudi sovražnikov se ni manjkalo, so vse ranjene srečno pripeljali v Babno polje. Huje ranjene so spravili v bolnišnico Bari, druge pa na Dolenjsko.
DARKA TOMŠIČ

MIHOVIL CRNIČ

Kolona v noči

DEŽ IN MRAZ,
SNEG DO KOLEN, POŽGANE VASI.
Z NAMI POTUJE GLAD,
V MISLIH KRUH DIŠI.
ZNENADA V KOLONI
NEKDO SE OD ONEMOGLOSTI ZRUSI.
TAKO POTUJEJO MILIJONI
Z VERO V SVOBODO V DUŠI
IN SPET EDEN PO EDEN V KOLONI,
ZVIJAJOČ SE V KRČIH,
KORAK ZA KORAKOM IN PESEM
O ZMAGI, O ČUDEŽNI LUCI...



Narisal: EVGEN SAJOVIC

Nagrajeni prispevek

Pri Šimnovi mami

„Mamica, kdo bo kruhka pekel?“

»Kaj bi ti pripovedovala, ko pa je bilo tako hudo...«, mi je dejala Marija Marinčič, po domače Šimnova mama z Gatine. No, vseeno me je prijazno povabila naprej. Sedli sva v kuhinjo, kjer se je njen devetletni nečak Matjaž igral z mucko, in pričeli kramljati. Zvedela sem, da so jo med vojno odpeljali v Ravensbrück, kjer je bila šest tednov, in da je potem do konca tega žalostnega časa delala v hamburški tovarni gumij.

»Joj, koliko smo morale prestat!« je skoraj zaječala in oči so se ji orosile. (Kamor koli pridem s tem zvezkom in svinčnikom, povsod sama žalost...) »Ne zameri, kadar se spomnim še ne osemnajstletne Rusinje Marije, vedno jokam,« je nadaljevala. »Še danes jo vidim pred seboj. Bila je lepo dekle, visoke in vitke postave. Delali sva v isti tovarni. Pa ji je padel kalup na tla, se poškodoval, in zapisali so jo smrti. Nekaj dni je ni bilo na delo in potem je prišel tisti žalostni popoldan. Pred barako so nas pozdravili — prvičkrat — polni kotli makaronov z mesom. Zakaj, smo se vpraševale. »Marija!« sem kriknila, ko sem na drugi strani barake ugledala pripravljene vislice in tako dobila odgovor na vprašanje. Poklicali so nas za apel. Potem je pripeljal črn avto in v njem je bila Marija. Po taborišču je bilo slišati pritajeno jokanje. Onesvestila sem se! Ona pa je šla tiho in mirno, kamor so jo gnali. Tisti večer so ostali krožniki polni...«

Šimnova mama je za nekaj minut utihnila.

»Alenka, veš, esesovske paznice so bile hujše od zveri,« se je zopet obrnila k meni. »V taborišču je bila zaprta neka že sedemdesetletna Poljakinja. Bila je jehovske vere. Kaj vse so počele z njo! Posebno ena izmed esesovk jo je imela na piki. Spominjam se, kako jo je postavila pod tuš in nanjo spustila vrelo vodo. Potem jo je zaprla v bunker in jo tam pustila teden dni, golo in lačno. Tisto noč, ko jo je na pol mrtvo vrgla iz barake, je bila mesečina. Esesovka se je stariki približala s pištolo v roki. Kot da bi slutila nevarnost, se

je Poljakinja s poslednjimi močmi dvignila. Slišati je bilo tri strele in izteklo se je še eno nedolžno življenje... Od tega dne paznica ni poznala več miru. Sredi noči nas je budila, preštevala in zaklepala. Marija jo preganja, smo dejale. Neke noči smo jo slišale glasno jokati, drugo jutro pa je izginila. Nikdar več je nismo videle, ostal pa je spomin na njene žrtve.

Veliko mi je še povedala Šimnova mama in tako je pogovor počasi nanesel tudi na čas, ko so jo odgnali od doma.

»Osemindvajset so nas pobrali z Gatine. Takrat še nisem vedela, da sem vdova. Mož je padel v partizanih, kamor je bil odšel takoj po vrnitvi iz rabskega taborišča. Ko sem zapuščala dom, se mi je srce krčilo od bolečine. In kaj se ne bi! Očetu je bilo čez osemdeset let, mati je že štirinajsto leto ležala zadeta od kapi, sinček Ivan je bil star štiri leta, hčerka Rozika pa komaj dve leti in pol. Otroka nista jokala, saj se še nista zavedala krute resnice; samo Rozika je tekla za menoj in vpraševala: »Mamica, kdo bo kruhka pekel?« Na vprašanje, kdo je skrbel zanj, mi je odgovorila: »Oče, kolikor je pač mogel, in pa možev brat Jože, ki je bil v partizanih. Povedali so mi, da sta na gnoju pobirala olupke in jih jedla...«

Mrak je že legel na zemljo, ko sem se poslovila od Marije Marinčič-Šimnove mame.

ALENKA TRONTELJ

Srce — kamen

DALJNA AMERIKA,
SE NE SRAMUJEŠ SVOJIH DEJANJ

V VIETNAMU?
DALJNA AMERIKA
SMRT SEJEŠ MED

NEDOLŽNE LJUDI
V INDOKINI.

DALJNA AMERIKA,
IMAS RES SRCE IZ KAMNA,
IZ TRDEGA KAMNA ZLA,
KI SE NE OMEHČA.

IRENA ROZMAN

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Joj, koliko časa se že pripravljam, da vam napišem pismo in vrnem poslano knjigo! Le kaj si boste mislili o meni! »Moledovati, da ji pošljem knjigo v zameno, zna... da pa bi mi jo vrnila, tega pa ne!« se boste verjetno hudovali. Danes vam jo končno le vračam in se tudi lepo zahvaljujem za »Napad na Drvar«. Saj razumete, počitnice so in ni, da bi človek preveč mislil in delal. Ko sem zapisala zadnji stavek, mi je nekaj šinilo v glavo. »Če bi se vsi držali tega nenapisanega počitniškega pravila, bi morala mladinska stran poleti propasti,« sem kar naglas dejala. In tako sem sklenila, da vam pošljem tudi prispevek. Ne verjamem, da ga boste objavili. Dozdeva se mi namreč, da pišem iz dneva v dan slabše, in še vedno se čudim, zakaj skoraj vsi moji prispevki ugledajo luč sveta. Tokrat vam pošiljam spis »Mamica, kdo bo kruhka pekel?« Kako je nastal? Gospa Šuligojeva mi je pripovedovala spomine iz taborišča, in zakaj mi jih ne bi tudi Šimnova mama, sem dejala. Nato sem sedla na kolo in se s prijateljico odpeljala v bližnjo vasico Gatino, kjer živi Marija Marinčič-Šimnova mama. In zopet sta se srečali: nadebudno dekletce in partizanska mati, ki ne želi, da bi o njej pisali. Komaj sem jo preprosil, da mi je povedala nekaj utrinkov iz svojega življenja. Če pa je dovolila objavo, še danes ne vem, saj sem bila vsa zbegana. Odločitev prepuščam vam, tovarišica Milena.

Prejmite lepe pozdrave!

ALENKA TRONTELJ
Stranska pot III
p. Grosuplje

Draga Alenka!

Kocka je padla in upam, da najina preurznost — ce jo sploh lahko tako imenujem — tudi tokrat ne bo imela usodnih posledic. Sicer pa, kaj bi nama zamerila! Žena kakršna je Šimnova mati z Gatine, je lahko na prehojeno življenjsko pot le ponosna. Kar se pa tiče počitniškega pravila, se ga vsi krepko držite. Tako je bojazen, da bi se ne odpočili, povsem odveč. Samo: tu je še mladinska stran »TV 15« in koš obljud. Kaj pa to?

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Spis, ki vam ga pošiljam, je ležal v predalu moje pisalne mize od lanskih pa do letošnjih počitnic. Da, toliko časa sem iskala pogum. Se vam kaj smilim?

Prejmite lepe pozdrave!

MARJETA KOKOLE
Kisovec 138
p. Zagorje ob Savi

Draga Marjetka!

Kaj smiliš, za ušesa bi te, za ušesa! No, pogum je končno ujet in prepričana sem, da bodo spisi (tvoji namreč) v prihodnje kar deževali.

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VASA TRIBUNA. ZATO
PIŠITE!

Okrogle in oglate

● **NIC NI NOVEGA NA TEM PRELEPEM SVETU...** Dunajski dnevnik »Die Presse« je objavil tudi neki članek o vremenu, v katerem je moč prebrati tele vrstice: »Vreme je prav hudičevo. Bog nas je zapustil. Sonca sploh ni mogoče videti. To je kratko in malo strašno. Pošastno!« Podpis: Franz Schubert, datum: 30. maj 1826. leta.

● **PRIMATE TATU!** Podpredsednik ZDA Spiro Agnew je dejal v govoru gojenem vojaške akademije v Washingtonu: »Od vas se zahteva, da umirate v Aziji, številni kriminalni tipi pa svobodno besnijo po ulicah. Takšni so pač časi, v katerih živimo!« S. Agnew je »pozabil« povedati, zakaj »kriminalni tipi« besnijo po ulicah ZDA.

● **ZAKAJ SO SE ČESKOSLOVASKI NOGOMETASI TAKO SLABO ODREZALI NA SP?** To uganko je rešil češki dnevnik »Rude pravda«: »Na tem mestu je treba kot vzrok navesti tudi zapostavljanje politične vzgoje československega nogometnega moštva v zadnjih dveh letih.«

● **SENATOR WAYNE MORSE SE HUDUJE...** Ta ameriški senator je namreč kritiziral zahodnoevropske politike, ki zahtevajo, naj se ZDA ne vmešavajo v evropske zadeve, hkrati pa zahtevajo, naj ameriška vojska ostane v Evropi. Dejaj je: »Po mnenju Evropejcev morajo ameriške čete ostati v Evropi, da bi lahko ti isti Evropejci zahtevali, naj se ameriške čete umaknejo iz Evrope.« ZDA bi bržkone svoje čete umaknile, če ne bi bile prepričane, da je zahodna Evropa samo — prag ZDA.

● **O LON NOLOVIH OBLJUBAH.** Kamboški samozvanski premier Lon Nol je bil obljubil, da bo izgnal tuje vojake iz Kambodže. Izgnal pa je le nekaj tujih časnikarjev, med njimi tudi dopisnika našega Tanjuga... Hkrati pa je povabil v deželo prave »kamboške rojake« iz ZDA, Sajgona in Laosa...

● **ZIVA REKLAMA...** V nekem ameriškem dnevniku je bil pred kratkim objavljen takšen mali oglas: »Iščemo človeka srednje starosti, krepkega, zdravega videza, pripravljenega za prirčno pogovarjanje, ki bi se v neki zdravniški čakalnici izdal za ozdravljenega bolnika.«

● **OCENA FESTIVALA »SLAVONICA 70«.** Pevec Stjepan Džimi Stanić je takole pohvalil ta festival: »Bilo je dobre jagnjetine in prasetine na raznju in nekaj sonca... Vse drugo pa — preveč oblačno.«

● **GLOVEK NE ZIVI SAMO OD KRUHA...** Pevec Mišo Kovač je pred kratkim »letel« v New York. Bil je neznanstveno lačen. Poklical je stvarčes, ki je nosila na pladnju nekakšne zavojčke. Plačal je tri dolarje, vzel en zavojček, ga odvil in zagledal, namesto lepo obložene kruhke, slušalko za poslušanje — zabavne glasbe...

● **NAŠA SKUPSCINA BO SPODOBNA.** Zvezna skupščina je v zadnjem času bistveno spremenila svoj delovni slog... Pred tedni je bila namreč izdana uredba, ki določa, da morajo biti vsi moški v skupščini obriti, da morajo imeti bele srajce s kravata in da morajo biti popoloma oblečeni... Ženske pa morajo biti, po tej uredbi, našminkane, počesane in ne smejo nositi mini kril... Uredba je prišla ravno v pravem času. Moški dobro oblečeni, ženske v dolgih krilih, da se ne bi prehladili!

● **BLAGOR AMERICANKAM!** Milka Stojanović, ki pogosto gostuje v velikih svetovnih operah, je dejala o svojih vtisih: »Zame pomeni vsako tako potovanje dejansko letni dopust. Kakšni orkestri, kakšno občinstvo, kakšni pevci!« Naposled je še pripomnila: »Najrajši pojem v ZDA. Tam pravijo vsaki umetnici, ne glede na njeno leta in ne glede na to, ali je poročena ali ne: Gospodična!«

● **PESIMIST JE DOBRO OBVEŠČEN — OPTIMIST...** je aforizem, ki krozi zadnje čase po Beogradu, je telefonsko sporočil uredništvu »Večernjih novosti« znani srbski komik Dobrićanin.

● **OBLJUBE...** Simeon Zatezalo, predsednik mestne konference ZK Beograda je dejal o sestavi direktorjev beograjskih podjetij: »V Beogradu sta samo dva direktorja, ki nimata še 40 let. Poznam zelo mnogo starih direktorjev, ki pravijo, da bodo čez pol leta opustili svoje funkcije, da bodo ostali samo še dotlej v podjetju, dokler ne bodo dozoreli za upokojeve, potem pa da bodo prepustili svoja mesta mlajšim. To bi bila zares lepa novost, a oni ponavljajo te obljube že — deset let.«

Trgovci s topovi

(4)

V pakistansko-indijski vojni leta 1965 je naneslo, da so se v nekaterih bitkah spopadli ameriški tanki shermann, ki jih je imela indijska armada, z ameriški tanki patton, ki jih je imela pakistanska vojska; navzlic ameriški klavzuli, po kateri sta Indija in Pakistan dobila te tanke s pogojem, da jih bosta uporabljala v »obrambne namene« proti komunistični agresiji...

V junijski vojni leta 1967 na Bližnjem vzhodu so se ameriški tanki patton iz izraelske vojske spopadli z enakimi tanki iz jordanse vojske.

»Defenzivno« ameriško orožje je bilo uporabljeno tudi v polkovniškem državnem udaru v Grčiji leta 1967.

Pol ducata državnih udarov v Latinski Ameriki je potrdilo dejstvo, da je ameriško »defenzivno« orožje naposled služilo ofenzivnim namenom. Napad ameriških tankov na vladne in predsedniške palače ni nenavaden prizor, dasiravno so bili tanki prodani z drugačnimi pogoji.

Diskretni Francozi

Če primerjamo »prispevek« drugih dobaviteljev orožja (Velike Britanije, Francije, ZR Nemčije, Švedske, Švice, Kanade, Italije in Izraela) z Združenimi državami Amerike, počenja nekaj takšnega, kot če bi primerjali zanikrno podeželsko trgovino z vele mestnim supermarketom. Povedati je namreč treba, da dandanes Združene države Amerike prodajo več kot dvakrat toliko orožja kakor pa vse druge države skupaj.

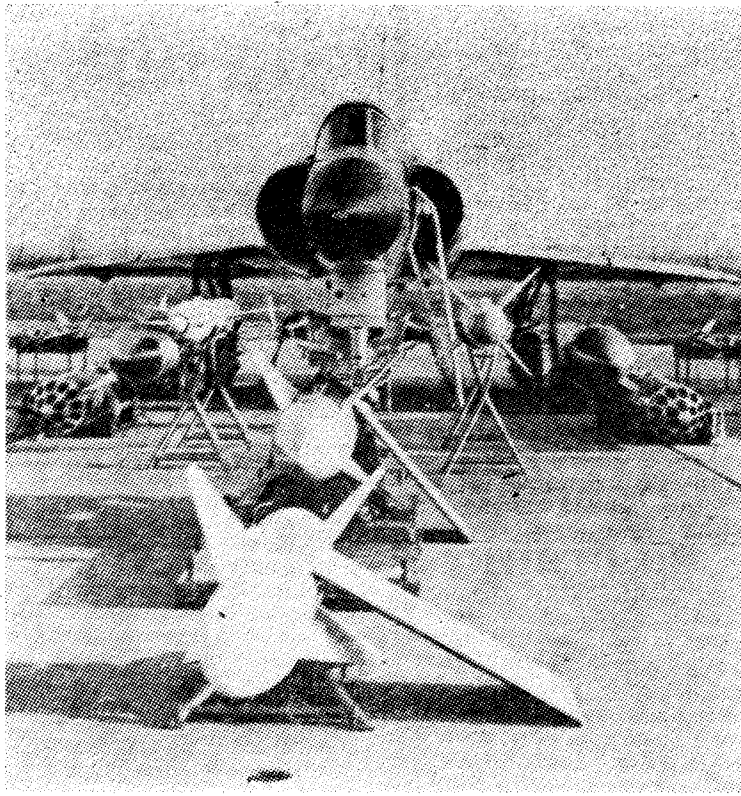
»Prispevek« Velike Britanije se je zadnje čase komajda zmanjšal. Prodaja britanskih letal v dežele Bližnjega vzhoda in severnoafriške države je značilna za to zastajanje. Pred letom 1955 so An-

gleži priskrbeli temu delu sveta več kot 95 odstotkov vseh reaktivnih letal. Po letu 1955 se je njihov delež (v tem delu sveta) zmanjšal na manj kot 10 odstotkov.

Francija je postala pomembna prodajalka orožja šele pozno po drugi svetovni vojni: predvsem s prihodom generala de Gaulle v predsedniško palačo. Po de Gaullovem odhodu je bistvo francoskih transakcij ni spremenilo: povečati vpliv Francije ter zmanjša-

ti vpliv ZDA in Velike Britanije. Pri prodaji orožja so Francozi zelo diskretni. Številki ne dajejo v javnost, pogodb ne napovedujejo uradno, ne razkrivajo političnih ciljev, ki jih imajo z dobavami orožja tej ali oni državi.

Pred kratkim pa je francoska vlada vendarle začela objavljati kataloge s seznam in opisi za uvoz razpoložljivega vojaškega materiala, vendar so namenjeni le maloštevilnemu in izbranemu kro-



Bojno letalo mirage III z oborožitvijo: eden najpomembnejših francoskih izvoznih »artiklov«.

gu tujih vojaških predstavnikov, tako da jih kdo drug skoraj ne more dobiti v roke.

Mali rovarji

Prodaja belgijskega, kanadskega, italijanskega, švedskega, švicarskega, zahodnonemškega in izraelskega orožja je razmeroma majhna, vendar ne brez vpliva. Proizvodnja teh dežel — belgijske puške FN, italijanska reaktivna letala, izraelske brzostrelke, švedski topovi in rakete — je namenjena deželam, ki se ne marajo podrežati vplivu velesil.

Združene države Amerike, Francija in Velika Britanija so poglavitni krivci za vpliv drugih dežel v trgovini z orožjem.

Od srede petdesetih let so zahodne države proizvajalke orožja sklenile nekaj sto sporazumov o raziskavi, izdelavi in licenčni proizvodnji orožja in videti je, da so male dežele dosti bolj izbrabile takšne skupne dejavnosti kot pa trije veliki dobavitelji.

Razloge je lahko razumeti: ameriška licenca za proizvodnjo v Belgiji ali Italiji razmeroma ugodneje vpliva na belgijsko ali italijansko gospodarstvo kot pa na ameriško gospodarstvo v primeru, da bi material izdelovali v ZDA. Tako male dežele žanjejo tehnološke dosežke, ki so v nesorazmerju s tistim, kar bi mogli pričakovati od njih glede na njihovo velikost.

Izvoz ljudi

V polpreteklih časih je Italija prodajala rušilce Venezueli in Indoneziji. Bila je ena največjih dobaviteljev Južne Afrike po tistem, ko je OZN sprejela odlok o embargu v letu 1963. Italijansko podjetje Macchi je pomagalo Južni Afriki razviti lastno aeronavtično industrijo. Izrael je izvažal brzostrelko uzi (tako imenovano po izumitelju majorju Uzielu Galu), ki velja za najboljši izdelek te vrste na svetu. Brzostrelka Uzi sodi v standardno oborožitev zahodnonemške in nizozemske armade. Nekaj primerkov se je pojavilo tudi na Kubi po prihodu Castra na oblast.

Castro je kupoval tudi belgijske puške FN, s katerimi so bili pred leti oboroženi najemniški vojaki v Kongu.

Kanada je bila med najpomembnejšimi izvoznici reaktivnih letal sabre in starfighter.

Po drugi svetovni vojni ZR Nemčija ni imela oboroževalne industrije, zato so nemški izumitelji orožja prodajali svoj talent v tujini. Raketni strokovnjaki, kakršni so Vernher von Braun, so odpotovali v ZDA, drugi pa so odšli v Sovjetsko zvezo.

Po vojni je Willi Messerschmitt preselil svojo aeronavtično dejavnost v Španijo. Ferdinand Brandner, avstrijski inženir, ki je bil izdelal nekaj letal za nacistično vojsko, se je (kot veliko drugih nemških strokovnjakov) naselil v Egiptu. Drugi nemški inženirji so odšli v Izrael, nekateri pa so sledili nekdanjemu glavnemu inženirju pri firmi Focke-Wulf Kurtu Tanko — v Indijo, kjer so prispevali k izdelavi nadzvočnega lovskega letala HF-24.

Tudi Japonska se uveljavlja na mednarodnem trgu orožja, saj ne smemo pozabiti, da je danes tretja najmočnejša industrijska velesila na svetu.

PARTIZANSKE UKANE

„Kmetje“ so zažgali ladjo

Poleti 1942 je med Makarsko in Trpanjem vsak dan plula italijanska ladja »Ica« (bivši »Vis«). Partijska organizacija v Makarski in poveljstvo 3. čete bataljona »Josip Jurčević« sta razmišljala, kako naj bi to onemogočila.

Da bi pri tem čim manj tvegali in da bi bilo sodelovanje s prebivalstvom čim uspešnejše, so se dogovorili, naj partijska organizacija pošlje na ladjo dva skojevca, ki naj bi že do Živogošča ugotovila, kdo vse potuje s to ladjo, v Živogošču pa bi se jima pridružili še trije borci iz 3. čete, ki bi bili preoblečeni v kmete in oboroženi s pištolami in bombami.

Tistega dne so prispeli v Živogošče trije partizani: Petar Peko, Božo Mikulić in komandir če-

te Niko Glavina. Vse je potekalo tako, kot so se bili dogovorili. Borci so si nadeli kmečko obleko, odšli v pristanišče in se pomešali med ljudi. Teh je bilo več kot običajno. To je bilo nameno storjeno, da bi se tako partizani lažje prikrili pred sovražnikom. Okrog pristanišča pa se je razporedil še cel vod iz 3. čete z nalogo, da pomaga pri izvedbi akcije.

Brž ko je ladja počasi priplula v pristanišče in se ustavila ob obali, so partizanski borci vzpostavili stik s skojevcema, ki sta prispela iz Makarske. To sta bila Gavro Mrkušić in Miloš Miletka. Iz pristanišča je bilo videti na krovu enega samega domobrana, toda skojevca sta povedala, da sta razen tega na ladji še dva žandar-

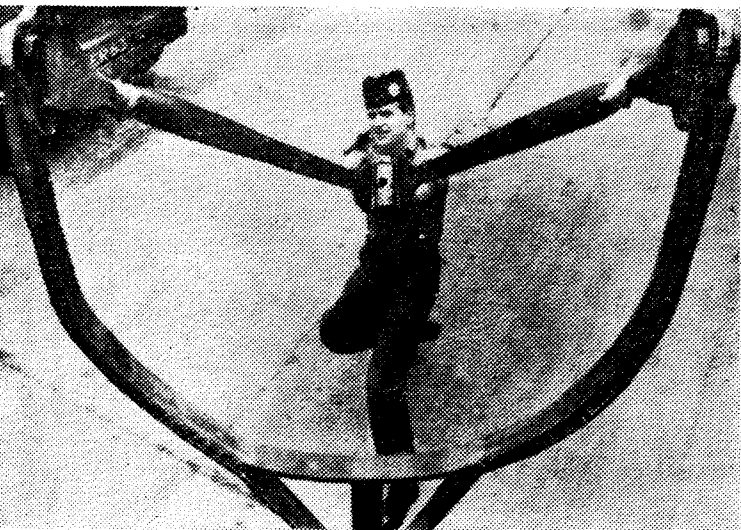
ja. Medtem ko so ljudje stopali na ladjo, so Glavina, Peko in Mikulić pohiteli proti žandarjem in domobranu, da bi v gneči lažje in hitreje opravili z njimi.

Presenečenje je odigralo odločilno vlogo. Peko se je naglo približal žandarju, ki je stal pred ladijsko kuhinjo. Stopil je predenj, potegnil pištolo, nameril mu jo v prsa in mu rekel, naj se vda. Čeprav je bil ta v brezupnem položaju, je cev svojega orožja uperil proti Petru. Bil pa je prepozen. Peter je bil hitrejši in je žandarja podrl s strelji iz svoje pištole. Podobno kot ta, sta končala tudi domobran in drugi žandar.

Kapitana so partizanski borci našli na poveljniškem mostu. Tudi on je bil presenečen. Bil je ves zmeden, vendar se ni upiral in je bil takoj pripravljen napraviti vse, kar bi mu ukazali. Povedal je, koliko članov šteje njegova posadka in koliko potnikov in tovora ima na ladji. Partizanom je v vsem pomagal in jim tako omogočil, da z ukanom in naskokom začeto akcijo uspešno izpeljejo do konca.

Najprej so partizani, ki so se bili razporedili okrog pristanišča, s pomočjo drugih ljudi znesli z ladje na kopno vez tovor, ki bi utegnil koristiti partizanskim enotam in bolnišnicam. Nato pa so s pomočjo kapitana, nekaterih mornarjev in drugih ljudi, ki so se na to spoznali, odvekli ladjo nekaj stotin metrov od obale na morje in spustili v vodo obe glavni sidri. Ko je bilo to storjeno, so lesene dele krova polili z naflo in bencinom ter vžgali. Se po prej so odprli tudi vse podvodne ventile v strojnici. Medtem ko je ladja gorela in se počasi potapljala, so se izvajalci akcije z ladijskim čolnom odpeljali v pristanišče. Uro kasneje ladje ni bilo več na morsk gladini.

JOVAN RADOVANOVIC



Ni težko uganiti, kakšno je orožje, ki ga vidimo na sliki. To je frača, ki je v spopadih v Belfastu v severni Irski postala »moderno« orožje. Idejo zanj so dali uporniki, ki so »streljali« na britanske vojake tudi s fračami, uporabljajoč kot »strelivo« navadno kamenje. Britanska komanda je potem »orožje« izpopolnila in ga uvedla v svojo vojsko. S fračami ne mečejo kamenja, temveč plinske bombe...

(33)

• TV 15 izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana, Beethovnova 10 kot glasilo ZZZ NOV Slovenije in ZRSV Slovenije — Pisk in čiščje CGF »Delo« Ljubljana Pomočeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana Beethovnova 10, pošto predal 593/XI, ali na vsako računalniško številko 501-8-22 pri SDR Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, uredništvo in uredništvo 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračame